

Львівський державний університет внутрішніх справ

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Збірник тез доповідей учасників
Всеукраїнської
науково-практичної конференції

19 квітня 2019 року

Львів

УДК 351.863:303.01
У66

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(*протокол від 27 березня 2019 р. № 8*)

Упорядник

І. О. Ревак,

доктор економічних наук, доцент, декан факультету № 8
Львівського державного університету внутрішніх справ

У66 **Управління** системою економічної безпеки: від теорії до
практики: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської
науково-практичної конференції (19 квітня 2019 р.) /
упорядник І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 212 с.

У збірнику тез висвітлено актуальні проблеми управління си-
стемою економічної безпеки.

Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, науково-педаго-
гічних працівників, науковців, а також фахівців-практиків, які цікав-
ляться питаннями економічного розвитку держави та суб'єктів госпо-
дарської діяльності з позиції економічної безпеки.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 351.863:303.01

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2019

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Євроінтеграційний вибір України в епоху високих технологій, Четвертої індустріальної революції та інтелектуалізації національних економік зумовлює потребу швидкими темпами застосувати нові цифрові технології, продукувати нові знання і завдяки цьому набувати переваг у глобальному конкурентному середовищі. Важливими завданнями України на шляху формування конкурентоспроможної економіки є трансформація вітчизняної науки, освіти і виробництва, визначення стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку та досягнення прийнятної рівня економічної безпеки.

Водночас наявність низки загроз інституційного характеру, високий рівень імпортозалежності внутрішнього ринку й водночас зростання імпорту у внутрішньому споживанні, хронічна нестача фінансових ресурсів та інертність інвестиційних процесів і надалі визначають інерційні умови функціонування національної економіки та гальмують упровадження інноваційних способів господарювання. Причиною такого критичного стану є сповільнення реформ у реальному секторі національної економіки, стрімке падіння якості життя населення, девальвація високоморальних і духовних цінностей.

Нині формування в Україні конкурентоспроможної економіки неможливе без створення комплексу заходів для протидії загрозам розвитку пріоритетних галузей національної економіки, а також розроблення дієвих механізмів їх активізації за умови формування сучасної моделі економічної безпеки.

Основними напрямками протидії реальним загрозам є насамперед підвищення економічної стійкості, що полягає у зниженні боргової залежності й орієнтуванні монетарної та курсової політики держави на недопущення соціально-економічних шоків і збереження фінансової стабільності. Важливим аспектом подолання деструктивних настроїв є пропагування інвестування в інфраструктурні проекти та

підвищення зайнятості населення, активна «цифровізація» економіки, розвиток високотехнологічних галузей, створення нових можливостей для працевлаштування молоді, активізація міжнародної співпраці, зокрема стосовно модернізації світової організації торгівлі, боротьби з корупцією, тіншовою економікою тощо.

Підрунтям для позитивних змін і прийняття рішучих кроків у цьому напрямі є теоретико-методологічні, інституційні, методичні напрацювання та практичні рекомендації провідних наукових шкіл.

Львівський державний університет внутрішніх справ як провідний заклад вищої освіти в західному регіоні України, що здійснює підготовку фахівців у сфері безпеки та протидії економічній злочинності, активно провадить пошук способів вирішення проблемних питань у цій сфері. В університеті активно функціонує наукова школа економічного безпекознавства, предметом дослідження якої є розроблення рекомендацій щодо протидії ризикам і загрозам на мікро-, мезо- та макрорівнях, обґрунтування передумов формування сприятливого інвестиційного середовища, поживавлення відтворювальних процесів, модернізації фінансової сфери, напрацювання механізмів зміцнення економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання з урахуванням міжнародного досвіду.

Цьогорічна науково-практична конференція «Управління системою безпеки: від теорії до практики» зосередить увагу на обговоренні цих актуальних питань, а поєднання теоретичних напрацювань науковців і практичних рекомендацій працівників реального сектора економіки дасть змогу сформувати дієві рекомендації для підвищення рівня національної та, зокрема, економічної безпеки України.

Бажаємо всім учасникам конференції плідної роботи, конструктивних діалогів, креативних ідей!

*Ректор
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Р. І. Благуца*

Г. Я. Аніловська,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та обліку
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

Х. І. Кайдрович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємництва
та інформаційних технологій
(Львівський національний університет бізнесу та права)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

Існуючі методи управління фінансами та ефективність їх застосування значною мірою залежать від того, наскільки легко і швидко можна зібрати потрібну інформацію від різних структурних підрозділів, наскільки чітко прописані різні регламенти та документи, що дозволяють здійснювати контроль, наскільки достовірною є фінансова звітність компанії.

Організаційна структура підприємства може як сприяти, так і заважати використанню різних методів управління фінансами. Завдання полягає у тому, щоб співвідношення між організаційною структурою та інструментами досягнення мети функціонування підприємства були оптимальними і збалансованими.

Функціонування підприємства в ринкових умовах значною мірою залежить від впливів ризиків та небезпек як зовнішнього середовища, так і продукування загроз його діяльності внутрішнім середовищем. Фінансова рівновага підприємства як важливий чинник стабілізації його господарської діяльності може слугувати одним з інструментів у системі забезпечення його економічної безпеки.

Трактування поняття «фінансова рівновага», яке на відміну від традиційного, розглядається у системі категорій безпекознавства як такий стан підприємства, для якого характерним є спроможність виконання фінансових зобов'язань; ефективне використання

власних засобів; оптимальна структура активів та пасивів підприємства; забезпечення росту та підвищення вартості бізнесу; захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз, що стало теоретико-концептуальною основою формування методичних засад для діагностики, удосконалення та використання механізму фінансової рівноваги в управлінні економічною безпекою підприємств.

Фінансові відносини, фінансові ресурси, їх достатність та структура визначають можливість досягнення як стратегічних, так і функціональних цілей діяльності підприємства. Концептуальним моментом у процесі формування механізму фінансової рівноваги є необхідність забезпечення такого стану економічної системи, коли у процесі її функціонування створюється можливість забезпечення її рівноваги та відповідний рівень фінансово-економічної безпеки.

Економіко-математичне моделювання рівноваги як один із важливих інструментаріїв забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності та оцінка застосування різних моделей для оптимального управління економічними системами вказують на неоднозначність та певну суперечливість їх використання у конкретній практичній діяльності суб'єктів господарювання. Тому підготовка, ухвалення та виконання управлінських рішень повинні ґрунтуватися насамперед на врахуванні можливостей забезпечення і посилення конкурентних переваг підприємства. Загалом же, економічні методи і моделі є важливим інструментом оптимізації формування механізму фінансової рівноваги підприємства, дозволяють визначити основні контури їх оптимізації для забезпечення необхідного рівня економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Результати теоретичних та емпіричних досліджень підтверджують той факт, що найсуттєвішими індикаторами оцінки діяльності підприємства, що дозволяють забезпечити фінансову рівновагу суб'єктів господарської діяльності, є такі чинники, як вартість підприємства, його розвиток та фінансова безпека.

Ці вектори якраз і визначають якісну та кількісну характеристики рівноважного, збалансованого фінансового розвитку під-

приємства при одночасному забезпеченні його фінансово-економічної безпеки.

Основними напрямками в побудові комплексної методики забезпечення фінансової рівноваги підприємства є методологія комплексного аналізу забезпечення фінансової безпеки фінансово-господарської діяльності підприємства, що дозволяє оцінити та виявити вплив ризиків на діяльність підприємства; методологія взаємозв'язку показників розвитку діяльності підприємства з оцінкою вартості бізнесу як основним критерієм ефективності; методологія формування стратегії розвитку підприємства, що забезпечує максимально ефективно та раціональне використання обмежених фінансових ресурсів та досягнення стратегічних цілей на поточну та довгострокову перспективу.

Існуючі методики побудови механізму фінансової рівноваги, використання їх для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, як правило, характеризуються значною складністю практичної реалізації, оскільки розрахунки, що становлять основу, вимагають інформації, одержання якої оперативно з існуючих джерел для підприємств є проблематичним, а часто і неможливим. Необхідною є розробка моделі фінансової рівноваги підприємства, яка б своєю інформаційною базою мала існуючі на підприємстві джерела інформації.

Найбільш доцільним, достовірним і оперативним джерелом інформації є система бухгалтерського обліку. Використовуючи систему обліку як інформаційну базу для реалізації моделі фінансової рівноваги підприємства, керівництво підприємства має можливість оперативно реагувати на негативні впливи і події, що можуть стати причиною зниження рівня фінансової безпеки.

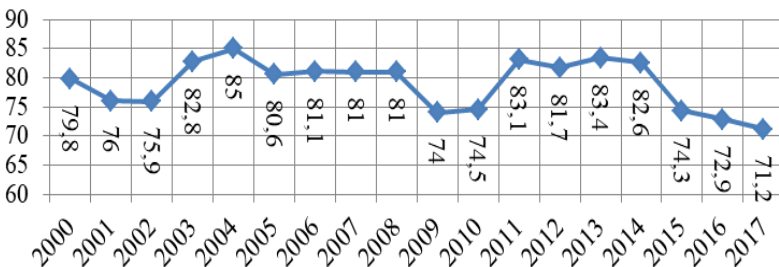
1. Лахтіонова Л. А. Економічні категорії «фінансова рівновага», «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість» в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2009_4_1/v48ek033.pdf

2. Мельник О. В. Фінансова стійкість підприємства як одна із складових його економічної безпеки. *Вісник НТУ «ХПИ»*. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. 2013. № 66 (1039). С. 160–165.

Н. В. Блага,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕХАНІЗМ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Механізм вибору стратегії розвитку підприємства посідає одне із цільних місць у інструментарії сучасного менеджера. Методи та підходи використання таких моделей постійно перебувають у стані вдосконалення, на відміну від чисто теоретичних здобутків теорії екстремальних задач, основа яких закладена ще працями Ферма та завершальні етюди яких базуються на принципі Понтрягіна. Максимально достатньо повні й адекватні моделі сучасного ринкового середовища дають змогу розробити карту стратегій, що за певних припущень можуть бути оптимальними чи хоча б ефективними. Загалом же структура конкурентного середовища доволі складна. Тут варто вивчати її у динаміці за основними показниками. У Львівській області оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі непродовольчими товарами демонструє складну динаміку (рис. 1), коливаючись між 71,2% і 85%, тобто непродовольчі товари загалом складають переважну частку оптового товарообороту.

Рис. 1. Частка непродовольчих товарів в оптовому товарообороті у Львівській області, % (побудовано за даними ГУСУЛО)

Для того, щоб стверджувати, що підприємство реалізує стратегію зростання, слід провести аналіз його основних господарських показників. У даному випадку ми можемо стверджувати, що зростання підприємства є забезпеченим, якщо темпи зростання його товарообороту (це лише один із показників) є не меншими, аніж темпи зростання сектору економіки (у даному випадку сектору оптової торгівлі у області та м. Львові) в цілому.

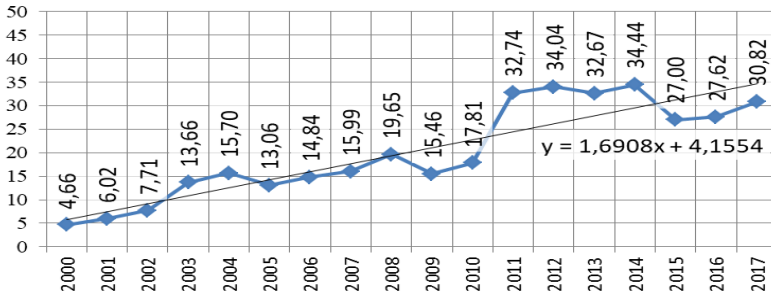

Рис. 2. Об'єми оптової торгівлі непродовольчими товарами у Львівській області, млрд грн (побудовано за даними ГУСуЛО)

На рис. 2. побудовано лінійну лінію тренду за усі 18 років, за які ГУСуЛО надає статистичні дані по цих показниках. Коефіцієнт зростання (кутовий коефіцієнт лінії тренду) складає 1,690, а тому умова на товарооборот підприємства, що забезпечуватиме його зростання $k \geq 1.69$. У різні періоди сектор оптової торгівлі у Львівській області як зростає, так і перебуває у стані застою (напр. 2011–2014 роки) а також дещо падає (у 2005, 2009 та 2015 роках). Для побудови тренду, що даватиме гарну апроксимацію за існуючими даними скористаємось інструментом поліноміального тренду із змінним показником у табличному процесорі MSExcel 2016.

- Лінійна апроксимація дає рівняння $y = 0,549 x + 27,17$ із коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0.059$, що свідчить про низьку достовірність лінійної моделі;

- Поліноміальна модель із показником степені $deg = 2$ дозволяє побудувати рівняння $y = - 0,701 x^2 + 6,856 x + 16,64$ із коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0.446$, що свідчить про помітно вищу, хоча все ще недостатню достовірність квадратичної моделі;

- Застосування кубічної моделі дає змогу записати рівняння $y = 0,405 x^3 - 6,178 x^2 + 27,75 x - 3,436$ із коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,904$, котрий можна вважати прийнятним. Відповідна модель і прогноз згідно даної моделі на поточний 2018 рік наведено на рис. 3. Як видно із рисунку сегмент ринку протягом найближчого періоду із достатньо високою ймовірністю має зростати, а тому стратегія підприємства має згідно моделі бути стратегією росту для того, щоб розвиватись узгоджено із зовнішнім середовищем;

- Підвищення точності поліноміальної моделі за рахунок використання апроксимації четвертого степеня дає зростання коефіцієнта вірогідності апроксимації (R^2) лише до 0,908, тобто у даному випадку підвищення порядку моделі недоцільне. Навіть п'ятий порядок апроксимації дає коефіцієнт на рівні 0,937, а тому варто зупинитись на кубічній моделі, що вдало поєднує простоту та точність.

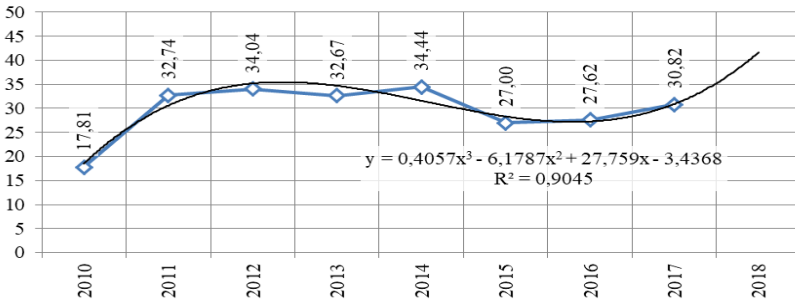

Рис. 3. Динаміка та тренд товарообороту у секторі оптової торгівлі непродовольчими товарами у Львівській області за останні роки

Таким чином, загальний сегмент оптової торгівлі непродовольчими товарами у Львівській області дає підстави вибирати агресивну стратегію, скеровану на зростання товарообігу.

Із цього очевидним наслідком є те, що підприємство на різних етапах діяльності використовує різні корпоративні стратегії. Вибір такої стратегії є процесом доволі складним та тривалим, котрий аналітики зводять до вибору однієї або декількох альтернатив з певної множини – метод вибору.

Таким чином аналіз і прогноз регіонального субринку показує, що очікується зростання об'ємів товарообороту у конкурентному секторі ринку. Для утримання конкурентних позицій зростання показників підприємства повинно бути не нижчим середнього показника по субринку. У випадку недотримання цієї умови перспективним для підприємства є вибір альтернативних стратегій, скерованих на утримання позиції унікальної товарної пропозиції.

М. В. Бодрецький,

кандидат економічних наук, докторант
(Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка)

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ: ПРИСІКАННЯ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ДОВІРЕНОСТЕЙ

Банківські установи України перебувають під постійним впливом кризових факторів, зокрема знаходяться під пресингом з боку шахраїв націлених на фінансові ресурси банку. Протидія зазначеним кризовим факторам організується в рамках управління операційним ризиком, що є одним із суттєвих об'єктів контролю Систем управління ризиками банків (далі – СУР). Факти прояву операційного ризику відслідковуються на регулярній основі, а питання його контролю та оцінки активно досліджуються в сучасній Україні [1–3].

СУР є нормативно регламентованою Національним банком України системою та виконує роль нервово-мозкового центру банківської установи. При виникненні інциденту (кризового фактору, потенційної загрози тощо), подія ідентифікується по виду ризику (до суттєвих належать: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, операційний ризик, комплаєнс-ризик) і проводяться заходи по недопущенню проявів відповідного ризику в подальшому [4].

Розглянемо роботу СУР на прикладі реальних фактів шахрайства з підробленими довіреностями. В ході аналізу роботи СУР

одного з українських банків виявилось, що останнім часом підрозділом банківської безпеки, було виявлено факти шахрайства, а саме: шахраї, використовуючи підроблену довіреність, намагались отримати грошові кошти на суму 200 000 грн. що виплачувалась уповноваженим Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) банком в якості компенсації вкладу в банку, що був виведений з ринку. Шахраїв було затримано. Згідно даних бази операційних інцидентів (що є складовою СУР) зафіксовано таких фактів два – у грудні 2018 року та у лютому 2019 року.

При опитуванні фахівців підрозділів банківської безпеки декількох українських банків (які надавали інформацію на умовах конфіденційності) встановлено, що такі випадки виникали й в інших банківських установах. При обробці даних, їх підсумовуванні та екстраполяції результатів на всю банківську систему можливо констатувати, що загалом по банківській системі випадків спроб здійснення такого шахрайства відбувається сотні (а можливо й декілька тисяч).

Важливою складовою схеми є те, що фізичні особи яким видаються кошти банківською установою за списками ФГВФО зазвичай не є добре вивченими клієнтами відповідної банківської установи. Вони не розміщували вклад в банку, що виплачує компенсації, раніше, не відкривали в ньому рахунків. Тому ідентифікація та верифікація одержувачів коштів від ФГВФО досить часто здійснюється в момент звернення за відповідною компенсацією. Інформація ж про одержувача коштів просочується до шахраїв з банку, де первісно розміщувався вклад. В ситуації з довіреністю на отримання компенсації від ФГВФО, банківська установа має підвищену вірогідність понести збитки, в разі якщо не приділить підвищеної уваги відповідній операції.

Сама схема шахрайства дещо видозмінювалась у часі. Перші спроби відбувались на якісно підроблених бланках довіреностей. Шахраї мали інформацію про дані осіб, яким виплачуються компенсації, і з'являлись у відділеннях банківських установ з якісно підробленими довіреностями та пакетом ідентифікаційних документів. Після ряду успішних шахрайських оборудок банки почали перевіряти дійсність довіреностей у Єдиному реєстр довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку (далі – ЄРД). Друга варіація шахрайської оборудки – підробка реально наданої довіреності

(однак такої, що не має відношення до одержувача компенсації від ФГВФО). Справа в тому, що оперативно банки можуть перевірити справжність довіреності у ЄРД, лише через нотаріуса. Однак у реєстрі можливо отримати повний або скорочений витяги. Банки зазвичай отримують від нотаріусів інформацію по скороченим витягам (що диктується в першу чергу економічними причинами). В скороченому витягу міститься: реєстраційний номер і дата реєстрації довіреності, номери та серії спеціальних бланків нотаріальних документів, дата посвідчення довіреності, строк дії довіреності, ще ряд даних. Однак в цьому витягу немає прізвища, ім'я та по батькові, ідентифікаційного номера довірителя та т. ін. Спираючись на це шахраї почали пред'являти довіреності на таких підроблених бланках, що мали номери, дати реєстрації, серії та номери бланків які при отриманні скороченого витягу з ЄРД повністю підтверджувались (дійсно така довіреність надавалась і вона є чинною, однак вона по суті немає відношення до отримання коштів у відповідному банку). Банки, не маючи іншого механізму на начальному етапі понесли збитки видаючи кошти невстановленим особам по «оновленій» схемі. Однак, після ряду успішних шахрайських дій банківські установи підвищили контроль за видачею коштів, що надаються одержувачам як компенсації від ФГВФО по довіреностям. Успішним (недорогим та ефективним) антишахрайським прийомом на практиці виявився телефонний дзвінок довірителю (одержувачу компенсації від ФГВФО). В ході телефонної розмови є можливість оперативно з'ясувати чи надавалась довіреність і затримати шахраїв.

На законодавчому рівні у якості підвищення можливостей банків у протидії шахраям, що використовують довіреності вже визначена можливість надання банкам та фінансовим установам доступу до ЄРД [5].

Однак є сенс очікувати подальшого вдосконалення шахрайських схем. Наступним кроком можуть стати спроби забезпечення відповіді на телефонні дзвінки працівників підрозділів банківської безпеки не відповідними одержувачами коштів, а шахраями.

З наведених результатів дослідження можливо зробити висновки, що всі рішення по протидії шахрайству приймаються органами управління банку, що спирається на ефективну СУР. Заходи розробляються суб'єктами СУР. Дії банківських установ є зрозумілими регулятору банківського ринку та законодавцям, які активно

реагують на виявлені загрози. Підтримання адекватного рівня контролю операцій що ідентифікуються як такі, що несуть підвищений ризик для банків є елементом антикризового управління. В подальшому в разі виникнення більш розвинутих схем шахрайських дій банківські установи відповідатимуть посиленням уваги до відповідних подій та операцій і налагодженням додаткового контролю.

---

1. Кузнєцова Н. В. Скорингові технології оцінювання ризиків шахрайства в банківській діяльності. *Інформаційні технології та безпека*. 2017. С. 43.

2. Мельник С. С. Сутність фінансового шахрайства в комерційному банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. № 6 (2). С. 91–95.

3. Яровенко Г. М. Розробка інформаційної моделі виявлення ознак шахрайств у банках. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №. 14. С. 23–28.

4. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування: Закон України від 03.07.2018 № 2478-VIII.

О. В. Вараксіна,

кандидат економічних наук,
докторант, доцент кафедри менеджменту
(Полтавська державна аграрна академія)

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Економічна безпека для України є однією з головних проблем у формуванні цілісної концепції національної безпеки. Ця проблема складна та багатопланова. Економічна безпека держави є інтегральною характеристикою стану економічної системи, що передбачає характеристику стану низки підсистем – взаємопов'язаних структурних складових: макроекономічну, інвестиційну, інноваційну, фінансову, соціальну, зовнішньоторговельну, енергетичну, продовольчу, демографічну безпеку. Водночас економічна безпека є складовою системи більш високого рівня – національної безпеки [1].

Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [2].

Законом України «Про основи національної безпеки України» економічну безпеку як складник національної безпеки визначають як захищеність життєво-важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах науково-технічної та інноваційної політики, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності у разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [3].

Аналіз трактувань поняття «економічна безпека» підтверджує, що особливий наголос чинне законодавство ставить на дослідженні проблеми існуючих загроз економічній безпеці в реаліях сьогодення (рис. 1).

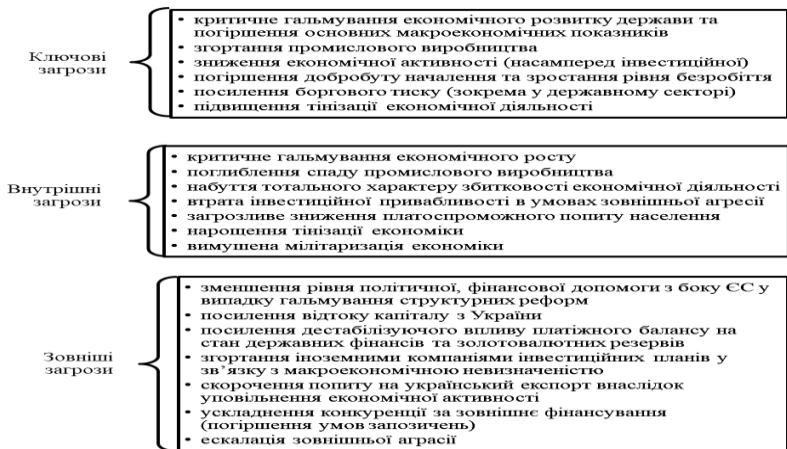

Рис. 1. Визначальні загрози економічній безпеці України в сучасних умовах

Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Поряд із дослідженням загроз актуальним є визначення механізму мінімізації їх впливу на економічну безпеку держави (рис. 2).

Механізм реагування	невідкладне застосування нової політики реіндустріалізації на основі випереджального технологічного розвитку
	реструктуризація експорту на основі збільшення частки її обсягів середньо- та високотехнологічного сегменту
	реформування системи державних закупівель як єдиного механізму державного замовлення
	поглиблення програм міжнародного співробітництва у сфері залучення до економічних реформ кращого управлінського, аналітично-дорадчого та технологічного міжнародного потенціалу
	створення і впровадження системи раннього попередження кризових процесів в економіці
	запровадження європейських стандартів гарантування прав власності інвесторів
	запровадження широкої платформи на основі співробітництва України з міжнародною спільнотою для відшкодування експропрійованої власності України, її фізичних та юридичних осіб

Рис. 2. Ключові механізми мінімізації загроз продовольчої безпеки держави

Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Отже, розглянувши підходи до визначення поняття «економічна безпека», необхідно зазначити, що і сьогодні вивчення питань загроз економічній безпеці є актуальним і вкрай необхідним.

---

1. Визначення стратегічних орієнтирів рівня економічної безпеки України: аналіт. зап. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1501/>.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME_1315_88.html.

3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 18.04.2013 № 221-VII (221-18). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

4. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015–2016 рр. та механізми їх мінімізації. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/...>

О. М. Ващенко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і аудиту

*(Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова),*

Д. Т. Момот,

аспірант кафедри управління
та публічного адміністрування

*(Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова)*

СТРАТЕГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА

У контексті основних тенденцій глобалізації ефективність забезпечення національної безпеки, включаючи боротьбу з міжнародним тероризмом, транскордонною злочинністю; регулювання міграції; надання соціальних послуг; регулювання ринку; контроль над видобутком природних ресурсів тощо ґрунтується на активній участі країни у регіональному й глобальному інтеграційних процесах.

У зв'язку з цим актуалізувалася проблематика дослідження загроз національним інтересам і національній безпеці України для реформування усіх сфер суспільного життя у межах євроінтеграційного курсу.

Насамперед глобальні тенденції потенційно є джерелами загроз національній безпеці.

До них належать: загострення конкуренції між світовими центрами сили, посилення в умовах дефіциту сировинних ресурсів конкуренції за доступ до них та за контроль над маршрутами їх доставки на ринки споживання; інтенсифікація освітньої та трудової міграції тощо.

За результатами проведеного дослідження удосконалено ієрархічну структуру й функціональне наповнення інформаційної системи стратегічного моніторингу для забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, регіону, суб'єктів господарювання з врахуванням міжнародних рейтингів конкурентоспроможності країн шляхом ідентифікації джерел загроз (як внутрішніх, так і зовнішніх) національній безпеці України та позиціонування України за компонентами конкурентоспроможності світового рівня у порівнянні з іншими країнами.

Такий підхід дозволяє визначити шляхи нарощення конкурентних переваг для формування стратегічних пріоритетів забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

В умовах сучасних викликів та загроз регіональній безпеці співпраця України з регіональними партнерами у здійсненні раціональної макроекономічної політики та відновленні довіри до фінансового сектору є найбільш пріоритетним напрямом зовнішньої політики.

За даними міжнародних рейтингів конкурентоспроможності передусім необхідно сконцентрувати зусилля на боротьбі з корупцією, яка визначена статтею 3 Угоди про асоціацію з ЄС одним із головних принципів для посилення відносин між Україною та ЄС.

Стратегічний моніторинг в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, регіону, суб'єктів господарювання в межах проведення системного аналізу і прогнозування змін глобальної конкурентоспроможності країн світу має стати вагомим заходом системно-комплексної реалізації системи протидії наявним загрозам для забезпечення захисту реалізації національних інтересів держави як основи життєздатності та умови подальшого прогресивного розвитку нашої країни.

Л. Ю. Вдовиченко,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної політики та безпеки
*(Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова),*

М. В. Волосюк,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної політики та безпеки
*(Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова)*

МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

З посиленням глобалізації та міжнародної інтеграції індикатором здатності підприємства адаптуватися до нових умов конкурентної боротьби та мінливих зовнішніх чинників виступає рівень економічної безпеки як показник ефективного використання підприємницького та виробничого потенціалу.

Запобігти негативному впливу комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз можливо шляхом забезпечення своєчасної реакції на них та створення умов для безпечного розвитку підприємства через ефективне управління економічною безпекою в рамках загальної системи управління суб'єктом господарювання.

Отже, системного дослідження потребують теоретико-методологічні засади формування механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства як фундаментальної основи його розвитку у динамічному ринковому середовищі.

Для ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства потрібне використання системного та комплексного підходів, які визначають необхідність формування механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства, який представляє собою сукупність спрямованих дій для досягнення поставлених цілей підприємства за допомогою створення сприятливих умов для ефективного використання ресурсів.

Рис. Структура механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства (систематизовано авторами на підставі [1; 2])

Механізм стратегічного управління економічною безпекою підприємства повинен ґрунтуватися на наступних принципах: інтегрованість із загальною системою менеджменту; орієнтація на поставлені цілі діяльності підприємства; адаптивність механізму до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища; комплекс-

сність (сформований механізм повинен передбачати створення єдиної системи управління); законність; принцип безперервного управління (постійна конкретизація та корегування прийнятої політики управління економічною безпекою); принцип взаємодії (управління економічною безпекою потребує взаємодії всіх гілок влади та керівництва підприємства); принцип економічної доцільності; принцип контролю.

Наступним кроком при формуванні механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства має стати постановка завдань, які сприятимуть досягненню поставлених цілей стратегічного управління.

У відповідності до природи факторів управління треба також обрати методи впливу на їх стан, а також сукупність потрібних ресурсів, за допомогою яких можна організувати управляючий вплив на стан відповідних факторів управління.

Запропонована структура механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства представлена на рис.

Такий механізм є невід'ємною частиною системи економічної безпеки підприємства, що: базується на певних принципах, функціях та завданнях; передбачає використання системної сукупності конкретних заходів реалізації поставлених завдань, які необхідно використовувати не розрізнено, а у поєднанні, комплексно і оперативно.

Таким чином, усі функції, взаємозв'язки та відношення певних елементів повинні бути взаємоузгодженими в рамках механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства, виходячи з головної мети механізму – забезпечення економічної безпеки в межах загальної системи – підприємницька діяльність.

---

1. Олексюк Т. В. Механізм інтегрованих складових стратегії управління фінансовою безпекою підприємств машинобудування. *Вісник ОНУ ім. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 5. С. 118–123.

2. Хаванова М. С. Фінансова стратегія та управління економічною безпекою автомобілебудівних корпорацій. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1 (7). С. 479–484.

М. Р. Верескля,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

В умовах послаблення позицій української держави в політичній, економічній та військовій сферах обраний курс на інтеграцію в Європейський Союз вимагає глибшого дослідження основної складової національної безпеки – соціально-економічної безпеки з метою порівняння досвіду її забезпечення серед підприємств ЄС та світового економічного співтовариства загалом.

У забезпеченні соціально-економічної безпеки підприємства Німеччина звертає основну увагу на систему соціального страхування, реалізація якого закріплена законодавчо за державою. Це можна пояснити тим, що політика німецьких підприємств враховує факт, що успішне функціонування підприємств призведе до поділу суспільства на багатих та бідних, власне через це держава має бути тим гарантом, який забезпечить реалізацію основних трудових прав працюючих та соціальну справедливість. З метою підтримання соціально-економічної безпеки німецькі підприємства, створюючи власні відділи безпеки, вдаються до послуг державних охоронних агентств, завдяки яким функціонують контррозвідувальні служби, на яких покладено виконання функцій відділу охорони та соціально-економічної безпеки підприємства. Поряд з зазначеними службами підприємства Німеччини використовують послуги приватних охоронних агентств [1, с. 38].

Особливістю забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств Японії є факт, що Японія не використовує досвід вирішення даного питання іншими країнами, а відштовхується від власних досягнень, використовуючи національні особливості, розробляє власну стратегію забезпечення соціально-економічної безпеки [2]. Усім відоме «японське чудо» є соціальним елементом забезпечення соціально-економічної безпеки. Топ-менеджер Sony

Corporation A. Морітой зазначав, що головним секретом «японського чуда» є система управління персоналом підприємства, яка базується на традиційному японському працелюбстві та добросовісному ставленні до праці, яке підсилюється ефективними стимулами [3, с. 62]. І, як результат, – підприємство, яке керується у своїй діяльності зазначеними принципами і створює хороші стимули до праці персоналу, який є добросовісним та націленим на ефективну діяльність фірми, здатне досягти високого рівня соціально-економічного захисту. В Японії розуміння соціально-економічної безпеки підприємства тісно пов'язане з національною безпекою і трактується як її невід'ємна частина. Основою розуміння національної безпеки виступає протистояння зовнішнім загрозам. Економічним елементом забезпечення національної безпеки, а також, і соціально-економічної безпеки підприємства, є основні базові чинники, що посилюють та сприяють національній безпеці, а саме: ефективне функціонування національної економіки, посилення конкурентоспроможності японських підприємств за рахунок збільшення експорту та продуктивності праці, розвиток взаємозв'язків з іншими країнами, які є основними у забезпеченні безпеки національної економіки, що сприяє її розвитку та процвітання.

До питання соціально-економічної безпеки підприємства як складової національної безпеки у Франції підійшли в середині ХХ століття. З метою регулювання та впливу на соціально-економічну безпеку у Франції створено дворівневу систему, яка складається з державного управління підтримки соціально-економічної безпеки при міністерстві, обов'язками роботи якого є збір, опрацювання та представлення інформації підприємствам про загрози, а також їх захист, та управління, яке створене при казначействі із залученням митних служб, і займається підтримкою соціально-економічної безпеки [4]. Схожу модель забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств мають такі країни, як Великобританія, Італія та Іспанія. У цих країнах розроблена потужна законодавча база, яка регулює та здійснює підтримку соціально-економічної безпеки підприємств. До прикладу, іспанський закон «Про вдосконалення й захист національної промисловості» є вагомим механізмом результативного забезпечення соціально-економічної безпеки національних підприємств. В Італії особливу увагу

звертають на зростаючу залежність від італійських підприємств їх іноземних партнерів.

Здійснюючи аналіз міжнародного досвіду забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств, варто зазначити, що велике значення у даній сфері відіграє держава, яка формує дієве законодавство у сфері забезпечення високого рівня соціально-економічної безпеки національних підприємств. Варто зазначити, що за останні 15-20 років економічно розвинені країни створили дієві фінансово-економічні та податкові стимули, що сприяло зміцненню соціально-економічної безпеки підприємств.

---

1. Міжнародне безпекове середовище: виклики та загрози національній безпеці України / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова; за ред. К. А. Кононенка. К.: НІСД, 2013. 56 с.

2. Онікієнко В. В. Інноваційна політика країн Євросоюзу та СНД: проблеми і практика реалізації. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/usoc/2006_3/170-183.pdf.

3. Свідер О. П. Теоретичні аспекти прямого іноземного інвестування. *Вісн. Кам'янець-Под. нац. ун-ту ім. І. Огієнка*. Серія: Екон. науки. 2011. № 4. С. 61–66.

4. Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення безпеки регіону. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. URL: [http://www.nvisnik.geci.cn.ua/pdf/2011/nv_1\(9\)/11mvgebr.pdf](http://www.nvisnik.geci.cn.ua/pdf/2011/nv_1(9)/11mvgebr.pdf).

І. Б. Висоцька,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Становленню демократичної української держави перешкоджає високий рівень корупції. Корупція – суспільне явище, яке зустрічається в більшості держав, проте її масштаби в Україні мають загрозливий характер. Поряд з військовою агресією корупція

є однією з найголовніших загроз існування української держави. На сьогодні корупція пронизує всі рівні державної влади, політики, судової та правоохоронної систем та підприємницьких структур. На сьогодні Україну відносять до тих груп країн, в яких і політична, і економічна, і побутова корупції укорінилися у різних сферах життя і сприймаються суспільством як органічний елемент.

Корупція, як суспільне явище, беззаперечно має негативний вплив на різні сфери життя. Негативні наслідки корупції спостерігаємо і в економіці. Основними наслідками існування корупції є неефективне використання бюджетних коштів, як наслідок, надання населенню державних послуг низької якості, створення несприятливого підприємницького клімату. Окреслені чинники призводять до зростання рівня тіньової економіки, а, як наслідок, до недоотримання податкових платежів.

Серед негативних наслідків корупції для економіки необхідно виокремити такі:

- розширення тіньової економіки. Зазначимо, що рівень тіньової економіки у 2018 р. дещо знизився і становив 32% від ВВП, проте залишається неприйнятно високим. Високий рівень тіньової економіки є причиною деформації ринкового механізму, порушує режим конкуренції, недоотримання податкових надходжень, скорочення видаткової частини державного бюджету, загострення соціальних проблем;

- порушення конкурентних механізмів ринку. Проведення непрозорих тендерів держзакупівель призвели до того, що державні замовлення, а, відповідно, і бюджетні кошти отримував не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції;

- неефективне використання бюджетних коштів. Корупція негативно впливає як на доходи, так і на витрати державного бюджету. Із збільшенням рівня корупції у державі зменшуються надходження до бюджету. У своїх дослідженнях Танці та Давуді доводять, що зниження корупційного рейтингу на одну позицію зменшує доходи держави на 1,71–2,51% ВВП [2];

- погіршення інвестиційного клімату. Іноземні інвестиції є дуже чутливими до корупції. Послаблення рівня корупції країни

на один бал відповідає зростанню обсягу прямих іноземних інвестицій на 23,1% [3].

Безумовно, корупція здійснює негативний вплив на всі сторони суспільного життя. Негативний вплив корупції на економіку країни проявляється у гальмуванні темпів економічного зростання, зниженні продуктивності економіки та економічної активності, зубожінні громадян, підвищення рівня тіньової економіки.

---

1. Висоцька І. Б., Висоцький В. М. Корупція в Україні: сутність та наслідки для економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2017. Вип. 1. С. 37–46.

2. Tanzi V. and Davoodi H. (1997). Corruption, public investment, and growth. IMF Working Paper. No. 97/139. IMF: Washington, D.C.

3. Zak P. and Knack S. (2001). Trust and growth. *Economic Journal*, 111: 295–321.

М. В. Вінічук,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку України та її прагнення інтегруватися у світовий економічний простір вимагає проведення кардинальних заходів щодо державного фінансування соціальної сфери та раціонального використання фінансових ресурсів на соціальні цілі. В країні завершився процес номінального визначення міжнародних стандартів адресності соціальних допомог, проте досі відсутнє їх законодавче регламентування. За таких умов надзвичайно актуальним виявляється потреба в модернізації системи державного управління в соціальній сфері, що вимагає перегляду механізму надання соціальної допомоги та послуг населенню. Недосконале

законодавство та надмірний перелік соціальних послуг, виплат і пільг, гарантованих державою, є економічно необґрунтованим та зумовлює недофінансування галузі й ускладнює здійснення державного управління системою соціального захисту населення в Україні. Виділені державою кошти на соціальний захист населення використовуються неефективно та нераціонально. Крім того, надмірна централізація та повільність у реагуванні щодо першочерговості задоволення соціальних потреб, низька якість соціальних послуг ведуть до відсутності послідовної та системної соціальної політики і поглиблення соціальної нерівності населення.

З метою підвищення рівня і якості життя населення в умовах змінного середовища і внутрішніх трансформацій, потрібна організація особливої системи соціального захисту населення, яка б забезпечила стійкість до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Розроблена і запропонована нами система соціального захисту населення (рис.) враховує усі види соціальної допомоги, пенсійне забезпечення та основні соціальні гарантії.

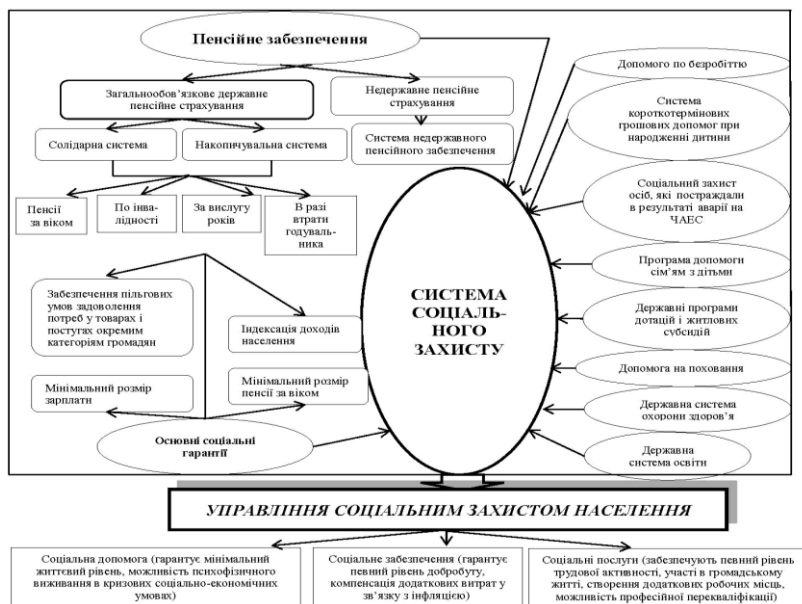

Рис. Система соціального захисту населення [1, с. 105]

Управління соціальним захистом населення та пошук фінансових ресурсів на його забезпечення, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки є надзвичайно важким та, водночас, дуже важливим завданням держави. В основу даного механізму покладено гарантування мінімального життєвого рівня життя та добробуту населення, забезпечення належного рівня зайнятості та трудової активності, а також можливості психофізичного виживання в кризових соціально-економічних умовах.

Сьогодні консолідація фінансових ресурсів на соціальні цілі відбувається на певних етапах формування та реалізації соціальної політики, як інструменту реалізації Стратегії соціальної безпеки України та повинна враховувати надходження від ренти і споживання предметів розкоші, що, на жаль, не спостерігається і законодавчо не регламентовано. Консолідація коштів повинна відбуватися шляхом оптимізації та підвищення фіскальної ефективності податкових пільг суб'єктам господарювання з метою виведення їх діяльності із тіні та заохочення до ведення легальної діяльності й сплати податків з доходів, отриманих у неформальному секторі економіки. З цією метою доцільно провести докорінну перебудову міжбюджетних стосунків на засадах підвищення фінансової автономії місцевих бюджетів та раціоналізувати й упорядкувати систему соціальних видатків на основі реформування соціальної сфери й посилення цільового характеру системи пільг, субсидій і соціальних виплат.

Водночас, необхідним виявляється реформування бюджетної системи зі встановленням обов'язкового контролю та відповідальності за ефективністю витрачання бюджетних коштів та з урахуванням Стратегії управління державним боргом у довгостроковій перспективі. Реформа повинна зосереджуватися на підвищення рівня прозорості й ефективності державних закупівель, радикального зменшення кількості державних замовлень, спрощення вимог у процедурах державних закупівель. В даному контексті доцільним виявляється проведення постійного аналізу та моніторингу видатків Зведеного бюджету України на соціальні потреби. Іншим методом залучення фінансових ресурсів може стати зниження навантаження соціальних витрат на бюджет завдяки залученню приватних інвестицій, переходу на адресну підтримку нужденних. В умовах жорсткої економії бюджетних коштів має бути здійснено перехід

від патерналізму в соціальній сфері до злагодженого та добросовісного партнерства між державою, бізнесом та громадянами в усіх аспектах соціальної допомоги, що дасть змогу прогнозувати суми податкових надходжень до бюджету [2]. Так як існуюча модель субсидування фактично стримує ініціативу суб'єктів господарювання, водночас посилює відповідальність держави за ефективність функціонування галузі та підвищує політичний тиск на рішення органів влади. Подальше зволікання з реформуванням системи субсидування матиме зростаючий негативний вплив на соціально-економічну ситуацію в країні.

Таким чином можна виокремити основні проблеми консолідації фінансових ресурсів на соціальні цілі: 1) домінування політичного запиту над об'єктивною оцінкою фінансових ресурсів держави; 2) репресивна структура податкової системи та волонтаристське адміністрування податків; 3) соціальна несправедливість податкової системи; 4) відсутність ефективної системи контролю за витрачанням бюджетних коштів та зловживання у сфері державних закупівель; 5) зниження ролі парламенту в бюджетному процесі та поширення ручного управління процесом розподілу бюджетних коштів; 6) фінансова слабкість місцевих та регіональних бюджетів унаслідок високого рівня бюджетної централізації.

Як наслідок, сформувалися надмірно оптимістичні плани щодо бюджетних видатків, зокрема популістське збільшення соціальних видатків, зумовило нарощення державного боргу та зростання обсягу податкових коштів із підприємницького сектору, сприяло тінізації економічних процесів, відсутності контролю законодавчої влади за ефективністю і законністю витрачання бюджетних коштів, а високий рівень фіскального перерозподілу відіграв роль компенсатора витрат від нереформованості сфер бюджетних видатків та «корупційного податку». Звуження можливостей фінансування бюджету за тривалої економічної стагнації спричинило ефективну неефективність й соціальну несправедливість під час розподілу бюджетних коштів.

Консолідація фінансових ресурсів держави для підвищення соціальних стандартів повинна враховувати посилення соціальної відповідальності бізнесу, зокрема у частині збереження і відновлення соціальної та культурної інфраструктури, підтримки соціаль-

них ініціатив територіальних громад, посилення адресного характеру надання соціальної допомоги та пільг, удосконалення та розвиток системи соціальних послуг для населення, підвищення їх якості.

---

1. Вінчук М. В. Соціальна компонента економічної безпеки України: монографія / за наук. ред. Я. А. Гончарука, М. І. Флейчук. Львів: Ліга-Прес, 2016. 168 с.

2. Мартинюк В. П. Наукові підходи до удосконалення методики розрахунку рівня економічної безпеки держави. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 1 (10). С. 277–286.

О. Д. Вовчак,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,

банківської справи та страхування

(ДВНЗ «Університет банківської справи»)

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАГЛЯДОВИХ ПРОЦЕДУР У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Банківський бізнес має суспільно важливу роль, відповідно, рівень безпеки в банках має бути на достатньому рівні. Суттєве місце в цьому відводиться корпоративному управлінню в банку, в ефективності якого мають бути зацікавлені акціонери та вищий менеджмент банку, а також регулюючі органи, насамперед центральні банки.

Посилення вимог до ефективності корпоративного управління в банках пов'язують з ситуацією, яка склалася у банківській системі з 2014 р., коли нова хвиля кризи спричинила масове визнання банків неплатоспроможними. На думку зарубіжних і багатьох вітчизняних фахівців фундаментальною причиною банківської кризи виявилось неякісне корпоративне управління, неадекватна система ризик-менеджменту, насамперед щодо управління операційними ризиками, зокрема, комплаєнс-ризиком. Варто

зазначити, що упродовж 2014–2018 рр. з ринку було виведено майже 100 банків. На даний час очищення банківського сектору вважається завершеним. На 01.01.2019 р. в Україні нараховувалося 77 платоспроможних банків. У 2018 р. ВТБ Банк був єдиним банком, визнаним неплатоспроможним [1]. Останнім часом низка банків перетворилися на фінансові компанії або відбулося злиття з іншими банками. На ринку домінують державні банки: частка їх активів на кінець 2018 р. становила 54,5%, а частка у депозитах домогосподарств сягнула більше 60%. При цьому загрозою фінансовій безпеці цього сегмента банківського сектору є висока частка непрацюючих кредитів – майже 55% [1].

Сьогодні у сфері корпоративного управління існує низка проблем, пов'язаних з такими загрозами:

- відсутність бачення акціонерів та керівних органів місця банку у банківському секторі через невизначеність стратегії та абстрактність бізнес-моделі розвитку банку. Адже класичний банк – це установа, яка працює переважно з чужими грошима, трансформуючи їх у диверсифіковані активи. Водночас, бізнес-модель вітчизняного «банкінгу» має іншу, протилежну мету, тобто банки, акумулюючи кошти вкладників (юридичних і фізичних осіб), вкладали їх у інші «бізнеси» власника банку. Це означає, що замість диверсифікації ризиків, відбувалася їх концентрація. А це, своєю чергою, є запорукою системної банківської кризи. За подібної бізнес-моделі менеджмент банку ставить інтереси власників вище, ніж інтереси самого банку;

- діяльність органів корпоративного управління, зокрема, наглядової ради та правління деяких банків зосереджена на обслуговуванні пов'язаних осіб, понаднормативному їх кредитуванні, а не на фінансуванні діяльності суб'єктів економіки;

- надмірне втручання акціонерів у роботу банку, що провокує ризик конфлікту інтересів;

- неадекватна система оцінки ризиків та слабка системи внутрішнього аудиту банку.

З метою вирішення зазначених проблем та забезпечення якості корпоративного управління банк, відповідно до введеного в дію з січня 2018 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та

залучення інвестицій емітентами цінних паперів», зобов'язаний створити наглядову раду, що здійснює контроль за діяльністю виконавчого органу, захист прав вкладників, інших кредиторів та учасників банку [2]. Цим законом закріплено право банків стати приватними акціонерними товариствами, перегляд вимог до керівників банків, розширення виключної компетенції наглядової ради, обмеження втручання загальних зборів в роботу ради, підвищення квот та посилення вимог до незалежних директорів, вимог до ризик-менеджменту та внутрішнього контролю банку [2].

Одним із заходів забезпечення ефективної роботи банку і якості корпоративного управління є запровадження Національним банком України інституту незалежних директорів, що дасть можливість наглядовим радам банків реально здійснювати свої функції і впливати на рішення менеджменту, а регулятору збалансувати конфлікт між інтересами власників та самого банку.

Упродовж 2018 р. Національний банк України впроваджував також нові наглядові інструменти, з-поміж яких важливе місце належить оцінці ризиків та якості управління цими ризиками в банку. Поетапний перехід до нагляду на основі оцінки ризиків банків передбачено Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року (постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 р. № 391) [3]. Водночас в контексті посилення ролі корпоративного управління регулятор враховує як критерій при здійсненні оцінки якості управління ризиками ще й якість корпоративного управління.

Загалом сьогодні фокус банківського нагляду зосереджується на корпоративному управлінні, ризик-менеджменті та системі внутрішнього контролю банку. Отож, корпоративне управління можна вважати важливим інструментом в процесі захисту інтересів вкладників та кредиторів банку, досягнення фінансової стабільності, що позитивно впливає на економічний розвиток усього суспільства і, що важливо, на довіру до банківського сектору і фінансову безпеку країни загалом.

---

1. Огляд банківського сектору – Звіт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 6–7. Ст. 38.

3. Стратегія розвитку банківської системи 2016–2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» / Комітет Верховної Ради з питань фінансової політики і банківської діяльності. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspraviv/proekt_strategi.pdf (дата звернення 25.03.2019).

О. Р. Волошин,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: РИЗИКИ ТА БЕЗПЕКА

У цей складний для України період відродження ринкових відносин, коли вкрай важливими завданнями є збереження промислового комплексу, його структурна перебудова і забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, проблема підвищення ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств набуває принципового значення, оскільки її вирішення дасть змогу перейти до створення і використання технологій більш високого рівня, а отже, прискорити економічне зростання національної економіки.

Економіка України поки що залишається несприйнятливою до науково-технічних нововведень через низький рівень виробничої бази промисловості та слабке фінансування державою науково-дослідних розробок. Тому формування ефективної державної науково-технічної та інвестиційної політики, спрямованої на досягнення більш високих технологічних укладів, повинно здійснюватися на основі перетворення власних наукових і дослідно-конструкторських розробок у базовий елемент виробництва. Саме активізація інноваційної діяльності наукової і виробничої сфер є важливим завданням та умовою становлення економічної незалежності України. Досвід розвинутих країн свідчить, що вихід з економічної кризи неможливий без інновацій в економіці держави.

Процес економічної глобалізації, а також ринкова орієнтація економіки України вимагають приведення в дію взаємозалежних техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських чинників ефективного освоєння у виробництві науково-технічних досягнень. Інноваційний фактор стає вирішальним для виходу національної економіки з депресивного стану, забезпечення її сталого розвитку, зниження залежності держави від критичного імпорту, підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції і активізації експортної діяльності [1]. Принцип поєднання інвестицій з інноваціями має бути головним принципом реструктуризації економіки України та її регіонів.

Відповідно до чинного законодавства України інноваційна діяльність у сфері господарювання реалізується як діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Безпека інноваційного розвитку національної економіки за своїм сутнісним змістом є таким станом об'єктів економічної сфери, який забезпечує збалансований, проактивний інноваційний розвиток у всіх сферах діяльності, що гарантує максимально ефективно використання наявних та безпечно залучення додаткових інвестиційних ресурсів. Також вона передбачає формування умов для збільшення можливостей створення і комерціалізації інновацій, використання науково-технологічного потенціалу [2]. На сучасному етапі розвитку економічних відносин існують певні загрози безпеці інноваційного розвитку (низький рівень фінансування НДДКР, нерозвинутість інноваційної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення інноваційної діяльності, недосконалість стимулююча та податкова політика держави тощо).

Беручи до уваги існуючі загрози інноваційній безпеці, можна рекомендувати алгоритм оцінювання безпеки інноваційного розвитку, що передбачає реалізацію наступних етапів: вивчення цілей та задач оцінки безпеки інноваційного розвитку, інформаційне забезпечення цієї оцінки та обрання методів її проведення (економіко-математичне моделювання, експертний аналіз, статистичний аналіз, кластерний аналіз тощо), визначення загроз безпеці іннова-

ційного розвитку та формування системи часткових показників оцінки, розрахунок значень часткових показників та вагомості їх впливу на безпеку інноваційного розвитку, визначення інтегрального показника рівня цієї безпеки, узагальнення результатів та прийняття управлінських рішень [3].

З позицій проблеми співвідношення інноваційної діяльності та економічної безпеки підприємства основою комплексної оцінки інноваційного потенціалу є так званий ресурсний підхід, оскільки дозволяє виокремити та оцінити сталу ресурсну базу підприємства на даний час, що була накопичена за результатами попередньої діяльності. З точки зору вибору стратегії інноваційного розвитку та втілення конкретного інноваційного проекту її можна визначити як умовно-статичну складову інноваційної діяльності суб'єкта господарювання [4].

За максимального рівня економічної безпеки система управління підприємством не має стимулу до інновацій, оскільки досягнення встановлених цілей є можливим без будь-яких змін керованої системи і прагне уникнути нововведень, так як будь-яка інновація руйнує досягнутий баланс. За мінімального рівня економічної безпеки, коли підприємство не має можливостей для досягнення економічних інтересів, система управління блокує виділення ресурсів на інноваційну діяльність, оскільки їх використання у надзвичайно агресивному середовищі є не лише неефективним, але й нераціональним. Тому слід враховувати множинний зв'язок між інноваційною активністю та економічною безпекою діяльності підприємства з метою стабільного та ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

---

1. Інноваційний розвиток промисловості України / під ред. О. І. Волкова, М. П. Денисенка. К.: КНТ, 2006. 139 с.

2. Маслак О. О. Безпека інноваційного розвитку промисловості як складова національної безпеки країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 93–97.

3. Гавриш О. А. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/node/790>.

4. Кулаженко В. В. Особливості інноваційної складової економічної безпеки підприємства. *Вісник КНУТД*. 2012. № 2. С. 123–127.

Н. В. Галайко,
старший викладач кафедри
економіки та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ

Використання державних запозичень має важливе значення в країнах з перехідною економікою, оскільки вони в контексті трансформаційних змін відчувають найбільшу потребу у фінансових ресурсах. Процес реформування економіки України супроводжується чималими витратами коштів, а також потребами у значних інвестиціях, мобілізацію яких на сучасному етапі можна досягнути лише за рахунок внутрішніх і зовнішніх запозичень, а це в свою чергу призводить до формування та збільшення розміру державного боргу. Також слід зазначити, що країні необхідні додаткові фінансові ресурси і для заходів, які пов'язані з виходом національної економіки з фінансової кризи та забезпеченням її подальшого поступового розвитку.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави по поверненню отриманих і непогашених кредитів (позик) на звітну дату, що виникають в результаті державних запозичень [1]. Під управлінням державним боргом слід розуміти комплекс заходів, що вживаються та приймаються державою та її уповноваженими органами щодо регулювання розміру боргу, його структури та вартості обслуговування, а також забезпечення гармонійного поєднання інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів.

Управління державним боргом можна розглядати як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому розумінні управління державним боргом – це формування одного з напрямів фінансової політики держави, яка пов'язана з діяльністю країни як позичальника, так і гаранта. Управління боргом у вузькому сенсі передбачає комплекс дій, пов'язаних з підготовкою до випуску, розміщенням боргових зобов'язань держави, наданням гарантій, а також проведенням операцій з обслуговування та погашення боргу [2].

Серед основних завдань управління державними запозиченнями слід відзначити: забезпечення обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні; мінімізація витрат на обслуговування боргу; забезпечення своєчасного та в повному обсязі погашення боргу; забезпечення сприятливих умов для емітента та підтримання курсу державних цінних паперів; збільшення інвестиційного використання державних кредитів та контроль за використанням запозичень.

Задля ефективного управління державними запозиченнями слід дотримуватися наступних принципів: *безумовності; зниження ризиків; оптимальності структури; підтримка фінансової незалежності; прозорості* [3].

Для інституційної підтримки управління державними запозиченнями можуть бути використані такі основні моделі: урядова, банківська та агентська.

Урядова модель інституційної підтримки полягає в тому, що основні завдання покладаються на Державне казначейство, або Міністерство фінансів, які управляють державним боргом, а цілі боргового менеджменту узгоджуються з завданнями бюджетної політики країни.

Банківська модель інституційної підтримки являє собою управління зовнішнім боргом через Центральний банк країни. Він коригує всі поточні операції на фінансовому ринку, розробляє боргову стратегію країни, управляє державним боргом, який підпорядковується головним чином меті грошово-кредитної політики держави.

Агентська модель формує окрему структуру або агентство, яке обирає найбільш оптимальні методи управління зовнішнім державним боргом. Операційні цілі та управління державним боргом розробляються та впроваджуються агентством з урахуванням ринкових методів та методів управління відповідно до урядових рішень. Всі функції управління державним боргом зосереджені в руках одного відомства [4].

Підсумовуючи, можемо вважати, що процес управління державними запозиченнями передбачає комплекс заходів з формування передумов для залучення фінансових ресурсів, оптимізації державного боргу та його структури, цільового використання позик,

сплати відсотків за користування позикових коштів і боргу в цілому. Ключовими напрямками управління боргом має бути розробка стратегії здійснення державних запозичень з урахуванням політики переважання внутрішніх позик над зовнішніми, пошук внутрішніх фінансових резервів шляхом детінізації економіки, а також забезпечення інвестиційно-інноваційного спрямування зовнішніх позик. При визначенні моделі інституційної підтримки керування державним боргом необхідно провести комплексний аналіз методів управління запозиченнями у країнах з розвиненими та трансформаційними економіками, визначити перспективи використання їх в Україні та запропонувати систему заходів щодо підвищення ефективності використання позикових коштів.

---

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. 572 с. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

2. Вівчар О. Й., Солдак М. Ю. Особливості управління державним боргом та методи його удосконалення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 720. С. 371–376.

3. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

4. Софієнко А. Міжнародний досвід управління зовнішнім державним боргом: уроки для України. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 4. С. 36–46.

В. В. Гобела,

старший викладач кафедри менеджменту

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЯ

Процеси глобалізації, окрім забезпечення економічного розвитку, призводить до виникнення глобальних екологічних проблем. Разом з тим значна частина населення знаходиться поза межею бідності та відчуває дефіцит в продуктах харчування та питній воді. Простежується значний рівень соціальної стратифікації населення. Можна стверджувати про наростання соціальної несправедливості,

адже рівень соціально-економічного добробуту країн є доволі диференційованим, а рівень збитків, що завдаються довіклію однако- вий. Адже екологічні загрози та катастрофи не поширюються тіль- ки в межах адміністративних кордонів держави. Постійно зростаю- ча кількість населення та закон зростання потреб населення є тими рушійними силами, що стимулюють ріст виробництва та спожив- ання різноманітних благ. В той час стан навколишнього природ- ного середовища вимагає негайного зменшення кількості шкідли- вих речовин, що потрапляють в екосистеми. В результаті створю- ється ситуація, вихід з якої, знайти важко. Все це спричиняє актуальність появи та розвитку процесів екологізації, як економіч- них процесів так і суспільного розвитку загалом.

Термін екологізація з'явився в науковому лексиконі відносно недавно. Тому відсутня однастайність щодо однозначного тлума- чення даного поняття. Існує багато різних підходів до його визна- чення, оскільки сам термін є багатозначним. Його можна розгляда- ти в різних аспектах.

Екологізацію можна розглядати як: «процес проникнення ідей, знань, законів екології, екологічного мислення в інші сфери науки, виробництва, в життєдіяльність суспільства, держави»[1]. Тобто проникнення екологічних аспектів у всі сфери діяльності людини та управління. Даний процес повинен забезпечуватись методами екологічного управління. Шляхом прийняття екологічно- го імперативу за основу функціонування суспільства. Таким чином можна сформувати нову етичну систему існування людини в су- часному світі, як його невід'ємної частини [1].

Екологізація являє собою процес постійного екологічного удосконалення, що спрямований на подолання глобальних екологі- чних проблем та система заходів щодо захисту навколишнього природного середовища.

В такому трактуванні простежується основна концептуальна ідея зазначених заходів, що полягає в попередженні негативного впливу на довкілля, проте не враховуються заходи для ліквідації негативних впливів [2]. Ефективне функціонування екологічної та соціально-економічної системи неможливе без розробки системи заходів щодо ліквідації наслідків екологічних катастроф. Оскільки певна множина цих негативних проявів не є контрольованою та прогнозованою. До того ж теперішній стан екологічної системи

потребує негайного «оздоровлення», з метою збереження довкілля та біорізноманіття для майбутніх поколінь.

На думку деяких вчених, основне завдання процесу екологізації полягає в тому, щоб зробити екологічні вироби та послуги привабливим та ефективним товаром для національної економіки [1]. Саме такий підхід є виключно економічним механізмом реалізації екологічної політики. Основні принципи екологізації повинні співпадати з основними принципами функціонування економічної системи. Потрібно підвищити рентабельність екологічних товарів, з метою завоювання ними значної частки ринку споживання. Це дасть змогу провести гармонізацію принципів екологічної безпеки та принципів економічної безпеки. Та може стати дієвим методом переходу національної економіки на шлях сталого розвитку та створення «зеленої економіки».

Термін екологізація розглядається також в значенні екологізації соціального розвитку. Екологізація соціального розвитку повинна забезпечити зміну суспільства, що призведе до появи нових суспільних відносин, формування суспільних інститутів, моральних норм та цінностей, що будуть базуватись на ідеях сталого розвитку, «зеленого» виробництва, подолання екологічних загроз та формування екологічно безпечного середовища існування для теперішнього та майбутніх поколінь. Екологічна домінанта в системі суспільних відносин повинна стати реальністю уже сьогодні. Таким чином необхідно сформувати систему суспільних поглядів на моральний аспект питання обмеження споживання природних ресурсів та завдання шкоди довкіллю.

Дані визначення розглядають процес екологізації в широкому розумінні, та мають на меті, перш за все, сформувати нову систему мислення та сприйняття об'єктивної дійсності у сфері природокористування та економічного розвитку. Таким чином основою цих процесів є екологізація освіти та науки, з метою зміни суспільно пануючої думки, стосовно способу використання ресурсів природи. Досягнення такого ефекту можливе шляхом наскрізного проникнення ідеї екологізації виключно у всі сфери життєдіяльності людини. Це забезпечується екологізацією освіти, екологізацією наукової думки, екологізацією діяльності підприємства та промисловості загалом, екологізацією регіональної політики місцевих органів виконавчої влади, екологізацією державної політики та

екологізацією міжнародної та глобальної політики. Даний спосіб передбачає добровільне переорієнтування економічної системи, за рахунок, формування нової регіональної, галузевої та державної екологічної та економічної політики.

Оскільки спостерігається значне зростання кількості населення нашої планети на протязі останніх десятиріч, логічно буде припустити, що в недалекому майбутньому кількість природних ресурсів на одну людину буде постійно скорочуватись [3]. Тому екологізація соціальної сфери повинна забезпечувати вирішення наступних проблем: подолання злиденності; гарантування соціального та духовного зростання; сприяння ефективному використанню природних ресурсів; подолання глобальних екологічних проблем; забезпечення гуманного регулювання чисельності населення [3].

---

1. Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Білявський Г. О. Екологічне управління: підручник. К.: Либідь, 2004. 430 с.

2. Екологізація сучасного суспільного життя в контексті подолання екологічних загроз і зміцнення екологічної безпеки / І. М. Синякевич, А. А. Головка, В. Р. Ковалишин, А. М. Польовський. *РВВ НЛТУ України*. 2015. № 13. С. 186.

3. Екологізація лісокористування в контексті подолання глобальних екологічних загроз: монографія / І. М. Синякевич, А. М. Дейнска, А. А. Головка та ін.; під. ред. І. М. Синякевича. Львів: Камула, 2014. 592 с.

І. М. Горбан,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ

У сучасних умовах діяльність комерційних банків характеризується нестабільністю, важкою прогнозованістю та швидкою динамікою. Все це супроводжується на фоні різних трансформаційних процесів у державі, кризовими явищами в економіці, значним

впливом державних органів, недосконалістю чинного законодавства, зростанням економічної злочинності, що й створює передумови виникнення значної кількості загроз та небезпек для існування банківського бізнесу. Таким чином, проблема безпеки банків набуває першочергового значення [1].

Банківська безпека є одним з основних елементів банківського менеджменту, а тому має включати організацію заходів із запобігання можливим загрозам діяльності банку. Від ефективності організації банківської безпеки залежать практично всі сторони і напрями банківської діяльності. Банківська безпека має багатofункціональний і комплексний характер [2].

Для формування оптимальної системи економічної безпеки фінансової установи необхідно дотримуватися певного алгоритму, який складається з низки етапів. Основними з них є:

- прийняття попереднього рішення власником або вищим органом управління банку щодо формування системи економічної безпеки. Якщо на рівні керівництва немає бажання прийняти таке рішення, тоді система не буде утворена. Якщо рішення є позитивним, тоді необхідно переходити до наступного етапу;

- визначення об'єктів економічної безпеки;

- визначення потенційних та реальних загроз для кожного об'єкта безпеки;

- визначення основних видових функцій економічної безпеки, за допомогою яких буде здійснюватися протидія загрозам та забезпечуватиметься цілісність комерційного банку;

- визначення внутрішніх кадрових можливостей щодо виконання визначених видових функцій економічної безпеки. Якщо таких можливостей немає, тоді процес формування системи буде відхилено. Якщо ж є певні резерви, але їх недостатньо, тоді керівництво банку переходить до наступного етапу;

- моніторинг зовнішніх безпекових структур, які можуть залучатися для надання послуг з економічної безпеки фінансової установи та отримання інформації про їх якість та вартість;

- аналіз фінансових можливостей щодо фінансування витрат, пов'язаних з функціонуванням системи економічної безпеки. Якщо аналіз фінансових можливостей буде позитивним, тоді керівництво банку може переходити до наступного етапу;

– моніторинг внутрішнього нормативно-правового забезпечення функціонування системи економічної безпеки та визначення переліку нормативних актів, які необхідно розробити та прийняти на рівні фінансової установи;

– визначення організаційної структури системи економічної безпеки та управління нею;

– підготовка і прийняття концепції економічної безпеки комерційного банку;

– прийняття кінцевого рішення про створення системи економічної безпеки комерційного банку [3].

Для забезпечення економічної безпеки банківської системи необхідно, щоб у кожному банку була створена власна система економічної безпеки. Необхідною умовою ефективного функціонування цієї системи є дотримання характерних їй ознак (рис.).

Рис. Характеристика системи економічної безпеки фінансової установи

Таким чином, для забезпечення економічної безпеки фінансової установи необхідно побудувати оптимальну систему економічної безпеки, яка повинна бути комплексною, самостійною та унікальною. Ключовим її елементом повинен бути механізм забезпечення економічної безпеки, який становить сукупність пов'язаних між собою технологічних та загальнозабезпечувальних складових цього процесу, спрямованого на досягнення системних цілей.

---

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.

2. Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П., Гіжевський В. К. Банківське безпекознавство: навч. посібник / за ред. М. П. Стрельбицького. К.: Кондор, 2007. 602 с.

3. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за ред. А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

Н. О. Григоришин,

аспірант кафедри економіки
та економічної безпеки

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВІДМІННОСТІ ТА ПРОТИРІЧЧЯ МІЖ МОНЕТАРНОЮ І ГРОШОВО-КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ

У сучасній науковій літературі терміни «монетарна політика» та «грошово-кредитна політика» набули широкого використання та входять до основних понять і категорій у фахових виданнях. Однак, незважаючи на поширеність та загальноживаність, у сучасній фаховій літературі приділяється недостатньо уваги розмежуванню змісту цих категорій, чіткості їх границь. Це явище набуває додаткової актуальності в умовах інтернаціоналізації економічних наук, та може призвести до неправильного трактування їх сутнісних характеристик.

Формулюванню та розробці визначень та наукових засад монетарної політики та грошово-кредитної політики присвячено багато робіт зарубіжних, та українських вчених-економістів, а саме: Е. Дж. Долана, В. Д. Базилевича, М. Бурди, Ч. Віплоша, А. М. Мороза, М. І. Савлука, М. Ф. Пуховкіна та інші. Незважаючи на наявність великої кількості праць з даної проблематики, доцільно зауважити, що більшість з них мають в основному прикладний характер і не в змозі у повній мірі розкрити усі теоретичні аспекти монетарної політики та грошово-кредитної політики. А тому вважаємо за доцільне дослідити та з'ясувати сутність понять «монетарна політика» та «грошово-кредитна політика» та визначити взаємозалежність та відмінність між цими поняттями.

Так, за визначенням Е.Дж. Долана, «монетарна політика охоплює усі дії уряду, що впливають на кількість грошей, котрі перебувають в обігу». Іншими словами, це комплекс заходів регулюючого впливу, спрямованих на зміну грошової маси в обігу та покликана безпосередньо впливати на ліквідність банківської системи і на ділову активність [1].

М. Фрідмен та його послідовники розглядали монетарну політику як сукупність узгоджених і цілеспрямованих дій органів державної влади щодо регулювання обсягу грошової маси в економіці. Серед макроекономічних цілей такої політики виокремлювалася насамперед стабільність цін. «Грошова політика, – зауважував М. Фрідмен, – має бути спрямована виключно на відвернення інфляції». Крім того, монетарна політика має забезпечити стабільне та поступове зростання на 3–5% грошової пропозиції («грошове правило»), стабільність відсоткових ставок, високу зайнятість, економічне зростання, стабільність на валютних і фінансових ринках, скорочення державних витрат тощо [2].

На нашу думку, більш повним і точнішим визначенням монетарної політики є сприйняття її як «комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення певних цілей щодо регулювання грошового ринку, що їх здійснює держава через центральний банк».

«Монетарна політика центрального банку – це складова частина економічної політики держави. Це система заходів, що змінює обсяг грошей, котрі перебувають в обігу для досягнення основних економічних цілей. До них відносять: економічне зростання, підвищення рівня зайнятості, стабільність цін, курсу національної валюти» [3].

Як ми бачимо, у сучасній фаховій літературі немає єдиного підходу що до змісту і суті монетарної політики. На основі вище наведених визначень спробуємо сформулювати власне тлумачення монетарної політики.

Отож, під монетарною політикою пропонуємо розуміти комплекс заходів щодо регулювання грошової сфери задля досягнення високого рівня структуризації грошового ринку, за якого успішно функціонують усі складові цього ринку – кредитний ринок із сегментами ринку грошей та ринку капіталу, міжбанківський

ринок, ринки державних і корпоративних цінних паперів, валютний ринок, а також забезпеченні стабільності цін, повної зайнятості і зростанні реального обсягу ВВП.

Для порівняння розглянемо як науковці у своїх працях трактують визначення «грошово-кредитної політики» та визначимо більш прийнятне для сучасних економічних умов трактування.

Група авторів на чолі з В. Д. Базилевичем розглядають грошово-кредитну політику як «сукупність форм та засобів державного впливу на пропозицію грошей з метою забезпечення рівноваги між пропозицією грошей і попитом на них» [4, с. 639].

М. Бурда та Ч. Віплош під грошово-кредитною політикою розуміють один із альтернативних видів політики уряду, що спрямовує вплив на процентні ставки і валютні курси, а більш загально – на умови фінансових ринків і їхні зв'язки з реальною економікою [5, с. 27].

А. М. Мороз, М. І. Савлук та М. Ф. Пуховкіна під грошово-кредитною політикою розуміють комплекс взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення певних задалегідь визначених суспільних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку та обороту, які проводить держава через центральний банк і розглядають її як невід'ємну складову частину державної економічної політики, які за цілями і пріоритетами повинні тісно переплітатись [6].

Науковці наголошують на комплексності, багатоваріантності заходів грошово-кредитної політики центрального банку, що втілюються через механізм грошового ринку і банківської системи і спрямовуються на досягнення певних, чітких, задалегідь визначених суспільних цілей.

Порівнюючи трактування «грошово-кредитна політика» та «монетарна політика» можна зробити висновок, що під поняттям «грошово-кредитна політика» розуміють комплекс взаємозв'язаних заходів держави і центрального банку задля регулювання грошового ринку для досягнення певних економічних та суспільних цілей. Здебільшого поняття «грошово-кредитна політика» надто вузько визначає даний вид політики, враховують лише низку складових із загальної системи регулювання грошовим ринком.

У свою чергу, поняття «монетарна політика» охоплює заходи для згладжування циклічних коливань економіки, забезпечення

стабільності цін, повної зайнятості, зростанні реального обсягу ВВП, економічного і соціального розвитку країни, певна роль надається також загальним органам державного управління – урядам та окремим структурам: міністерствам фінансів, економіки, казначействам тощо.

Тому, на нашу думку, в подальших працях доцільніше буде використовувати поняття «монетарна політика» для окреслення впливу держави на регулювання грошового ринку, оскільки воно ширше та більш повно розкриває зміст і суть системи такого регулювання.

-
1. Словарь экономический. URL: <http://www.economi.polbu.ru>.
  2. Friedman Milton. The Role of Monetary Poli-cy. The American Economic Review. Vol. 58. No. 1. March, 1968. P. 1–17. URL: http://steveareads.com/papers_to_read/friedman_the_role_of_monetary_policy.pdf.
  3. Mohanty M., Turner Ph. Monetary policy transmission in emerging market economies: what is new. BIS Papers. 2008. No 35. 537 p.
  4. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. 2-ге вид., випр. К.: Знання, 2005. 851 с.
  5. Бурда М., Вишлош Ч. Макроекономіка: Європейський контекст / пер. з англ. К.: Основи, 1998. 682 с.
  6. Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. Національний банк і грошово-кредитна політика: підручник. Ч. 1. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/18/8/>

М. В. Дубина,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,

банківської справи та страхування

(Чернігівський національний технологічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Наявність у держави власних фінансових ресурсів для забезпечення поточних витрат та реалізації стратегічних проектів національного масштабу є важливою умовою забезпечення її фінансової безпеки. Саме такий рівень фінансової стійкості країни до зовніш-

ніх загроз є вагомою та дійсно необхідною умовою і подальшого розвитку всієї національної економіки.

Фінансова безпека як наукова категорія є явищем багатограним та складноструктурованим, оскільки відображає та характеризує процеси достатньої наявності фінансових ресурсів для функціонування та розвитку всіх економічних суб'єктів.

Композиційна модель фінансової безпеки держави частково відображена у нормативно-правових актах України, зокрема, в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Міністерства економічного розвитку та торгівлі. Зокрема, у даному нормативно-правовому акті фінансову безпеку запропоновано розглядати як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [1]. Відповідно, до фінансової безпеки віднесено такі її типи: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека [1]. На наше переконання, перелік складових системи фінансової безпеки також можна розширити новими компонентами, наприклад, податковою безпекою, інвестиційною безпекою.

Проте, фінансову безпеку можна розглядати як важливу передумову забезпечення сприятливих умов функціонування і для інших макрофінансових систем, наприклад, фінансового ринку, ринку фінансових послуг. Відповідно, забезпечення зростання рівня безпеки у функціонуванні таких систем також матиме свої особливості, що визначатимуться специфічними рисами їх функціонування.

На ринку фінансових послуг як простору взаємодії фінансових установ та їх клієнтів питання забезпечення сприятливих передумов для формування як довірчих відносин між цими суб'єктами, так і належного рівня фінансової безпеки є вкрай актуальним питанням для його подальшого розвитку. Досвід свідчить, що безпека на такому ринку є вкрай хиткою та складно формуючою субстанцією, рівень якої дуже непросто підвищувати, проте його відсутність не лише блокує подальший розвиток окресленого ринку, але і прискорює рух зниження темпів його функціонування.

Відповідно, забезпечення безпеки на такому ринку можливе лише через підвищення ефективності взаємодії між виробниками та споживачами фінансових послуг. Проте, при цьому варто розуміти, що створити належний рівень безпеки не можливо лише підвищуючи параметри стійкості окремих компонентів такого ринку. В Україні масмо змогу спостерігати ситуацію, за якої вагому увагу з боку органів державної влади приділено саме забезпеченню стабільності банківської системи держави. Це цілком зрозуміло та логічно, враховуючи важливість такої системи у розбудові національної економіки та її провідну роль на ринках кредитних та інвестиційних послуг. Проте, безпека саме на ринку фінансових послуг як явище, що притаманна загалом такому ринку, вимагає впровадження заходів щодо підвищення одночасно стійкості функціонування всіх фінансових установ. Тобто, рівень фінансової безпеки ринку фінансових послуг є узагальнюючим параметром його стабільності та характеризує спроможність протидіяти зовнішнім загрозам і швидко адаптуватися до нових умов функціонування.

Відповідно, забезпечення рівня окресленої безпеки можливе лише через підвищення рівня фінансової стійкості фінансових установ з однієї сторони, та забезпечення підвищення відповідальності користувачів фінансових послуг, з іншої. Саме формування простору взаємної відповідальності та зниження проявів шахрайств на ринку фінансових послуг є тим міцним фундаментом, на якому такий ринок лише може ефективно розвиватися.

Варто також усвідомлювати, що безпека ринку фінансових послуг не пов'язана лише з підвищенням якості взаємодії між фінансовими установами та фізичними особами або господарюючими суб'єктами реального сектору національного господарства. Важливу роль відіграє також ефективність взаємодії між фінансовими установами. Банкрутство банків, які виконують функцію розрахункового обслуговування всіх економічних суб'єктів, негативно може вплинути на функціонування інших фінансових установ, що тримали у ньому на рахунках власні кошти. Це у свою чергу негативно впливає на рівень їх ліквідності і спроможність виконувати зобов'язання перед своїми клієнтами. Механізми гарантування повернення їм втрачених коштів в Україні відсутні. Отже, така ситуація не може бути вирішена у короткостроковій перспективі.

Відповідно, такі стохастичні та складно прогнозовані випадки виникнення несприятливих подій для розвитку ринку фінансових послуг сприяють лише зниженню рівня його фінансової безпеки. На сьогодні в Україні не створені та не функціонують будь-які фонди взаємної підтримки між фінансовими установами у разі виникнення деструктивних подій, які впливають на роботу окремих установ.

Отже, ринок фінансових послуг є об'єктивно існуючою та невід'ємною системою функціонування національної економіки. У його межах відбувається рух фінансових ресурсів між економічними суб'єктами, а, отже, і забезпечення сприятливих умов для такого процесу є одним з ключових факторів розбудови такого ринку, формування належного рівня його фінансової безпеки.

---

1. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України, 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

2. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України: монографія / С. М. Шкарлет, О. І. Гонта, В. Г. Маргасова, М. В. Дубина. Чернігів: ЧНТУ, 2014. 272 с.

3. Дубина М. В., Абакуменко О. В., Бондаренко Д. В. Розвиток фінансового ринку в контексті фінансової безпеки України: монографія. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. 196 с.

А. С. Дядін,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА АНТИКРИЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пізнання фундаментальної основи зародження фінансових криз на рівні підприємства, встановлення основних ознак кризи, ідентифікація організаційно-корисних функцій кризи дозволяють визначитись з межами можливостей суб'єктивної дії на

попередження, хід, швидкість і труднощі протікання фінансової кризи підприємства, її довготривалі наслідки для економіки компанії.

Ключовими поняттями для антикризової економічної науки окрім поняття криза є такі категорії, як безпека і стійкість. Так стосовно мікрорівня, економічну безпеку підприємства, на нашу думку, можна визначити як деякий стан суб'єкта, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівновага і регулярне отримання прибутку, можливість виконання поставлених цілей і завдань, здатність до подальшого розвитку і вдосконалення.

Відповідно, небезпека, на наш погляд, це можливість негативної дії в результаті якого суб'єкту може бути нанесений будь-який збиток, втрати, що негативно впливають як на поточний стан, так і динаміку розвитку.

Поняття економічна безпека має певний зв'язок з поняттями «розвиток» і «стійкість». Відповідно до нашого підходу, розвиток – один з компонентів економічної безпеки. Адже якщо компанія не розвивається, то різко скорочуються її можливості виживання на ринку, а також опірність і пристосовність до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Стойкість, як нам представляється, характеризує міцність і надійність системних елементів, зв'язків всередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні загрози.

«Антикризове управління» розглядається нами як антикризова діяльність, протидіюча формуванню механізму сповзання компанії в неплатоспроможний стан, причому здійснювана нею самою. Іншими словами, антикризовий менеджмент припускає зміщення акцентів на попередження і відвертання фінансової кризи, пригнічення його на початковій стадії, поки він не набув форми безповоротної хронічної неплатоспроможності.

Відповідно до базових категорій системи антикризових знань – безпекою і стійкістю, – основною рисою антикризового управління є забезпечення точності руху керованого об'єкту за обраною заздалегідь траєкторією, у зв'язку з чим встановлюються граничні відхилення і приймаються оперативні заходи щодо їх усунення.

Навіть еволюційний підхід несе в собі деякі постійні зміни, але еволюційний підхід все одно спрямований зрештою на якісний стрибок. Тому зміна неврівноваженого, нестійкого стану може розглядатися як напрямок розвитку.

Таким чином, антикризове управління, націлене на пошук і вибір прийняттого з урахуванням обставин, що склалися, образу дій. Важливою рисою антикризового управління виступає орієнтація на забезпечення ресурсної підтримки.

Відповідно до нашого підходу, антикризове управління має риси адаптивного управління, тобто реалізується за допомогою своєчасного активного реагування системи на критичні дії ззовні і зсередини.

Пристосування до обставин здійснюється шляхом налагодження аналізу і обліку ринкових тенденцій, невизначеності і ризиків, формування і переходу до виконання комплексу антикризових дій, реалізації заходів антикризової програми, уточнення кола і черговості вирішуваних питань і коригування стратегічних планів.

Невід'ємною умовою реалізації антикризової спрямованості антикризового управління виступають, на наш погляд, безперервний фінансовий потік і впровадження техніко-економічних, фінансових і інших нововведень.

У рамках кризового процесу сфери поширення антикризового управління і менеджменту банкрутства «стикаються» в крапці, що знаменує початок критичної ситуації, в якій у боротьбу за збереження виробничо-господарської системи шляхом заломлення тенденції постійного поглиблення її кризового стану вступають зацікавлені групи, включаючи державу, що надає право проведення досудової санації компанії-боржника.

З цієї миті управління неплатоспроможним виробником перстає бути внутрішньою справою його менеджменту. На перший план висувається активність кредиторів і інвесторів, яка може бути спрямована або на реалізацію заходів, покликаних зберегти капітал компанії і забезпечити її подальше довготривале функціонування, або на задоволення наявних до підприємства майнових вимог. У останньому випадку процедура банкрутства стає неминучою.

Г. В. Єфімова,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної політики та безпеки
(*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*),

О. В. Пашенко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
(*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*)

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Економічну безпеку соціально-економічної системи можна охарактеризувати як стан стабільності, при якому ця система може здійснювати свою діяльність, зберігаючи рівновагу і загальний напрям розвитку в умовах зовнішнього середовища, що динамічно трансформується, в тому числі в умовах активного і зростаючого впливу дестабілізуючих факторів [3, с. 24].

У комплексі заходів, які формують систему економічної безпеки, найважливіше значення має розробка методології аналізу і діагностики загроз і ризиків, що дестабілізують діяльність системи [2; 4].

Економічна безпека на будь-якому з її рівнів є системою відносин суспільства, держави і господарюючих суб'єктів. Отже, забезпечення безпеки на міжнародному, національному, регіональному і мікроекономічному рівнях тісно взаємопов'язані. Джерелом такої єдності є схожа сутність процесів, що впливають на різні рівні економічної безпеки.

Найважливішою метою забезпечення економічної безпеки є сталий розвиток економічної системи. Сталий розвиток – здатність підтримувати такий стан економіки, коли всі природні, виробничі, матеріальні, фінансові, трудові та інші ресурси використовуються найбільш ефективно для розвитку, соціально-економічної стабільності в протязі довгострокового періоду, а також для запобігання загроз і зростаючого впливу дестабілізуючих факторів.

Цілі сталого розвитку на регіональному рівні: забезпечити збалансований розвиток соціально-економічної системи регіону; створити умови для забезпечення безпечного ведення бізнесу; сформувати максимально комфортні умови для підприємництва [1].

Ступінь небезпеки, властивої будь-якому виду людської діяльності, характеризується поняттям ризику. Таким чином, поняття безпеки є протилежним поняттю ризику. Необхідна кількісна оцінка ризику для забезпечення порівняння ступеня небезпеки різних об'єктів управління і прийняття адекватних рішень, спрямованих на реалізацію системи заходів формують атмосферу економічно безпечного регіону

Методологія оцінки ризику і безпеки вимагає застосування аналізу, що дозволяє охопити всі види небезпек (техніко-технологічні, економічні, соціальні тощо) і врахувати не тільки сьогоденні, а й віддалені наслідки рішень.

Ризики з досвіду розвитку багатьох соціально-економічних систем виникають, в першу чергу, внаслідок нераціонально встановлених пріоритетів, які не сприяють сталому розвитку, що в результаті відсуває регіон на позицію слаборозвинених в соціально-економічному відношенні, що ставить під загрозу саме існування об'єкта управління.

У цьому розрізі доцільно виявити індивідуальні особливості і ключові точки економічного зростання регіону. При цьому необхідно визначити конкретні підприємства, діяльність яких нерозривно пов'язана із загальною метою – забезпечення економічної безпеки регіональної промисловості. Слід враховувати, що для сталого розвитку будь-якої системи необхідний збалансований розвиток її частин, що дозволяє пов'язати в єдине ціле всі підцілі сталого розвитку.

Забезпечення економічної безпеки регіону не може ґрунтуватися тільки на запобіганні збитків, а повинно враховувати і необхідність забезпечення запланованого рівня доходу. Хоча, в цілому, ми згодні з тим, що одним з критеріїв оцінки рівня економічної безпеки є співвідношення величин: «відвернений збиток» і «витрати на реалізацію заходів захисту».

Таким чином, необхідною умовою ефективного вирішення проблем ризику і економічної безпеки регіону, на наш погляд, є:

достовірна оцінка стану соціально-економічної системи регіону; максимально достовірне прогнозування ризику для екстремальних станів регіону; випереджаюче (або, своєчасне) прийняття рішень, що забезпечують функціонування і розвиток регіону з необхідним рівнем економічної безпеки.

---

1. Грінченко Є. М., Грінченко М. А. Технологія довгострокового прогнозування при управлінні розвитком регіональних макроекономічних систем на основі імітаційної моделі. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2017. № 1 (6). С. 271–280.

2. Дикань В. В., Александрова О. Ю. Механізм забезпечення економічної безпеки регіону: сутність, складові, напрями дії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 18–25.

3. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: монографія / С. В. Філіпова, Л. О. Волощук, С. О. Черкасова / під заг. ред. С. В. Філіппової. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. 196 с.

4. Iefimova G. V., Marushchak S. M. Modeling of the enterprise's economic safety. Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations: collective monograph. *ISMA University*. Riga: «Landmark» SIA, 2017. Vol. 4. P. 36–45.

З. Б. Живко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Потреба соціального забезпечення ставить перед науковцями складне завдання створення соціальної держави та спеціальної теорії соціальної сфери, яка має розкрити сутність процесу відтворення суб'єктів суспільства в теоретико-методологічних аспектах. Ця теорія покликана вирішувати конкретні соціальні проблеми.

Вагомий внесок у дослідження проблеми соціальної безпеки на макро- та мікрорівні зробили такі вчені: М. Кальницька, Г. Коза-

ченко, Н. Краус, О. Ляшенко, О. Новікова, О. Сиченко, О. Скуратівський, Т. Шахматова та ін. Зокрема, Н. Краус вважає, соціальну безпеку окремим елементом національної безпеки, яка виникає «як соціальний феномен у процесі розв'язання суперечностей між небезпекою та потребою соціального індивідуума, соціальних груп, спільнот запобігти, локалізувати чи усунути наслідки небезпеки, реалізувавши свої соціальні інтереси» [1, с. 191]. Науковці О. Сиченко, В. Скуратівський обґрунтовують її як складник національної безпеки, що визначає стан захищеності життєвоважливих інтересів суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [2; 3]; Т. Шахматова стверджує, що «соціальна безпека національної економіки є однією з основних складових частин суспільно-економічної ситуації країни» [4, с. 72]; заперечує це твердження М. Кальницька зазначаючи, що «стан соціальної безпеки національної економіки є важливою характеристикою суспільно-економічної ситуації країни» [5, с. 566]; О. Новікова зазначає, що це «стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці, наголошуючи при цьому, що стан безпеки є наслідком реалізації заходів соціального захисту, який характеризує їх результативність та ефективність» [6]. Отже, соціальна безпека – стан захищеності соціальних інтересів населення, їх прав і свобод, відповідність соціальним стандартам та гарантіям.

Аналіз наукових джерел дає можливість виокремити 6 підходів дослідження соціальної безпеки (рис.).

Розглядати питання соціальної безпеки держави пропонуємо споріднено з економічною безпекою, без якої забезпечення соціальних благ та створення умов захисту населення неможливе, так як соціально-економічний механізм господарювання в країні, який є основою економічної, а відповідно і національної безпеки, формує рівень соціальної безпеки в державі, регіонах, на підприємствах. Кожен регіон держави характеризується різним рівнем соціально-економічного розвитку, що безпосередньо відображається на рівні соціальної безпеки. Одночасно регіональна соціальна безпека відображає як соціальну політику держави загалом, так і регіональну соціальну політику та ведення соціально-економічної політики підприємствами.

Рис. Підходи дослідження соціальної безпеки

Дослідження стану соціальної безпеки на рівні підприємства в сучасному ринковому нестабільному середовищі є також надзвичайно важливим, бо проводиться не лише для забезпечення стійкої діяльності підприємства, мінімізації втрат і збереження контролю над його власністю, але й для забезпечення задоволення матеріальних і нематеріальних потреб працівників та реалізації інтересів підприємства.

Внутрішні регіональні та міжрегіональні відносини спрямовані на використання внутрішніх ресурсів регіонів для вдосконалення структури матеріального виробництва, розвиток соціальної та виробничої інфраструктури, забезпечення екологічної та соціальної безпеки. Соціальний розвиток повинен забезпечуватися проведенням ефективної соціальної політики, а його стійкий стан повинен характеризуватися поліпшенням якісних соціальних показників, відсутністю загрози соціальній стабільності розвитку суспільства і наявністю потенціалу для подальшого прогресу. Отже, головною функцією соціального розвитку є функція соціального відтворення різних верств населення, а також їх усестороннього життєзабезпечення. Варто зазначити, що відсутність соціаль-

ної безпеки або її окремої складової чи їх недостатній рівень, мають негативний вплив на розвиток всього суспільства. Це проявляється, в першу чергу, в тому, що згадана ситуація породжує негативні настрої серед населення, що в подальшому може спричинити появу соціальних вибухів а також загроз національній безпеці.

---

1. Краус Н. М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації. *Економіка і регіон*. 2013. № 5. С. 189–193.

2. Сиченко О. О. Соціальна безпека в системі національної безпеки держави. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Державне управління. 2012. Т. 186. Вип. 174. С. 34–38.

3. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики. К.: Вид-во МАУП, 2002. 200 с.

4. Шахматова Т. А. Теоретичні засади визначення категорії «соціальна безпека» національної економіки. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 3. С. 72–77.

5. Кальницька М. А. Соціальна безпека: поняття та рівні дослідження. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. С. 566–571.

6. Новікова О. Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи їх вирішення. Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. 460 с.

О. С. Завгородня,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту,

А. О. Замула,

кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій

(Приватний заклад вищої освіти

«Харківський технологічний університет «Шаг»)

РИЗИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ГЕЙМІФІКАЦІЇ

Умови жорстокої економічної конкуренції та глобалізації ринків при нестачі фінансових ресурсів зумовлюють необхідність постійного пошуку різноманітних, у тому числі інноваційних мето-

дів провадження діяльності, просування продуктів та послуг, розвитку та навчання персоналу, тощо. Саме тому набирають популярності численні інноваційні, незвичні (а з іншого боку, надзвичайно старі) методи розвитку та навчання персоналу, які засновані на використанні природної цікавості людей до ігрового підходу. Тому зараз методи гейміфікації набирають популярності в області управління персоналом.

Згідно дослідження Ambient Insight [0, p. 15], гейміфіковані навчальні системи є одним із очікуваних локомотивів розвитку систем електронного навчання у США у період до 2021 р.: навчальні симуляції (17,0% очікуваного зростання), гейміфіковані навчальні системи (22,4% очікуваного зростання), когнітивні навчальні системи (11,0% очікуваного зростання), мобільні навчальні системи (7,5% очікуваного зростання). Гейміфікація – це свого роду використання ігрових елементів (або ігрового мислення) в не ігрових контекстах. Крім того, вона «використовує принципи ігрового дизайну, щоб сформувати позитивний досвід роботи та забезпечити задоволення для своїх співробітників» [2, с. 3]. Отже, гейміфікація формує задоволення від роботи та навчання як побічний продукт, але може мати сильний вплив на продуктивність і мотивацію персоналу [2; 3].

Безпосередньо питаннями гейміфікації у робочих контекстах займалися: С. Каннінгем, С. Детердінг, Д. Діксон, П. Флемінг, Р. Халед, Дж. Мак-Гонігал, Л. Наке, А. Старді, Г. Зіхерман Г. та багато інших. Вони досліджують аспекти ефективності, методи винагороди, впровадження в бізнес і навчання. Супротивники гейміфікованих методів у бізнесі підкреслюють проблему втрати фокусу в іграх (коли задоволення від гейміфікації займає більше місця, ніж «серйозна» мета), проблема справжньої віри в гейміфіковані елементи (ідея, що гравці втрачають свідоме розуміння межі між грою та реальністю) і проблемою можливих втрат бізнесу через сильне бажання геймерів продовжувати процес перетворення щоденної рутини у гру (тривога втрати контролю над працівниками-геймерами). Останні аспекти гейміфікації (аспекти безпеки бізнесу) знаходяться в центрі уваги цих тез.

Найважливіші аргументи проти застосування методу гейміфікації на роботі поділяються на дві основні категорії [4]: страх втрати контролю над процесом або результатами; і можливість

соціальної та/або психічної шкоди здоров'ю працівників шляхом гейміфікації (через перебільшену віру в цінності гри або моделі поведінки). Докладно розглянемо ці ризики.

Ризики втрати контролю у процесі застосування гейміфікації виникають через складність процесів побудови ігрових сценаріїв для реальних бізнес-ситуацій (застосування при виконанні бізнес-завдань): для цього необхідно враховувати особливості бізнес-завдань (сферу застосування, цілі бізнесу та умови його здійснення, особливості побудови бізнес-процесів у конкретній компанії), застосування психології на робочому місці (для балансування бізнес-цілей та системи винагород у процесі гри), соціології (для включення патернів ігрової поведінки до корпоративної культури), знання щодо побудови ігрових сценаріїв (для поєднання усього зазначеного вище у єдину систему). У цілому ризики втрати контролю при застосуванні гейміфікованих методів більше відносяться до відсутності знань та досвіду застосування таких методів, аніж до непридатності застосування зазначених методів у конкретних бізнес-ситуаціях. Більше того, окремі роботи [5] практичні результати застосування зазначених методів.

Справедливість перебільшених переконань у ігрових цінностях або моделях поведінки (бізнес-геймерів) має більш серйозний характер, ніж просто відсутність знань. Дослідження таких ефектів називаються ефектом Піноккіо («прагнення до перетворення гри в реальне життя, або, навпаки, на перетворення буденного життя на справжню маленьку гру» [6]). Однак застосування гейміфікованих методів на дорослій аудиторії забезпечує певний захист від психологічних порушень, хоча потребує подальшого вивчення аспектів безпеки на робочих місцях.

У якості висновків варто згадати класичну працю [3], присвячену питанням задоволення працівників на робочому місці: в майбутньому повинно бути більше робочих місць із відчуттям «поток» (роботами, які дають задоволення і відчуття залучення). Отже, головне питання полягає в тому, щоб зробити гейміфікацію більш безпечною, ніж заперечувати її переваги.

---

1. Adkins S. S. The 2016–2021 Worldwide Self-paced eLearning Market: The Global eLearning Market is in Steep Decline. Ambient Insight. 2016. URL: <http://www.ambientinsight.com>. – Title from the screen.

2. Mollick E. R. and N. Rothbard. Mandatory Fun: Consent, Gamification and the Impact of Games at Work // The Wharton School Research Paper Series (September 30). 2014. URL: <http://ssrn.com/abstract=2277103>.

3. Csikszentmihalyi M. Flow: The psychology of optimal experience. New York (USA): Harper Perennial, 1991 (2008 revised). 303 p.

4. Zavgorodnia O. S. Economic security aspects of pervasive gamification. *Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2016)*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 28–30 квітня 2016 року). К.: УБС НБУ, 2016. 272 с.

5. Nelson M. J. Soviet and American Precursors to the Gamification of Work. *MindTrek*. 2012. Tampere, Finland. URL: <http://www.SSRN-id2115483.pdf>.

6. McGonigal J. A Real Little Game: The Performance of Belief in Pervasive Play // DiGRA'03 – Proceedings of the 2003 DiGRA International Conference. 2014. Vol. 2. URL: <http://www.digra.org/digital-library/publications/a-real-little-game-the-pinocchioeffect-in-pervasive-play/>

Н. В. Зачосова,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК

Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності – це стан найбільш ефективного використання їх корпоративних ресурсів – власних, позичених і залучених, в умовах впливу на їх якість і цілісність зовнішніх і внутрішніх загроз у процесі реалізації економічних інтересів самого суб'єкта та усіх категорій його стейкхолдерів. Такого висновку вдалося дійти шляхом аналізу численних фахових наукових джерел і дослідницьких праць таких учених, як З. Б. Живко [1], В. О. Занора [2, 3], О. М. Герасименко [4] та багатьох інших фундаторів безпекознавства. Однак, в умовах економічної нестабільності, фінансової кризи та тривалої гібридної війни, інтерес наукової спільноти більше привертають проблеми

забезпечення фінансової безпеки держави, що набувають загальнонаціонального значення. Серед негативних тенденцій стану фінансової безпеки України на початку 2019 року прослідковуються: фінансова залежність вітчизняної економіки від іноземного капіталу у формі інвестицій та фінансової допомоги авторитетних міжнародних організацій, дисбаланс розвитку та наявної фінансової потужності банківського і небанківського фінансового секторів, не контролюваність, амплітуда та непередбачувані зміни курсів валют, інфляція, високий рівень готівкового обігу, перманентність дефіциту державного бюджету, збільшення витрат на обслуговування державного боргу, наповнення фінансових ринків професійними учасниками закордонного походження, низький рівень якості та висока вартість фінансових продуктів і послуг, недовіра економічних суб'єктів до фінансових установ і незадоволення державною фінансовою політикою в цілому тощо. Коригування негативних трендів у різних підсистемах фінансової безпеки країни – банківській, бюджетній, борговій, грошово-кредитній, валютній, безпеці небанківського фінансового ринку – хоча і потрібно ініціювати на державному рівні через удосконалення нормативно-правової бази забезпечення національної, економічної, фінансової безпеки, проте потужним джерелом позитивних змін для стану фінансової безпеки України може стати безпеко орієнтована діяльність суб'єктів господарювання у різних секторах національної економіки.

Між станом фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та рівнем національної фінансової безпеки можна прослідкувати тісний багатосторонній зв'язок. Оскільки стан економічної безпеки, як зазначалось у запропонованій вище дефініції, передбачає досягнення інтересів широкого кола зацікавлених у результатах діяльності суб'єкта осіб, то у межах даного дослідження доцільно зробити акцент на тих фінансових інтересах, які має держава у площині функціонування господарських структур, і на кореляції між процесами їх досягнення і забезпеченням фінансової безпеки держави. Отже, до сфери державних фінансових інтересів належать: наповнення державного бюджету через систему податкових платежів, значна частина яких надходить від юридичних осіб, що є прибутковими, а отже, мають достатній

рівень економічної безпеки; збільшення обсягів внутрішніх інвестицій, донорами яких також у переважній більшості є прибуткові та економічно безпечні суб'єкти господарської діяльності; розвиток економічної і фінансової системи шляхом збільшення кількості дієздатних, а отже, економічно безпечних підприємств різних видів економічної діяльності.

З позиції системного підходу, стан системи фінансової безпеки держави буде визначатися рівнем фінансово-економічної безпеки її найслабшого елемента. Кожен господарюючий суб'єкт є елементом національної системи безпеки, оскільки результати його діяльності посилюють або послаблюють стан економічної системи. Отже, банкрутства та ліквідації вітчизняних підприємств, що є наслідком прояву вад у організації їх систем економічної безпеки, становлять загрозу для економічної стабільності держави і чинять негативний вплив на стан її фінансової безпеки.

Таким чином, відновлення показників фінансової безпеки України доцільно розпочинати із заходів оптимізації умов для функціонування вітчизняних підприємств, оптимізації оподаткування результатів їх діяльності, пільгового кредитування та державного сприяння розвитку малого бізнесу, розробки механізму гарантування повернення депозитів юридичних осіб і посилення професійних вимог до фінансових установ, які здійснюють обслуговування підприємницьких структур, визначення норм і нормативів для індикаторів стану економічної безпеки суб'єктів господарювання та їх періодичного моніторингу з обов'язковим оприлюдненням статистичних результатів перевірок в цілому по Україні, а також шляхом посилення вимог до рівня транспарентності суб'єктів економічної діяльності різних організаційно-правових форм і видів власності.

---

1. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2014. Вип. 3. С. 37–42.

2. Занора В. О., Войтко С. В. Управління підприємствами: планування технологічних витрат, ризик-менеджмент, мотивування, прийняття управлінських рішень: монографія. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського; Вид-во «Політехніка», 2017. 224 с.

3. Занора В. О., Скляр А. В. Управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти організації системи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 22. С. 74–77.

4. Герасименко (Тулуб) О. М., Теслюк О. М. Управління системою фінансово-економічної безпеки виробничої фірми. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 29–32.

С. В. Кавун,

доктор економічних наук, професор,
кандидат технічних наук,

Ph.D., професор кафедри менеджменту
(Харківський технологічний університет «ШАГ»),

А. В. Петренко,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту

(Харківський технологічний університет «ШАГ»)

ІННОВАЦІЙНА СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сталий розвиток визначено пріоритетним напрямком розвитку більшості країн світу під супроводом ООН як розвиток, який «відповідає потребам сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [1]. Розробки світової спільноти вчених та дослідників та міжнародних організацій з інновацій та розвитку приводять до шляху інклюзивних інновацій, що формуватимуть сталий розвиток держави з досягненням встановлених економічних цілей для посилення суспільного добробуту.

Технологічні інновації будують собою основу сталого розвитку. Інноваційні процеси в державі відбуваються у складній та багаторівневій інформаційній системі, що в свою чергу має власний шлях побудови та розвитку.

Спираючись на доповідь комісії об'єднаних націй, чітко бачимо, що найбільш традиційним способом, який уряди підтримували створення інноваційної системи в умовах сталого розвитку, є досягнення фінансування досліджень і розробок, які переважно спрямовані на академічні освітні установи. Уряди також стимулювали такий розвиток інвестицій шляхом розгортання різноманітних фінансових та фіскальних інструментів субсидій та податкових

пільг. Проте уряди з різних причин прагнуть рухатися за межі цих традиційних методів підтримки інноваційних суспільств. Останні створення державних венчурних фондів для підтримки стартапів та підприємництва [3] є новою тенденцією, що свідчить про розуміння важливості сталого розвитку інноваційної системи. Нові свідчення про те, що реально працює у стимулюванні інновацій багато в чому полягають у збільшенні доступу до інформації та швидкості, з якою ця інформація змінюється [1].

При цьому важливому в ракурсі даного питання є дослідження К. Ф. Мелдера, в якому зазначено, що суспільству необхідно адаптуватися для того, щоб забезпечити багатство, до якого звикає все більша частина населення світу, в якому технології повинні зіграти ключову роль у процесі зміни індустріального суспільства. Але інновації повинні бути вбудовані в соціальні та організаційні процеси суспільства. Суспільству потрібні соціо-технічні зміни [2].

Зважаючи на вищезазначені аспекти розвитку інноваційної діяльності, вважаємо за необхідне конкретизувати та представити графічний вигляд системи інноваційної стабільності за умови сталого розвитку держави (рис.).

Запропоноване авторами графічне вираження системи інноваційної стабільності дає змогу заключити, що досить важливою є роль держави в даному процесі. При чому, варто зауважити, що державні стабілізаційні заходи не можуть самі по собі підвищити якість, кількість чи швидкість впровадження інноваційних продуктів, але, в той же час, вони стають незамінними у період так званих дестабілізаційних «перекосів», коли будь які зовнішні чи внутрішні фактори порушують процес розробки та впровадження інноваційних рішень. Також необхідно зауважити, що в запропонованій системі державні стабілізаційні заходи є не систематичними, а ситуативними, тобто мають впроваджуватись лише тоді, коли порушується баланс в процесі розробки чи запровадження інноваційної діяльності. Це також відноситься до позитивних чинників впливу функціонування даної системи, так як ситуативні заходи менш витратні, та не викликають необхідності впровадження фінансування на постійній основі.

Таким чином, варто підкреслити, що виключно актуальне на сьогодні питання інноваційної стабільності – як складової сталого розвитку України потребує уваги наукової спільноти та дослідників.

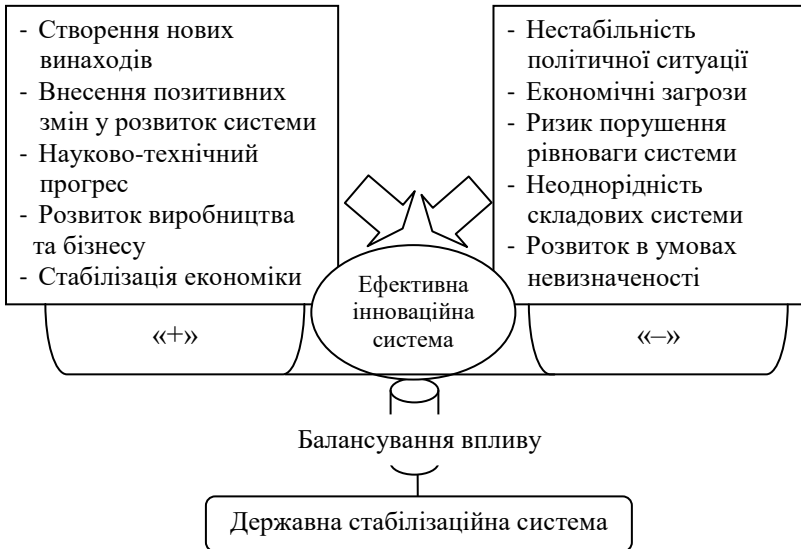

Рис. Система інноваційної стабільності в умовах сталого розвитку

Джерело: розроблено авторами.

Запропонована авторами система інноваційної стабільності резонно має бути запроваджена державою, як стабілізаційний фактор в умовах сталого розвитку, що безумовно призведе до підвищення ефективності інноваційної діяльності та покращення економічної ситуації в країні в цілому.

1. Science, technology and innovation for sustainable development Economic and Social Commission for Asia and the Pacific Seventy-second session Bangkok, 15–19 May 2016 Item 8 of the provisional agenda. Theme topic for the seventy-second session of the Commission: «Science, technology and innovation for sustainable development».

2. Mulder K. F. Sustain Innovation for sustainable development: from environmental design to transition management Mulder K. F. Sustain Sci 2: 253. 2007. DOI:10.1007/s11625-007-0036-7.

3. Кавун С. В., Ревак І. О., Швець О. О. Рушійні сили розвитку бізнесу в умовах ринкової взаємодії: колективна монографія / Інтелектуальний потенціал – основа інноваційного розвитку бізнесу; під ред. Г. Г. Савіної. Херсон: Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2014. 288 с. – С. 226–240.

С. В. Князь,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва
та екологічної експертизи товарів,

(Національний університет «Львівська політехніка»),

М. В. Юринець,

аспірант кафедри підприємництва
та екологічної експертизи товарів

(Національний університет «Львівська політехніка»),

П. І. Хвалько,

аспірант кафедри підприємництва
та екологічної експертизи товарів

(Національний університет «Львівська політехніка»)

ОЦІНЮВАННЯ ТРАНСФЕРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК КОМПОНЕНТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні відсутні науково обґрунтовані методичні розробки з оцінювання рівня трансферного потенціалу підприємств (ТПП), як компоненти системи управління економічною безпекою підприємства.

Щоправда, у наукових працях вітчизняних і зарубіжних науковців широко представлені способи обчислення таких аспектів трансферу ресурсів та інноваційної продукції, як фінансова стійкість суб'єктів трансферу, а також рівень доходності і ризиковості використання ресурсів, які виступають об'єктом трансферу.

Загальну сукупність показників, які характеризують ТПП, за ознакою їхнього цільового призначення доцільно поділяти на дві групи:

- 1) показники для оцінювання рівня ТПП;
- 2) показники, необхідні для обґрунтування кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства під час формування трансферного потенціалу;
- 3) формування стратегії інноваційного розвитку підприємства;
- 4) визначення ефективності регулювання рівня прибутковості і ризиковості використання трансферного потенціалу;

5) аналізування рівня активності і раціональності використання трансферного потенціалу.

На рис. 1 наведено характеристики ТПП, на підставі яких відбувається його параметризація в умовах євроінтеграції.

Рис. 1. Характеристики трансферного потенціалу, на підставі яких відбувається його параметризація в умовах євроінтеграції

Графічна модель ТПП, яка побудована із врахуванням виділених характеристик, представлена на рис. 2. Параметризацію ТПП запропоновано здійснювати у розрізі кількох ознак: об'єкти трансферу; комунікації між суб'єктами трансферних відносин; права інтелектуальної власності на об'єкт трансферу; способи і умови трансферу.

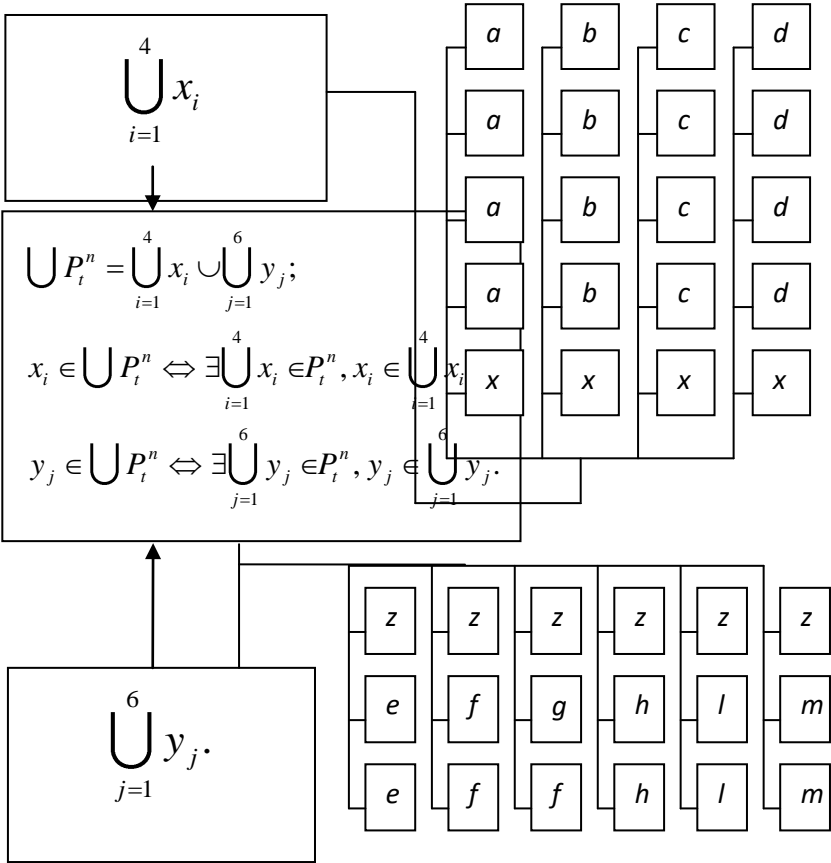

Рис. 2. Графічна модель оцінювання рівня ТПП

Примітки: n – загальна кількість коефіцієнтів, які характеризують ТПП; $\bigcup_{i=1}^4 x_i$ – множина коефіцієнтів, що характеризують трансферні можливості внутрішнього середовища підприємства, частки одиниці; i – ознака, за якою оцінюються трансферні можливості внутрішнього середовища підприємства; $\bigcup_{j=1}^6 y_j$ – множина коефіцієнтів, що характеризують трансферні можливості зовнішнього середовища підприємства, частки одиниці; i – ознака, за якою

оцінюються трансферні можливості зовнішнього середовища підприємства;

Враховуючи полівекторний характер інформаційних потреб керівників підприємств, очевидним є те, що ТПП також має бути полівекторно параметризованим. Побудований комплекс показників для аналізування ТПП розглянуто з позиції ідентифікування резервів покращання їхніх значень.

Я. С. Коваль,

кандидат наук державного управління,
доцент кафедри управління
фінансово-економічною безпекою
*(Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»)*

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ МЕГАРЕГУЛЯТОРА ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

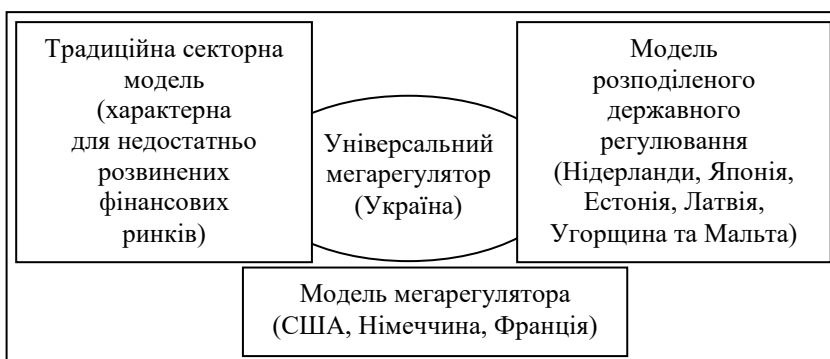
Світова практика реорганізації банків протягом останніх десятиріч є важливим інструментом перетворень у банківському секторі. Зарубіжний досвід державного регулювання діяльністю банківських установ свідчить про наявність спільних рис для всіх країн, якими є: орган, який виконує роль регулятора, функції і об'єкти регулювання. Ці компоненти розглядаються як основні класифікаційні ознаки, за якими групують національні системи фінансового регулювання та нагляду.

Кожна країна має свою діючу систему правових актів, що регламентує різні аспекти банківської діяльності, роботу небанківських кредитно-фінансових установ, фондових бірж тощо.

Особливостями функціонування банків України, які необхідно враховувати при проведенні реструктуризації, є низький рівень корпоративного управління, відсутність у багатьох банків стратегії зростання та виходу на регіональні ринки, високий ступінь інтеграції вітчизняних банків у бізнес-процеси та структури як офіційної, так і тіньової економіки. Враховуючи вищезазначене, можна виді-

лити дві головні моделі державного регулювання банківських установ через певні органи держави (рис.).

Традиційно-секторна модель, яка передбачає розподіл повноважень державних регулятивних органів за секторами фінансового ринку. Ці спеціалізовані організації проводять регулювання лише свого сектору фінансового ринку – банківського, страхового, ринку цінних паперів та ін. Такий спосіб спрощує державне регулювання фінансового ринку, оскільки за кожний його сектор відповідає свій орган, а їх функції не дублюються. Необхідно зазначити, що секторна модель поступово втрачає популярність, і країни з розвиненими фінансовими ринками від неї відходять. У цілому, використання цієї моделі характерне для недостатньо розвинених фінансових ринків.

Рис. Особливості моделей державного регулювання банківських установ

Джерело: складено автором на основі [1–2].

Модель мегарегулятора, яка передбачає, що контроль за будь-якою діяльністю з надання фінансових послуг здійснює єдиний орган – макрорегулятор, який охоплює функції тих регулятивних органів, що увійшли до його складу. У більшості ринкових економік нормативно-правові акти, що регламентують діяльність центрального банку, покладають на нього основні повноваження

щодо регулювання банківської діяльності. У таких країнах як, наприклад Нідерланди та Японія, де успішно реалізовано модель мегарегулятора винятково центральний банк має повноваження щодо банківського регулювання. Така сама модель використовується в Естонії, Латвії, Угорщині та Мальті, де створено новий центральний орган з регулювання та нагляду.

Модель розподіленого державного регулювання, яка передбачає передання повноважень з державного нагляду одному органу, а з державного регулювання комерційних операцій на фінансовому ринку – іншому. Основне завдання такої моделі полягає в розмежуванні функцій державного нагляду і нагляду за проведенням комерційних операцій.

Необхідно зазначити, що США, Німеччина, Франція та деякі інші країни використовують дану модель державного банківського регулювання, в межах якої центральний банк розподіляє регулятивно-наглядові повноваження з іншими спеціальними органами, які можуть створюватися під егідою центрального банку, міністерства фінансів, казначейства або бути взагалі незалежними органами, підзвітними законодавчій владі.

Необхідно відмітити, що в науково-практичному вимірі існує модель, яку можна вважати розширеним (похідним) варіантом моделі розподіленого регулювання – модель регулювання за функціями фінансового ринку. Кількість регулятивних органів в даній моделі визначається кількістю функцій фінансового ринку, для нагляду за реалізацією кожної з них створюється окремий орган. Основним недоліком цієї моделі є ризик надмірного розподілу компетентності кожного з регулятивних органів.

Таким чином, для банківської системи України доречним буде саме досвід нових членів ЄС, де успішно працюють моделі з єдиним мегарегулятором, оскільки вітчизняний банківський сектор має більше спільних рис з банківськими системами, які є характерними для країн Європи, а не для США. Ефективного розвитку банківської системи України, особливо в умовах світової фінансової кризи, потрібно розробити модель універсального мегарегулятора, який повинен приймати об'єктивні, раціональні рішення та прогнозувати їх наслідки. Створення такого мегарегулятора повинно відповідати загальним міжнародним нормам, зокрема дотримую-

ватися вимог Базельського комітету, а також перспективним стратегіям розвитку банківського сектору України.

---

1. Кажан В. А. Етапи розвитку міжнародної системи оцінки ризиків. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. праць. К.: Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. № 9. С. 23–27.

2. Болгар Т. М. Проблеми створення мегарегулятора українського фінансового ринку. *Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика*: мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 26–27 травня 2011). Суми, 2011. С. 165–168.

А. І. Когут,

аспірант кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗВО

Згідно з загальноприйнятими принципами цикл управління процесного характеру враховує всі функції управління, в т.ч. планування, організацію, мотивування, контроль, регулювання. При цьому, через врахування організаційної специфіки економічної системи, управління логістичними процесами потребує впровадження координованого керівництва відокремленими економічно, технічно укомплектованими і технологічно взаємопов'язаними територіальними і галузевими підсистемами управління[1].

Методика впровадження процесного підходу або реінжинірингу ЗВО охоплює створення системи менеджменту згідно нижче описаного алгоритму: перший етап – будується матриця (цикл менеджменту – об'єкт менеджменту) для створення організаційних структур і обґрунтованості компетенції з перспективи централізації – децентралізації функції управління. Критеріями оцінки є однорідність структури і завдання, що дозволяє відокремлювати процеси; другий етап – визначається структура процесів; виникає мережа з'єднаних між собою процесів; виконується їх регламентація;

будується система індикаторів ефективності процесів; третій етап – оцінюється ефективність системи менеджменту, побудованого на основі процесного підходу [2].

Дослідження теорії та практики з процесного управління показали, що процес вдосконалення процесів має спільні риси і для революційних, і для еволюційних підходів, а відрізняється виключно інтенсивністю їх прояву. За результатами аналізу пропонується узагальнена схема, представлена на рис. 1.

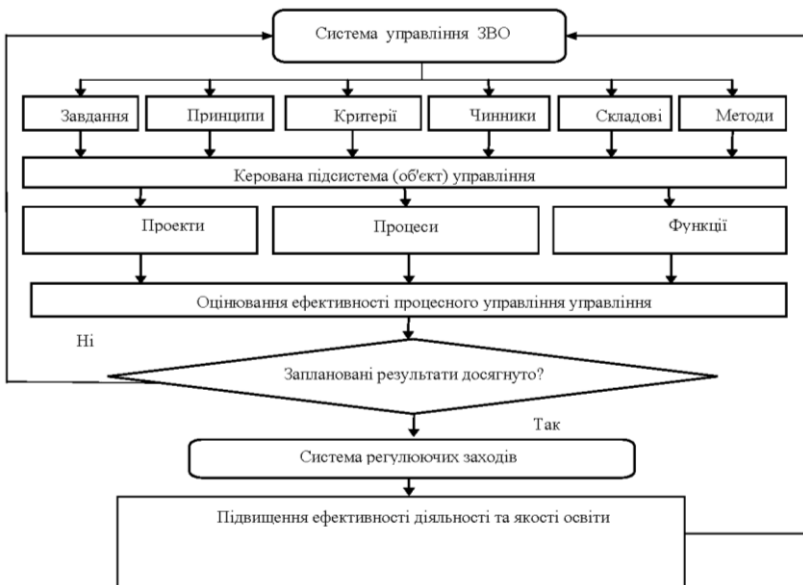

Рис. 1. Принципова схема вдосконалення процесів ЗВО

Загалом, пропонуємо виокремити наступні етапи вдосконалення процесів: 1) документування бізнес-процесів та оцінювання ситуації – передбачає опис поточної ситуації, побудова моделі стану використання ресурсів чи потенціалу; 2) аналіз бізнес-процесів – аналіз і визначення основних чинників ефективного функціонування, виявлення проблем і недоліків в поточному стані процесів; 3) визначення можливостей вдосконалення ефективності чи результативності функціонування процесів та прийняття рішення щодо

вибраних методів; проектування нових (або вдосконалених) процесів, побудова моделі ефективного функціонування; ресурсне та інформаційне забезпечення реалізації нової моделі [3].

Виконання цих етапів вимагає застосування певного набору інструментів і методів вдосконалення процесів. Правильний вибір інструментів і методів сприяє ідентифікації проблемної ситуації, надає змогу ефективніше використовувати сучасні методи прийняття управлінських рішень і забезпечує успіх процесу їх застосування. З іншого боку, використання того чи іншого методу залежить від особливостей функціонування економічних систем. Тому для ефективного вибору методу необхідним є розробка відповідних критеріїв вибору інструменту. Найголовнішими з них визначено відповідність поставленим цілям, реальній ситуації та можливостям використання того чи іншого методу.

---

1. Верба В. А. Гармонізація процесного та проектного підходу до управління розвитком компанії. Управління проектами та розвиток виробництва: збірник наукових праць. 2009. № 3 (31). С. 14–22.

2. Мойсенко І. П., Гринькевич О. С. Особливості аналізу економічної ефективності закладів вищої освіти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 1. С. 201–207.

3. Системно-процессное управление. URL: <http://www.certicom.kiev.ua/spp>

І. С. Козій,

старший викладач кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ І ВИДИ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянемо основні підходи до трактування категорії «ризик». Походження терміну «ризик» має свої витоки із грецьких слів *ridsikon*, *ridsa* – стрімчак, скеля. В італійській мові *risiko* – небезпека, погроза; *risicare* – маневрувати між скель. У французькій мові

risque – погроза, ризикувати (буквально – об’їжджати стрімчак, скелю).

У науковій літературі значно поширене судження про ризик як про можливість небезпеки чи невдачі. Аналогічне твердження побутує і в економічній навчально-науковій літературі. У посібнику «Фінансовий менеджмент» В. Бороноса дається таке визначення: «Ризик – це імовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом» [1, с. 443].

У книзі «Ризик у сучасному бізнесі» П. Грабового зазначається: «Під ризиком прийнято розуміти імовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності» [2, с. 198].

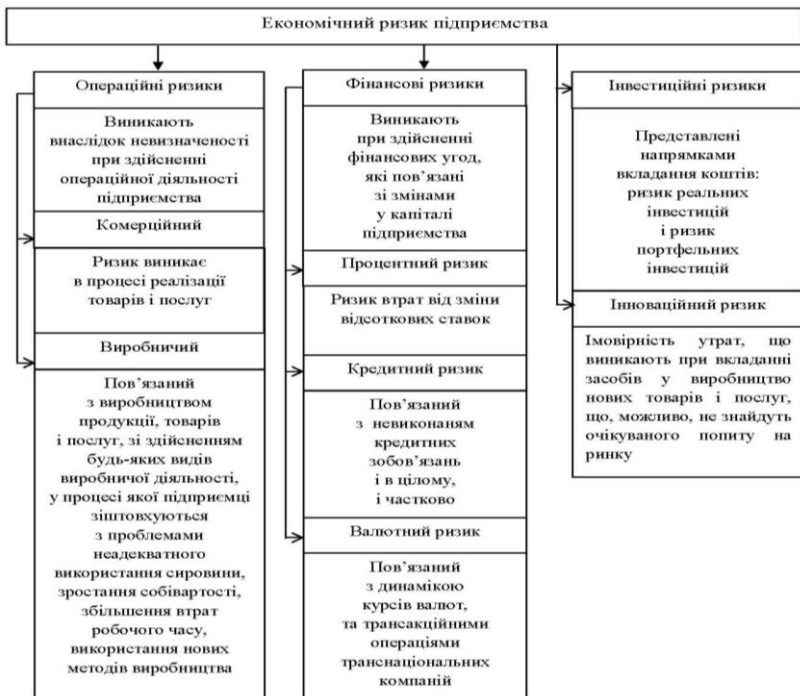
У праці «Міжнародні фінанси» автори О. Рогач, А. Філіпенко, Т. Шемет наводять визначення ризику, в основу якого покладено категорію невизначеності. «Ризик – це невизначеність, пов’язана з можливістю виникнення в ході реалізації проекту несприятливих ситуацій, наслідком яких є збитки або зниження ефективності проекту» [3, с. 428–429].

Важливим елементом економічного ризику є наявність імовірності відхилення від обраної мети. При цьому можливі відхилення як негативного, так і позитивного характеру. Зазначені елементи, їхній взаємозв’язок і взаємодію відображають змістовність економічного ризику [4, с. 344].

Класифікаційний розподіл будь-якої досліджуваної економічної категорії допомагає поглибити знання про її природу. Складність класифікації ризиків полягає в їхньому різноманітті.

Існують певні види ризиків, дії яких піддані усі без винятку суб’єкти підприємництва, але поряд із загальними є специфічні види ризику, пов’язані з окремо взятою господарською діяльністю, ризики, пов’язані з особистістю підприємця, ризики, пов’язані з недостатністю інформації про стан зовнішнього середовища та ін. (рис.).

У практичній діяльності ризики можуть бути настільки великими, що здатні зупинити виробничий процес, змусити підприємця відмовитися від здійснення операцій, що вимагають великих інвестицій і часу.

Рис. 1. Основні види економічних ризиків підприємства

У той же час наявність фактора ризику є для підприємця стимулом для постійного здійснення режиму економії, змушує його ретельно аналізувати рентабельність проектів, розробляти інвестиційні кошториси, наймати відповідний персонал. Особливої уваги вимагають фінансові ризики, адже їх виникнення тісно пов'язане з операціями, результатом яких є зміни в капіталі підприємства.

1. Боронос В. М. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2012. 539 с.

2. Грабовый П. Г. Риск в современном бизнесе. М.: Альянс, 1994. 202 с.

3. Рогач О. І., Філіпенко А. С., Шемет Т. С. Міжнародні фінанси: підручник. К.: Либідь, 2003. 784 с.

4. Карковська В. Я., Подольчак Н. Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник. Львів. 2014. 268 с.

І. В. Кондро,
аспірант кафедри соціальних дисциплін
факультету № 3 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕХАНІЗМ ЗНИЖЕННЯ ІМПОРТОЗАЛЕЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах посилення системних макроекономічних загроз, розбалансування внутрішньогосподарських пропорцій, домінування національного виробництва низьких технологічних укладів зростає рівень імпортозалежності вітчизняної економіки. Лише за даними Держкомстату частка товарів, виготовлених на території України у 2017 році, у загальному роздрібному товарообороті знизилася до 52,5%, непродовольчих товарів – до 32,6%. Це, на нашу думку, є наслідком зниження обсягів створення національного продукту, витіснення вітчизняного виробника з регіональних та національних ринків, збільшення числа безробітних, масова еміграція працездатного населення за кордон тощо.

Відтак набувають актуальності питання ефективного регулювання ринкового середовища, яке передбачає протидію споживчому імпорту та насичення внутрішнього ринку товарами місцевого виробництва, послідовну диверсифікацію виробництва з експортоорієнтованого сектору на регіональний та локальні ринки. Завдання державної політики імпортозаміщення спрямовані на підвищення інноваційності й технологічності вітчизняної економіки, модернізацію існуючого виробництва, скорочення технологічного відставання від країн Центрально-Східної Європи. Поряд з цим важливим є системне поєднання науки з виробництвом, швидка комерціалізація результатів наукової діяльності, зростання наукоємності та конкурентоспроможності економіки.

Хоч в Україні номінально існують майже всі інститути інноваційного розвитку (венчурні фонди, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, технологічні та наукові парки, технологічні кластери, тощо), проте їх діяльність не відповідає сучасним вимогам, перехід до інноваційної економіки іде вкрай повільно.

Реалізація політики імпортозаміщення реалізується через механізм, який містить взаємопов'язані та взаємодоповнюючі підсистеми, об'єднані єдиною метою та пріоритетами (рис.).

Рис. 1. Механізм зниження імпортозалежності вітчизняної економіки

Джерело: складено автором.

Ефективність запропонованого механізму залежатиме від досягнення адекватно сформульованих цілей та дотримання визначених пріоритетів.

Найважливішими цілями політики зниження імпортозалежності вітчизняної економіки можуть бути:

- раціоналізація структури вітчизняного виробництва, що відповідатиме збалансованому завантаженню виробничих потужностей;

- підвищення якості вітчизняних продуктів та забезпечення контролю відповідно до міжнародних стандартів;

- посилення науково-технологічної співпраці бізнес-центрів із виробничими об'єднаннями та новітніми науковими центрами;

- оптимізація структури виробничої собівартості вітчизняної продукції;

- удосконалення технологічного ланцюга виробництва сировини та її переробки у продукти використання (харчування) високого ступеня готовності;

- збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю та конкурентоспроможністю;

- запровадження новітніх досягнень та науково-технологічних розробок у створення наукомісткої високотехнологічної продукції.

Стратегічними орієнтирами у реалізації вищезгаданої політики є дотримання національних пріоритетів, зокрема: збереження та примноження національного інтелектуального потенціалу, його раціональне використання та постійний розвиток; ефективне використання природних ресурсів, альтернативних джерел енергії; впровадження безвідходних технологій, захист навколишнього середовища, популяризація екологічної культури та концепції екологічної безпеки.

Отже, ефективне використання механізму зниження імпортозалежності національної економіки з урахуванням національних інтересів та реалізації чітких цілей забезпечить інноваційний розвиток національної економіки та сприятиме зміцненню економічної безпеки держави.

М. І. Копитко,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інноваційна діяльність підприємств – це основа стабільного функціонування та розвитку. Саме виробництво нової чи удосконаленої продукції дозволяє втримувати конкурентні позиції на ринку і не втрачати зайнятої ніші.

Провідні держави світу приділяють значні зусилля на підтримання інноваційно-активних підприємств, адже розуміють, що це основа розвитку економіки та втримання позицій на міжнародній арені.

Натомість в Україні – картина інша, на державному рівні декларується підтримка інноваційно-активних підприємств, а насправді – це лише гасла. Підтвердженням цього є позиції в рейтингу Індексу Глобальної конкурентоспроможності (*GCI*) (табл. 1).

Україна впродовж 2017/2018 рр. не змогла досягнути значення показника «Інновації» періоду 2008/2009 рр. Це означає, що за 10 років ситуація не змінилася у сфері інноваційної діяльності. Виникає запитання, як повинна розвиватися національна економіка в перспективі.

Якщо протягом десятиліття результативність інноваційної діяльності не змінилася, тоді як повинна відбуватися конкурентна боротьба на світовій арені.

За період 2008–2018 рр. економіки провідних держав світу суттєво зміцнили позиції, цьому сприяла постійна активізація інноваційної діяльності, а також суттєве сприяння держав інноваційно-активним підприємствам, що продемонстровано постійним зростанням сум витрат на НДДКР (табл. 2).

**Рейтинг України за окремими складовими
Індексу Глобальної конкурентоспроможності (GCI)**

Показники	Місце 2008/09 (з-поміж 133 держав)	Місце 2009/10 (з-поміж 139 держав)	Місце 2011/12 (з-поміж 142 держав)	Місце 2013/14 (з-поміж 148 держав)	Місце 2014/15 (з-поміж 144 держав)	Місце 2015/16 (з-поміж 140 держав)	Місце 2016/17 (з-поміж 138 держав)	Місце 2017/18 (з-поміж 137 держав)
Загальний GCI	82	89	82	91	87	79	85	81
Макроекономічна стабільність	106	132	112	107	105	134	128	121
Установи	120	134	131	137	130	130	129	118
Права власності	127	135	137	143	135	131	130	128
Вища освіта і професійне навчання	46	46	51	43	40	34	33	35
Інфраструктура	78	68	71	68	68	69	75	78
Розвиненість бізнесу	91	100	103	97	99	91	98	90
Розвиненість фінансового ринку	106	119	116	117	107	121	130	120
Інновації	62	63	74	93	81	54	52	61
Можливості для інновацій	32	37	42	100	82	52	49	51
Витрати компаній на дослідження та розробки	68	69	75	69	66	54	68	76
Рівень і ефект оподаткування	128	136	141	126	123	123	120	116
Співпраця між університетами і бізнесом у дослідницькій діяльності	64	72	70	77	74	74	57	73
Державні закупівлі передових технологічних продуктів	85	112	112	118	123	98	82	96

Джерело: [1].

Витрати на НДДКР, млрд. дол. США

Країни/роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
США	415	427	436	450	485	496	512
Китай	149	175	199	258	344	373	401
Японія	148	152	158	163	163	165	172
Німеччина	83	88	91	92	103	107	113
Південна Корея	49	53	56	61	64	75	81
Росія	23	25	27	38	54	51	55
Україна	1,01	1,8	1,44	1,2	0,65	0,63	0,91

Джерело: авторська розробка на основі [2].

До трійки лідерів за витратами на НДДКР належать США, Китай, Японія, саме ці держави впродовж не одного десятиліття є державами, що максимально сприяють здійсненню інноваційної діяльності на власних територіях. В Україні рівень витрат на НДДКР у 2016 р. був нижчим від рівня Росії більш як в 55 разів, а від США – більш як у 512 разів. Відповідно, про які перспективи можна говорити на вітчизняному просторі.

Таким чином, можна констатувати жакливу ситуацію із здійсненням інноваційної діяльності в Україні, про відсутність державної підтримки, про недосконалість національної політики для підтримання інноваційної активності суб'єктів господарювання, про недосконалість вітчизняного законодавства, про відсутність підтримки на державному рівні наукових кадрів тощо. Тому, лише здійснення заходів щодо покращання ситуації із зазначених вище проблем дозволить повернути рівень інноваційності вітчизняної економіки, яка була в часи СРСР.

1. Копитко М. І., Горбулько М. Ю. Вплив позицій у міжнародних рейтингах на рівень інвестиційної привабливості України та її регіонів / Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та свроінтеграційних процесів: колективна монографія / за заг. ред. Варцаби В. І. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. С. 83–96.

2. Лопатинський Ю. М., Водянка Л. Д. Державне регулювання інноваційної діяльності: зарубіжний досвід. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 16. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/16_2018_ukr/7.pdf.

Л. А. Кримчак,
аспірант кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи
(Хмельницький національний університет)

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Трансформаційні процеси ринкового середовища торкнулись всіх аспектів діяльності підприємств, проте найбільший вплив такі зміни чинять на сферу зовнішньоекономічної діяльності. Активізація існуючих загроз та виникнення нових вимагає від менеджменту підприємств впровадження сучасних механізмів управління в сфері економічної безпеки ЗЕД, які здатні забезпечити ефективну протидію таким ризикам та загрозам.

Економічну безпеку зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЕБ ЗЕД) розглядають [1, с. 69] як складову економічної безпеки підприємства, що забезпечує мінімізацію дестабілізуючого впливу факторів різної природи походження при виході підприємства на зовнішні ринки і організації процесу взаємодії з іноземними контрагентами.

Прийняття виважених та раціональних управлінських рішень у сфері ЗЕД можливе сьогодні завдяки формуванню та функціонуванню механізму інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління в сфері ЕБ ЗЕД підприємства, який відповідатиме вимогам часу та, що не менш важливо, потребам суб'єктів управління, а також комплексно розкриватиме інформаційні та аналітичні аспекти управлінської діяльності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу управління складається з двох взаємопов'язаних підсистем: інформаційної та аналітичної (рис.). Основою функціонування підсистеми інформаційного забезпечення є інформація, що надходить у вигляді інформаційних потоків [2, с. 261].

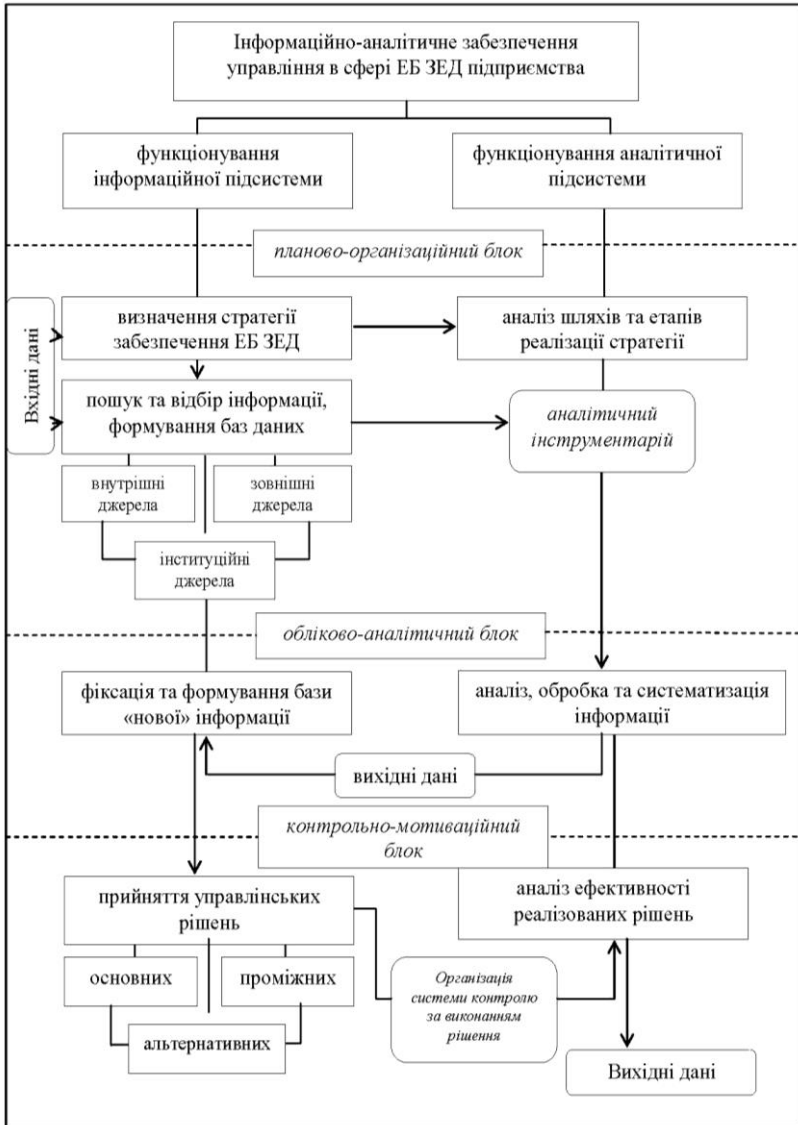

Рис. Функціонування механізму інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління в сфері економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Аналітична складова передбачає вибір методів оцінювання рівня ЕБ ЗЕД підприємства, прийняття відповідних управлінських рішень, що ґрунтуються на результатах такої оцінки, розробку та впровадження заходів щодо попередження ризиків та загроз, або ж усунення їх наслідків тощо [3, с. 80].

На рисунку представлена загальна блок-схема функціонування механізму інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління в сфері ЕБ ЗЕД підприємства (див. рис.). На початку функціонування визначеного механізму завжди стоять масиви вхідної інформації, які у процесі функціонування механізму піддаються аналізу, обробці, систематизації та підведенню до встановлених критеріїв.

На основі отриманої вихідної інформації, у вигляді нових якісних даних, забезпечується здійснення головної цілі даного механізму – прийняття обґрунтованих та раціональних управлінських рішень у сфері ЕБ ЗЕД підприємства.

Таким чином, механізм інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління в сфері ЕБ ЗЕД являє собою комплекс методичних рекомендацій, інформаційних джерел та організаційно-аналітичного інструментарію, взаємодія та узгодженість яких забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень.

---

1. Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення балансу безпеки та спрощення міжнародної торгівлі: монографія / П. В. Пашко, В. М. Мельник, І. І. Бережнюк та ін.; за заг. ред. І. В. Несторишена та В. А. Туржанського. Ірпінь-Хмельницький: ФОП Стрихар А. М. 2017. 214 с.

2. Кримчак Л. А. Інформаційне забезпечення управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький, 2018. № 6. Т. 1. С. 260–262.

3. Кримчак Л. А. Аналітична складова визначення рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств. *European journal of economics and management*. 2019. Vol. 5. Issue 1. P. 79–85.

Р. В. Лавров,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,

І. В. Садчикова,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки
(*Чернігівський національний технологічний університет*)

ДЖЕРЕЛА ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Здійснення підприємницької діяльності завжди пов'язано з загрозами та ризиками в сучасних умовах господарювання. Загрози можуть носити як внутрішній, так і зовнішній характер, вони є багатоплановими та чисельними, що вимагає їх певної організованості з метою контролю та мінімізації наслідків при їх настанні. Через те, що на сучасному етапі розвитку загрози фінансово-економічній безпеці підприємств є найбільш непередбачуваними і руйнівними, то це визначає актуальність і необхідність їх подальшого наукового дослідження.

Питанням, що пов'язані з виявленням, аналізом та мінімізацією ризиків і загроз у сфері фінансово-економічної безпеки підприємства в Україні присвячені наукові праці таких вчених, як: Я. В. Белінської, І. А. Бланка, К. С. Горячевої, Л. І. Донець, А. А. Драги, М. М. Єрмошенко, В. Забродського, Л. А. Костирко, В. А. Ліпкан, В. П. Пономарьова, А. О. Єпіфанова, В. В. Шликова та інші. Ці вчені займалися проблемами впливу ризиків і загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємства. На сьогодні у світі не існує спільної думки стосовно даного напрямку [1].

Система фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур передбачає комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового та фінансово-економічного характеру, які реалізуються уповноваженими органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання та спрямовані на захист його інтересів від протиправних дій з боку реальних або потенційних носіїв загроз, що можуть призвести до істотних економічних втрат та дестабілі-

зувати на шляху забезпечення економічного зростання в майбутньому. Отже загроза – це те, що виявлено, вона може призвести до втрати ресурсів, перешкодити цілям та завданням підприємства у результаті впливу негативних факторів. Як вважає Т. Г. Васильців, передумовою належного аналізу внутрішніх загроз економічній безпеці підприємництва є комплексна їх оцінка. Зокрема, розгляд її за системним підходом з урахуванням сукупності взаємопов'язаних елементів системи та частин; апарату управління та загальних механізмів прийняття рішень; спільної мети та завдань; підсистем [2].

Серед внутрішніх загроз можна виділити такі, як: розголошення власними співробітниками конфіденційної інформації; низька кваліфікація фахівців; неефективна робота служби фінансової або економічної безпеки й осіб, що відповідають за перевірки; неефективне фінансове планування та управління активами; неефективне управління ринком акцій підприємства; помилки у виборі дивідендної політики; навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами підприємства; відсутність або незадовільний рівень маркетингової стратегії підприємства; наявність великих фінансових зобов'язань (велика кількість позикових засобів та значний рівень дебіторської заборгованості); настання небажаних змін властивостей, параметрів чи якостей на рівні особи чи підприємства; суттєве зниження рівня ефективності фінансово-господарської діяльності та використання критичної маси ресурсного забезпечення підприємства; різке погіршення рівня конкурентоспроможності підприємства; формування нераціональної та неефективної галузевої структури; спад виробництва підприємства тощо. Джерелами внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці на підприємстві є керівники та менеджери, співробітники і робітники [3].

Зміст загроз з боку керівників та менеджментів є: шахрайство з метою заволодіння активами компанії; фальсифікація звітності з метою привласнення грошових коштів; розкрадання майна в особливо великих розмірах шляхом закупівлі сировини за завищеними цінами, надання пільг партнерам і т.п.; надання або продаж конкурентам інформації, що є комерційною таємницею підприємства. Її використання конкурентами здатне завдати значної, а то і катастрофічний збиток і т. ін.

Співробітники та працівники можуть бути джерелом загроз фінансово-економічній безпеці підприємства при здійсненні таких

дій, як: крадіжка продукції, сировини, ресурсів, комплектуючих; крадіжка фінансових коштів та інформаційних ресурсів; продаж відомостей, що становлять комерційну таємницю підприємств; надання допомоги стороннім у скоєнні протиправних дій на підприємстві з метою нанесення збитку та ін. [3].

Враховуючи те, що усі названі загрози є серйозними, керівництво постійно повинно слідкувати за процесами, що відбуваються в середині підприємства. Саме тому успішний розвиток та функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності значною мірою залежить від надійної, якісної та ґрунтовної системи управління, особливо системи фінансового менеджменту, що відображає рівень фінансово-економічної безпеки підприємства.

---

1. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9 (135). С. 115–124.

2. Васильців Т. Г., Ярошко О. Р. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки. *Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України*. 2011. Вип. 21.2. С. 132–136.

3. Руснак Л. Р., Ковальська І. М. Сфера ризиків та загроз економічній безпеці суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. URL: <http://int-konf.org/konf122013/626-rusnak-l-r-kovalska-m-sfera-rizikv-ta-zagroz-ekonomichny-bezpec-subyektv-pdpriyemnickoyi-dyalnost-v-ukrayin.html>.

М. С Лаптев,
аспірант
(Університет «КРОК», м. Київ)

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні вітчизняні заклади вищої освіти (ЗВО) здійснюють свою діяльність в умовах високої невизначеності процесів, що відбуваються в суспільстві, політиці і економіці. У сфері вищої освіти в даний існує багато різних загроз, які прямо чи опосередковано впливають на стабільну роботу, розвиток і рівень економічної безпеки ЗВО.

Основною загрозою для стабільної роботи, сталого розвитку та економічної безпеки ЗВО є системна економічна криза в нашій країні, В Наслідок якої є падіння ділової активності бізнесу і стагнація в діяльності багатьох суб'єктів господарювання.

Такий стан в економіці об'єктивно призводить до зниження потреби у фахівцях і в першу чергу молодих, вчорашніх випускників ЗВО.

У цих умовах відбувається зниження мотивації молоді щодо отриманні вищої освіти. І як наслідок зменшується кількість абітурієнтів при збереженні значної кількості ЗВО в Україні.

Слід також враховувати небезпечну тенденцію до збільшення числа молодих українців, які виїжджають за кордон для здобуття вищої освіти. Всі ці та ряд інших чинників посилюють конкуренцію на ринку освітніх послуг, що об'єктивно несе загрозу не тільки для економічної безпеки, але для самого існування ЗВО, особливо приватної форми власності.

У такій обстановці ЗВО з метою забезпечення сприятливих умов для своєї діяльності повинні мати сучасні системи забезпечення економічної безпеки, здатні адекватно протидіяти всім існуючим і можливих зовнішніх і внутрішніх загроз.

Система економічної безпеки ЗВО має складну структуру. З точки зору автора [2] «Система економічної безпеки вищого навчального закладу повинна включати всі його структурні компоненти, в тому числі ректорат, вчену раду, навчальні управління (відділи), деканати, факультети, кафедри, наукові підрозділи, фінансові, матеріально-технічні, господарські та інші підрозділи і служби що забезпечують навчальний процес».

Для того, щоб забезпечити скоординовану діяльність таких різних і складних компонентів системи економічної безпеки ЗВО необхідно створити ефективний механізм взаємодії.

В [1] визначено, що «...механізм взаємодії в системі економічної безпеки підприємства – це сукупність внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи економічної безпеки, нормативно-правових баз і технічних засобів, що дозволяють планувати, здійснювати підготовку та проводити добре узгоджених за часом, місцем і змістом спільних дій з протидії факторам загроз економічній безпеці підприємства».

Механізм взаємодії в системі економічної безпеки ЗВО включає: принципи взаємодії; правові засади взаємодії; суб'єкти взаємодії; функції взаємодії; методи взаємодії; технічні засоби взаємодії; процес взаємодії; формальні і неформальні відносини, що виникають між суб'єктами системи економічної безпеки при взаємодії.

Організація ефективної взаємодії різних суб'єктів системи економічної безпеки є складним завданням. Успішне її рішення дозволить в повній мірі використовувати всі власні ресурси ЗВО для ефективної протидії всім існуючим і можливим загрозам зовнішнього і внутрішнього середовища.

В умовах економічної кризи вітчизняні ЗВО зможуть успішно працювати і розвиватися тільки в тому випадку, якщо вони будуть мати сучасну систему забезпечення економічної безпеки.

Модель взаємодії в системі економічної безпеки ЗВО представлена на рисунку.

Рис. Модель взаємодії в системі економічної безпеки ЗВО

Джерело: розроблено автором.

Важливим елементом даної системи є механізм взаємодії, який дозволяє в повній мірі використовувати всі внутрішні і зовнішні ресурси ЗВО для забезпечення його стабільної роботи, розвитку та економічної безпеки в сучасних умовах.

---

1. Захаров О. І. Механізм взаємодії в системі управління комплексним забезпеченням економічної безпеки. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вип. № 43. Ч. 1. Черкаси: ЧДУТ, 2016. С. 49–58.

2. Система управління комплексним забезпеченням економічної безпеки вищого навчального закладу. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 2 (ч. 2). С. 75–81.

3. Мігус І., Черевко О., Радзіховська Ю. Маркетинговий підхід до вдосконалення інтерфейсної безпеки вищих навчальних закладів. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2016. Вип. 43 (1). С. 96–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2016_43%281%29__14

С. М. Лаптев,

кандидат економічних наук, професор, ректор
(Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»)

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Категорія економічної безпеки є багатоскладовим поняттям, тому її необхідно розглядати в якості суми окремих складових елементів, поєднання яких формує її загальний рівень. Відповідно, до її складу належать такі компоненти, як енергетична безпека, фінансова, інвестиційна, інноваційна, інформаційна, соціальна тощо. За даними компонентами доцільно формувати систему індикаторів, поєднання яких дає змогу провести комплексний аналіз економічної безпеки України за її територіальною і галузевою складовими, дослідити кількісні параметри і тенденції дотримання економічної безпеки в регіональному вимірі за конкретний період часу і на основі показників визначити рівні її дотримання.

Досвід розвинених країн доводить, що прозорість, відкритість і підзвітність державних органів суспільству забезпечує законність їх дій. Відтак, державний аудит сприяє підвищенню стабільності політичних інститутів і суспільно-політичної ситуації в цілому, адже завжди виходить із інтересів громадськості, ставить державних чиновників під контроль суспільства і тим самим зменшує загрози від їх корумпованої діяльності. На відміну від державного фінансового контролю, державний аудит не лише фіксує проблеми, але й здатен досліджувати суть і причини виявлених відхилень, пропонувати рекомендації щодо їх усунення. Він забезпечує об'єктивну, незалежну і публічну оцінку результатів соціально-економічного розвитку в державі, дозволяє чітко визначати цілі подальшого удосконалення управління суспільством, тобто державний аудит є інструментом посилення національної економічної безпеки [1].

Процедура моніторингу має важливий організаційний аспект, пов'язаний з проблемами координації та встановлення порядку внесення необхідних змін у процесі виконання запланованих робіт, їх аналізі та подальшу реалізацію. Контроль за виконанням стратегічного плану є однією з головних форм попередження негативного розвитку подій та зменшення наслідків від непередбачених процесів. Основна мета моніторингу стратегічного планування – оперативний контроль за змінами в соціальних процесах, оцінка міри відповідності запланованому напрямку розвитку, отримання якісних і кількісних показників змін соціальної ситуації, у відносинах між основними учасниками соціально-політичного процесу. Відтак, моніторинг – це один з каналів зворотного зв'язку в механізмі саморегуляції процесів суспільного розвитку [2].

Для забезпечення економічної безпеки стратегічними напрямками державного регулювання розвитком сектору економіки мають стати такі: забезпечення умов для виробничої діяльності суб'єктів підприємництва з метою нарощування обсягів виробництва продукції відповідно до потреб населення України і світового ринку; регулювання цінової доступності продуктів харчування для споживача; досягнення показників якості продуктів харчування. Виконання цих вимог забезпечить не тільки реалізацію інноваційної політики уряду, передусім у частині виведення країни на

етап сталого економічного розвитку та відродження вітчизняного виробництва, а й забезпечить зростання його прибутковості та конкурентоспроможності продукції, збільшення зайнятості населення й підвищення якості життя, що буде гарантувати високий рівень економічної безпеки як країни, так і регіонів [3].

Механізм забезпечення економічної безпеки сфери регіону, що покликаний підтримувати оптимальне значення рівня економічної безпеки виробництва, має задовольнити продовольчу та економічну безпеку країни. Такий механізм повинен реально сприяти забезпеченню національної економічної безпеки в цілому, реалізація якого має здійснюватися на основі максимальної ефективності від дій державних органів влади, їх регіональних представників на місцях та органів місцевого самоврядування, а також забезпечувати розбудову ринкових механізмів в умовах глобалізаційних викликів. В контексті забезпечення економічної безпеки, варто віднести сукупність дій та заходів, що направлені на ефективне планування, організацію і контроль за процесами накопичення, використання та примноження економічного потенціалу регіону.

Таким чином, на державному рівні моніторинг здійснюється на користь гармонійного розвитку єдиного соціально-економічного комплексу України і є системою безперервного спостереження й аналізу стану соціально-економічної та фінансової сфери регіонів як господарюючих суб'єктів держави, оперативного регулювання й організації допомоги їм в усуненні негативних тенденцій.

На регіональному рівні моніторинг є системою регулярного спостереження за поточним станом і короткострокового прогнозування динаміки розвитку процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві, економіці та фінансах. При цьому головна увага приділяється системному аналізу їх розвитку під впливом органів державної влади й управління макроекономічного рівня у поєднанні з характером і спрямованістю стратегічно важливих господарських зв'язків з економічними партнерами і з урахуванням внутрішньо-регіональних чинників. Для забезпечення управлінських органів об'єктивною інформацією стосовно регулювання економічної безпеки необхідно проводити прогнозування і моніторинг безпеки і факторів впливу на неї, які визначаються системою спостереження та контролю за станом антропогенних (економічних) комплексів

з метою формування варіантів розвитку процесів на перспективу, для більш ефективного забезпечення економічної безпеки в цілому.

---

1. Васильців Т. Г., Волошин В. І. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів, 2012. 386 с.

2. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми, 2009. С. 94–144.

3. Шемясва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища: монографія. К., 2009. 357 с.

Г. Я. Левків,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ОСНОВІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ

Результати аналізу фінансових показників діяльності підприємства свідчать про необхідність розроблення заходів, що направлені на зростання ефективності менеджменту доходів та витрат, що в економічній дійсності сьогодення є досить складним процесом. Проте безпосередньо ефективність управління доходами та витратами визначає ефективність господарювання суб'єкта та забезпечує високі темпи поступу і конкурентоспроможності його продукції. Відповідно ми вважаємо, що підприємство має концентруватися на можливостях покращення ефективності використання існуючого виробничого і фінансового потенціалу.

Основними шляхами покращення фінансового стану є оптимізація результатів діяльності (суб'єкт господарювання має підвищувати свої доходи) і раціоналізація у розподілі результатів діяльності. Вказані шляхи мають неоднакову вагомість, вплив на результативність підприємства [1].

Оскільки можливості поліпшення фінансового стану суб'єкта господарювання на основі більш раціонального розподілу результатів діяльності та ресурсів обмежені, то доцільно спрямовувати увагу на формування бази стійкого фінансового становища суб'єкта господарювання – отриманий прибуток. Відповідно оптимізація фінансового стану суб'єкта господарювання має бути направлена, насамперед, на забезпечення прибутковості діяльності.

Для поліпшення фінансових результатів та застосуванні виявлених резервів для тривалих і нетривалих періодів функціонування суб'єкта господарювання необхідно використовувати такі заходи:

- переглянути і ліквідувати причини виникнення надвитрат фінансових, матеріальних, трудових ресурсів;

- реалізувати на суб'єкті господарювання систему управлінського обліку витрат в кожному центрі відповідальності за видами витрат та за окремими групами товарів;

- встановити курс на підвищення питомої ваги дрібнооптової товарної продукції у сукупності реалізованої продукції;

- розробити та впровадити ефективну цінову політику, що має бути диференційована за окремими категоріями покупців;

- удосконалити рекламну діяльність, підвищувати ефективність окремих рекламних заходів;

- приділити увагу постійному навчанню і підготовці кадрів, підвищувати їх кваліфікацію;

- реалізувати ефективну систему матеріального та морального стимулювання персоналу, що буде пов'язана з основними результатами виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання і економією ресурсів;

- застосовувати систему депреміювання робітників за умови порушення ними трудової або технологічної дисципліни;

- постійно контролювати умови зберігання і транспортування товарів.

Реалізація вказаних заходів буде сприяти активізації виявлених резервів та поліпшить загальний рівень якості функціонування суб'єкта господарювання, що, в свою чергу, оптимізує фінансовий результат діяльності підприємства.

Таким чином, найефективнішими заходами зниження собівартості та зростання прибутку суб'єкта господарювання є дотримання жорсткого режиму економії у всіх сферах виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Послідовна реалізація на підприємстві режиму економії передбачає зменшення витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції, скорочення витрат з обслуговування виробництва, управління й інших непродуктивних витрат.

---

1. Таратута Л. В. Удосконалення методів економічної роботи на підприємствах з метою підвищення ефективності їх діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.01 / Національна металургійна академія України. Д., 2003. 19 с.: табл.

2. Материнська О. А., Чорна В. М. Теоретичні засади аналізу фінансових результатів. URL: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60683.

Г. З. Леськів,

кандидат технічних наук, доцент,
в.о. зав. кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕНЕДЖМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Питання менеджменту конкурентоспроможності ще неповністю досліджене як у зарубіжних наукових працях, так і в працях вітчизняних вчених. Під час розгляду зарубіжних наукових праць, які присвячені даному питанню, слід відмітити, що більшість із них пропонує користуватись етапним впровадженням системи менеджменту конкурентоспроможності.

Реалізація кожного етапу супроводжується дотриманням по встановленій системі заходів, що дозволить найбільш ефективно діяти в даному напрямі.

На вихідному етапі визначаються усі допустимі відхилення та похибки від встановлених норм.

На другому етапі вираховуються всі допустимі видатки, які потрібні для отримання омріяного рівня конкурентоспроможності. В наступних етапах вирішуються питання мінімізації витрат та методи втілення в життя всіх запланованих заходів.

На останньому етапі сформована системи менеджменту конкурентоспроможністю кваліфіковано впроваджується в діяльність підприємства.

До прикладу, у Великій Британії на підприємствах більшу увагу приділяють на конкурентоспроможність сировини, в той час як в Німеччині більш цікавою є конкурентоспроможність розробок конструкторів, а в Італії та Франції вся увага зосереджена на конкурентоспроможності технологічної бази та складського господарства. Наш сусід Польща зосередив особливу увагу на конкурентоспроможності супровідних служб та додаткових підрозділів [1].

Менеджмент конкурентоспроможності у нашій країні є ще досить новою та недостатньо вивченою сферою життєдіяльності підприємства, тому пошук нових підходів уживання та аналіз зарубіжного досвіду на даний час є найбільш важливим. Досить часто проблематика менеджменту конкурентоспроможності на українських підприємствах в більшій мірі зводиться до вирішення внутрішніх проблем, які стосуються технології виробництва.

Мало хто вивчає менеджмент конкурентоспроможності підприємства як процес створення стратегічного плану, який передбачає врахування всіх його планів, навіть про врахування впливу зовнішніх дестабілізуючих факторів. Саме тому дефіцит теоретичного та практичного підґрунтя щодо менеджменту конкурентоспроможності українських підприємств має стримуючий вплив на розвиток українського підприємництва та розвиток української економіки, що, в свою чергу, ще більше актуалізує потребу глибшого вивчення цього питання.

На нашу думку, менеджмент конкурентоспроможністю заснований на чіткому здійсненні поставлених функцій менеджменту у галузі виробництва та продажу товарів та послуг, які були б конкурентоспроможними на ринку збуту. Такі функції достовір-

но запровадити за умови чіткого планування та оперативного вирішення питань та проблем.

---

1. Верхоглядова Н. І., Журило Р. М. Напрями ефективного управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства наукоємного профілю. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2013. Т. 6. С. 34–40.

О. М. Ляшенко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
(*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний університет
імені Ігоря Сікорського»*)

ДРАЙВЕРИ ЗМІЦНЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, яку у найновітнішій історії вже визнано початком світової гібридної війни, суттєво змінила розуміння способів забезпечення національної безпеки не лише нашої країни, але і багатьох інших країн світу.

Поняття світової гібридної війни вперше запропоновано в колективній монографії «Світова гібридна війна: український фронт» [1, с. 493]: «Світова гібридна війна (СГВ) – новітнє глобальне міжнародне протистояння, що виникає в умовах сучасного геополітичного устрою, боротьба за домінування і впливи, яка ведеться силами держав, їх коаліцій та позадержавними акторами. ... СГВ ведеться із одночасним застосуванням конвенційних збройних методів і засобів нетрадиційного насильства (ірегулярного, дезорганізаційного, включно зі сферою кібербезпеки, терористичного, кримінального тощо) на різних операційних просторах – військовому, розвідувально-диверсійному, психологічному, дипломатич-

ному, політичному, інформаційному, економічному, соціальному, фінансовому, інфраструктурному, енергетичному тощо.

Одним з найбільш характерних проявів гібридної війни є об'єднання перетворених на зброю і скерованих на руйнування критично важливих систем противника немілітарних засобів впливу (інформаційних, гуманітарних, економічних, соціальних тощо) та об'єднання їх з класичними методами ведення війни. Відповідно, зміцнення системи економічної безпеки держави має відбуватися з використанням методу «від зворотного».

Отже, наразі має сенс розглянути можливість використання трьох ключових драйверів такого зміцнення.

1. «Час – гроші». Швидкість вивільняє час, а, отже, здешевлює частку витрат на доставку товарів, вивільнюючи гроші. Що треба зробити? Створити інтерактивну логістичну карту для цілей внутрішньої і зовнішньої торгівлі України. Навіщо? Швидке зростання потребує не лише пришвидшення виробництва, але і пересування. Чому для України це важливо? Сьогодні Україна займає лише 80-е місце з 160 країн згідно з індексом ефективності логістики (ІЕЛ), обчисленим Світовим банком у 2016 році [2]. Як це має працювати?

За принципом навігатора або схоже на Google Maps, проте з обрахунком вартості вигід або втрат, економії або перевитрат при обранні того чи іншого маршруту. Очікуваний ефект. Суттєве скорочення часу та вартості перевезень. (Наприклад, вартість перевезення зерна, основного експортного товару України, з сільськогосподарських підприємств до портів Чорного моря приблизно на 40% перевищує вартість аналогічних послуг у Франції та Німеччині).

2. Розумна ремілітаризація. Розвинена країна має бути обороноздатною. Що треба зробити? Активізувати процес вимушеної ремілітаризації. Навіщо? Швидке зростання потребує релевантних для теперішнього часу інноваційних драйверів. Чому для України це важливо? Аналіз оборонних видатків для Збройних Сил України свідчить про те, що у 2006–2016 рр. частка видатків на утримання Збройних Сил перевищувала майже втричі граничний показник, а частка видатків, спрямованих на розвиток ОВТ та інфраструктури, становила менше чверті від мінімального граничного показни-

ка, при цьому планові показники фактично не виконувалися. Ремілітаризація – це питання не лише національної безпеки, але і «акселератора» економічного зростання.

Як це має працювати? Сформувати інтенсифікаційні важелі ремілітаризації, які можуть стати головною рушійною силою і джерелом високих темпів розвитку ОПК, оскільки переважаюча частина доданої вартості створюється за рахунок наукоємності.

Очікувані поліаспектні ефекти.

1) Зростання темпів інноваційного розвитку ОПК, зокрема у галузі радіолокаційного обладнання, нелетальної зброї, засобів інформаційної і кібербезпеки тощо.

2) Розвиток цивільних галузей вітчизняної промисловості за принципом «ланцюгової реакції» внаслідок збільшення бюджетних видатків на оборону, вирішуються питання імпортозаміщення технологій, послуг, товарів, комплектуючих виробів і матеріалів.

3) Самостійні мобілізаційні ефекти соціуму, зміцнений соціальний капітал, нові сенси для розвитку освіти, медицини та культури.

3. «М'яка сила» дебіюрократизації. Економічна свобода держави є передумовою, і наслідком економічного зростання. Несвобода – гальмом. Що треба зробити? Створити інклюзивних економічних інститутів як «точки економічної свободи». Навіщо? Доктрина економічного зростання має спиратись на логічне, послідовне і упорядковане адміністрування. Чому для України це важливо? Це могло б частково слугувати цілям подолання структурної дисгармонії економічної свободи країни.

Так, за Індексом соціального прогресу 2017 (Social Progress Index 2017) Україна має найнижчий показник «свобода вибору» – 124 місце із 128 можливих [3].

Як це має працювати? Державне управління має бути гарантом економічної свободи: не втручатись дріб'язково у справи бізнесу, не викривлювати «цінові сигнали» інфляцією або навпаки – надмірним субсидіюванням, але гарантувати захист права власності, свободу конкуренції і створювати умови для виконання ринкових контрактів.

Очікуваний ланцюг ефектів: зниження «ціни держави» за рахунок скорочення чисельності державного апарату внаслідок

діджиталізації = прискорення процесів ухвалення рішень + антикорупційні ефекти.

Застосування цих та інших драйверів є нагальною потребою задля зміцнення системи економічної безпеки України умовах гібридної війни.

---

1. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за ред. В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.

2. URL: <https://logist.fm/publications/80-e-mesto-ukrainy-v-reytinge-lpi>

3. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2017.html>

І. А. Маркіна,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
(Полтавська державна аграрна академія),

Д. В. Дячков,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(Полтавська державна аграрна академія)

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасна економіка України являє собою багатогранну і складну систему, яка підпорядковується певним правилам і законам. Внаслідок впливу різних видів загроз на економіку країни основним завданням держави, як регулятора економічних відносин є створення умов, які гарантують недопущення збитку від внутрішніх і зовнішніх економічних зрушень.

Проте, основні тенденції розвитку інформатизації суспільства та економіки в цілому свідчать, що ці процеси створюють для розвитку держав не тільки нові можливості, але й нові бар'єри для ефективного функціонування та розвитку.

Сучасна «залежність» економіки від інформаційних технологій може негативно позначитися на економічній безпеці держави, суспільства, підприємства і особистості. З метою виявлення специфіки впливу інформаційних загроз на економічну безпеку, доцільно розглянути його на трьох рівнях: державному, корпоративному і особистісному (таблиця).

Таблиця

Рівневий підхід до визначення впливу інформаційних загроз на економічну безпеку

Рівень	Інформаційні загрози	Економічні наслідки	Вплив на економічну безпеку
Державний	Кібершпіонаж та маніпулювання унікальною розвідувальною інформацією	Руйнування держави, «обвалення» валюти, порушення стійкості розвитку економіки, не реалізація намічених програм, підрив інвестиційних проектів	Зниження рівня економічної безпеки держави
	Ведення інформаційних війн	Відставання ВВП, викликане зростанням невиробничих витрат, формування нового сегменту тіньової економіки – «чорного» кіберринку, порушення ринкових механізмів та принципів конкуренції, монополізація економіки	
	Інформаційне домінування розвинених країн	Стягнення технологічної ренти розвиненими країнами, посилення економічної залежності від розвинених країн, витіснення зі світового інформаційного ринку	
	Інформаційна нерівність	Посилення економічної диференціації суспільства	

Корпоративний	Пошкодження інформаційних систем і інфраструктури (навмисні і не навмисні)	Прямий фінансовий збиток; витрати на відновлення пошкодженого обладнання	Зниження рівня економічної безпеки підприємства
	Зовнішній і внутрішній кібершпіонаж, фішинг. Неграмотність і недбалість персоналу	Втрата конкурентних переваг, зниження довіри до підприємства, втрата частки ринку і доходів	
	Безконтрольний доступ співробітників до мережі Інтернет	Зниження продуктивності праці, втрата робочого часу; втрати від зниження пропускної здатності мережі	
Особистісний	Крадіжка персональних даних, втрата приватності	Втрата професійної репутації; шантаж з метою вилучення грошових коштів	Зниження рівня економічної безпеки особистості
	Кібершпіонаж з використанням банківських карт	Втрата грошових коштів власниками кредитних і дебетових банківських карт	
	Кібершахрайство в мережі Інтернет (сайти-двійники, пропозиції великих заробітків, віртуальні обмінники)	Прямі фінансові втрати	
	Атаки на системи, масово використовуються в повсякденному житті	Зниження рівня задоволення потреб	
	Інтернет-залежність, інформаційні хвороби (віртуалізм, авіталізм)	Скорочення робочого часу, втрата професійних характеристик, непродуктивні витрати часу, втрата роботи	

Отже, специфіка впливу інформаційних загроз на економічну безпеку має різні прояви на трьох різних рівнях: державному, корпоративному і особистісному.

Таким чином, в умовах сучасної економіки виникає необхідність визначення впливу інформаційних загроз на економічну безпеку та переосмислення підходів до побудови системи економічної безпеки з урахуванням розширення впливу інформаційної сфери.

---

1. Ческидов М. А. Влияние развития информационной экономики на экономическую безопасность государства. *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. 2013. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-razvitiya-informatsionnoy-ekonomiki-na-ekonomicheskuyu-bezopasnost-gosudarstva>

2. Астахов К. В. Информационная безопасность как аспект стабильности экономических отношений на различных уровнях хозяйствования. *Социально-экономические явления и процессы*. 2010. № 6 (022). С. 22–25.

Н. С. Марушко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

На сьогодні формування ефективної системи фінансової безпеки підприємства дозволить не тільки убезпечити від зовнішніх та внутрішніх загроз, а й дасть можливість зрівноважити показники ліквідності, ділової активності та стійкого зростання підприємства.

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення. Саме підсистема контролю має поєднувати між собою усі елементи

системи. Система контролю дозволяє суттєво підвищити ефективність дії системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Метою підсистеми є своєчасне виявлення відхилення від нормального процесу діяльності суб'єкта підприємницької діяльності та здійснення адекватних управлінських заходів щодо покращення становища для забезпечення досягнення поставлених цілей діяльності підприємства [1].

З огляду на це, з метою досягнення максимальної ділової активності, прибутковості, росту будь-яке ведення бізнесу вимагає постійного контролю. Тобто кожна бізнес-структура і кожна господарська операція повинна піддаватися постійному внутрішньому контролю зі сторони власників бізнесу, їх представників чи довірених осіб [2].

Загальновідомим є те, що способи виявлення шахрайства поділяються на дві категорії: випадкове виявлення і виявлення за допомогою системи контролю і систем управління ризиками. Більшість економічних злочинів було виявлено корпоративною службою безпеки або службою внутрішнього аудиту.

Методологія комплексного підходу до формування системи внутрішнього контролю повинна включати послідовне опрацювання таких основних аспектів контрольного середовища:

- формування корпоративної культури соціально відповідального бізнесу перед працівниками, навколишнім середовищем та громадськістю;
- оцінка особливостей галузі діяльності, окремого господарюючого суб'єкта, специфіки майновий комплексів, ділових звичаїв, традицій бізнесу тощо;
- діагностика усіх бізнес-процесів і господарських операцій підприємства;
- аналіз бізнес-ризиків і визначення предмета, завдань, об'єктів та напрямів внутрішнього контролю;
- впровадження внутрішньої системи регламентації і документообігу відносно усіх напрямів господарської діяльності, бізнес-процесів і господарських операцій;
- формування ефективної кадрової політики.

Отже, наявність затвердженої та впровадженої системи внутрішньої регламентації процедур контролю підприємства є основою

для проведення якісної і кількісної оцінки ефективності функціонування як окремих господарських операцій, бізнес-процесів, так і всього бізнесу в цілому.

---

1. Чеберяко О.В., Кривовяз М.А. Структурні елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=4377>

2. Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю. Тренінг. Впровадження системи внутрішнього контролю в державному секторі: вимоги та кращі практики. URL: <https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/index.nsf.pdf>

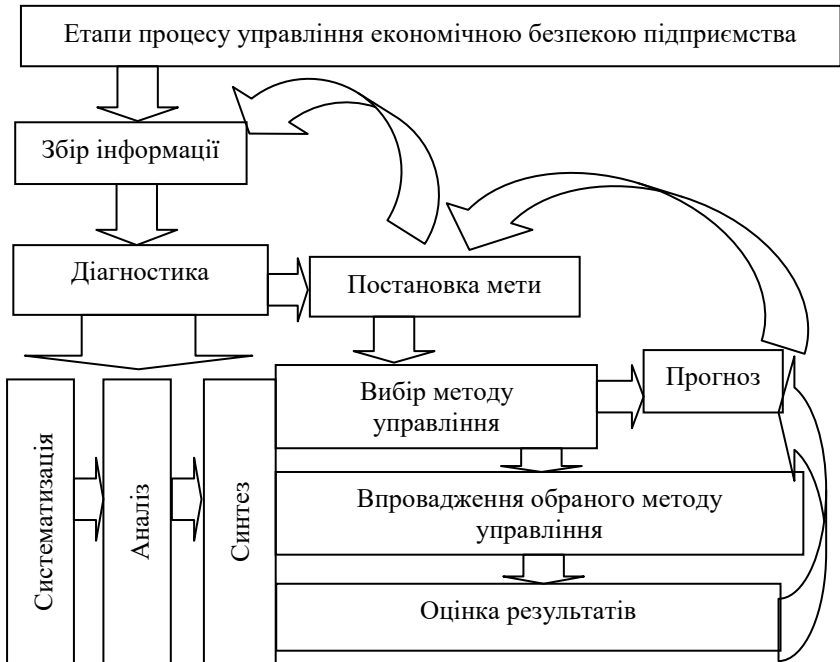
С. М. Марущак,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної політики та безпеки
(*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*)

ДІАГНОСТИКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Система економічної безпеки підприємства – це комплекс заходів щодо забезпечення сприятливих умов діяльності підприємства і цільового використання його ресурсів шляхом реалізації службою економічної безпеки у взаємодії з іншими підрозділами сукупності організаційно-економічних і правових заходів, спрямованих на нейтралізацію та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз.

Це – система керована. Управління нею – це частина здійснюваної управлінської діяльності, у якій за допомогою планування, організації, мотивації й контролю процесів розробки й реалізації певних запланованих заходів щодо нейтралізації загроз забезпечуються сприятливі умови функціонування та розвитку підприємства і, як наслідок, одержання якісно нових результатів його діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Етапи управління системою економічною безпекою підприємства

Мета системи економічної безпеки підприємства досягається через: 1) моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства з метою ідентифікації загроз та ризиків; 2) розробку та реалізацію заходів попередження; 3) реалізацію заходів оперативного реагування; 4) реалізацію заходів щодо зменшення негативних наслідків загроз і ризиків; 5) розвиток системи економічної безпеки підприємства шляхом вдосконалення її організації та методів впливу.

Управління економічною безпекою підприємства базується на перспективній оцінці її поточного рівня, тобто, як і будь-які зміни в діяльності підприємства, управління економічною безпекою необхідно починати з діагностики, яка визначить точку відліку для подальшого аналізу та планування економічної безпеки підприємства. Метою діагностики економічної безпеки підприємства

е: 1) виявлення загроз; 2) визначення можливостей щодо подальшого розвитку підприємства та його можливих загроз; 3) розрахунок необхідних обсягів ресурсів та перспективних напрямків підвищення рівня економічної безпеки. Предметом економічної діагностики є рівень економічної безпеки підприємства як наслідок економічних процесів і характеристика поточного стану системи; чинники, що викликають зміну результатів господарської діяльності; загрози, які створюють несприятливе середовище розвитку підприємства (рис. 2).

Рис. 2. Складові процесу діагностики економічної безпеки підприємства

Діагностика економічної безпеки підприємства включає два види аналізу: 1) якісний аналіз рівня економічної безпеки підприємства, суть якого полягає у дослідженні стану підприємства оточуючого середовища. Його результат – задокументований проанжований перелік всіх небезпек, їх групування за основними й другорядними ознаками, визначення джерел їх виникнення, прогноз можливих негативних наслідків, розрахунок можливого збитку [2]; 2) кількісний аналіз рівня економічної безпеки підприємства [3; 4].

Виявлення потенційних і реальних небезпек і загроз, тобто їх ідентифікація, – це ітеративний процес, який періодично повторюється, оскільки в діяльності підприємства можуть виникати нові загрози, змінюватися їх характеристики.

Після ідентифікації загроз слідує процес їх якісного аналізу. Він включає детальну характеристику небезпек, їх групування, визначення переліку заходів щодо захисту. Варто відмітити, що процес управління економічною безпекою підприємства вимагає постійного моніторингу складу небезпек.

Результати якісного аналізу використовуються в ході подальшого планування економічної безпеки підприємства, але, як правило, вже в процесі ідентифікації небезпек розробляються заходи щодо їх нейтралізації або зменшення негативного впливу на результати діяльності підприємства.

В ході діагностики рівня економічної безпеки підприємства моніторинг загроз його діяльності доповнюється кількісною оцінкою рівня економічної безпеки підприємства, яка дозволяє, в свою чергу, оцінити ефективність впроваджуваних для управління економічною безпекою підприємства заходів, контролювати рівень економічної безпеки підприємства, коригувати діяльність служби економічної безпеки тощо. Вона проводиться шляхом вибору і аналізу відносних значень різних показників за функціональними складовими, що відбивають рівень економічної безпеки підприємства з урахуванням змін стадій життєвого циклу підприємства і зміни його конкурентних ринкових стратегій. Для кількісних показників рівня економічної безпеки підприємства можливим є аналіз тенденцій, кількісне вимірювання впливу різних чинників на рівень економічної безпеки підприємства та причинно-наслідкових зв'язків між рівнем економічної безпеки підприємства та результативними показниками діяльності підприємства. Окрім того, об'єктивна реальність вимагає якісну інтерпретацію результатів оцінки рівня економічної безпеки підприємства. З аналізу методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства робимо висновок, що найкращим вибором є поєднання індикаторного і функціонально-ресурсного підходу в єдиній оцінці. При цьому рівень економічної безпеки підприємства виражатиметься опосередковано через оцінку результативності його діяльності.

Отримані результати діагностики формують аналітичну базу разом з попередньою оцінкою можливих варіантів керуючих впливів для прийняття управлінських рішень та надходять у систему управління. У свою чергу, система управління через прийняття та реалізацію управлінських рішень впливає на об'єкт управління, який є джерелом інформації для внутрішнього середовища, тобто є входом до системи діагностики. Ці елементи знаходяться у безперервному взаємозв'язку, створюючи замкнений цикл діагностики системи економічної безпеки підприємства.

---

1. Орлик О. В. Класифікація та систематизація загроз фінансово-економічній безпеці підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 1 (62). С. 106–115.

2. Пилипенко Н. М. Розвиток методичних підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5953>.

3. Азаренков Г. Ф., Сердечна С. М. Формування аналітичного інструментарію забезпечення економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 6 (46). С. 466–471.

О. М. Марченко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

За 25 років кумівського капіталізму («crony capitalism»), частка України у світовому ВВП (у поточних цінах у доларах США) впала з 0,35% у 1990 р. до 0,11%. Політично пов'язані фірми контролюють понад 20% загального обігу і понад чверть активів усіх українських компаній [1].

Після Революції гідності (2013–2014 року), анексії Криму та початку військових дій на Сході країни, українська економіка

характеризувалася спадом. Натомість, спроможність будь-якої держави відстоювати свою територіальну цілісність значною мірою залежить від її економічного потенціалу.

На жаль, в Україні досі відсутні з законодавчі акти, які б безпосередньо визначали концептуальні засади економічної безпеки держави. За час незалежності було затверджено Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України (Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 3/97-ВР), прийнято Закон України «Про основи національної безпеки України» (від 19.06.2003 № 964-IV) та Закон України «Про національну безпеку України» (від 21.06.2018 № 2469-VIII).

Зауважимо, що в останньому з перелічених законодавчих документів, на наш погляд, абсолютно знехтувано економічною безпекою держави як компонентом її національної безпеки.

Насамперед, національна безпека трактується дуже вузько і фактично ототожнюється з обороною держави; акцент робиться на захисті державного суверенітету та територіальної цілісності, а не на сталому розвитку суспільства, інтересах людини і громадянина. Визначення національної безпеки, наведене у Законі «Про національну безпеку України» (2018 р.) не зовсім відповідає визначенням тим же законом фундаментальними національними інтересам (сталій розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення). Про компоненти національної безпеки не йдеться, проте дається визначення воєнної, державної та громадської безпеки.

У цьому Законі, на відміну від Закону, прийнятого у 2003 р. не визначено загрози національним інтересам у економічній сфері. Також не визначено і об'єкти національної безпеки, тоді як у Законі від 2003 р., ними вважалися: людина і громадянин, їхні конституційні права і свободи; суспільство, його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. На наш погляд, навіть такий перелік об'єктів національної безпеки є обмеженим, і до нього слід додати, як мінімум, міжнародний імідж України, стратегічно важливі для економіки господарські об'єкти та підприємства. Позитивний імідж

є вагомим чинником припливу іноземних інвестицій, туристичних потоків, а отже, розвитку економіки. Особливо важливим є імідж країни для країн, які перебувають у стані війни. Саме тому, ті країни світу, які прагнуть до лідерства, витрачають на свій імідж мільярди доларів (для порівняння: на формування позитивного іміджу України в бюджеті 2018 р. було передбачено 77 млн грн).

Щодо стратегічних програмних документів у сфері економічної безпеки, то за час незалежності України було затверджено дві Стратегії її національної безпеки. У першій з них, Стратегії від 12.02.2007 № 105/2007 зазначалися загрози економічній та енергетичній безпеці держави.

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 визнає загрозами національним інтересам блокування зусиль України щодо протидії монополізації стратегічних галузей національної економіки російським капіталом, щодо позбавлення залежності від монопольних постачань критичної сировини, насамперед енергетичних ресурсів; торговельно-економічну війну; економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення. А серед напрямів державної політики національної безпеки України визначає забезпечення економічної безпеки: створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві, наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи – членів ЄС, досягнення економічних критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в ЄС) шляхом деолігархізації, демонополізації і дерегуляції економіки, захисту економічної конкуренції та іншими.

Проте, чітких критеріїв досягнення стратегічних цілей, конкретних заходів із реалізації вказаних напрямів забезпечення національної безпеки Стратегія не передбачає.

Отже, виходячи з змісту головних програмних документів у сфері національної безпеки, а саме Стратегії національної безпеки України та Закону України «Про національну безпеку України», можна зробити висновок, що у них по-різному розуміється сутність та компоненти національної безпеки держави.

Таким чином, досягнення економічної безпеки України зумовлює, насамперед, удосконалення її концептуальних, законодав-

чих засад, розроблення стратегії, яка б передбачала конкретні, чіткі, вимірювальні цілі та заходи, спрямовані на їхню реалізацію; розвиток нормативно-правового та інституційного забезпечення.

---

1. Яка вартість кумівського капіталізму для України? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/03/14/634957/>

2. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 3/97 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-вр>

3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

4. Про національну безпеку України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

5. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/>

С. І. Мельник,

кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету з підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Вирішення проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємства сьогодні гальмується відсутністю узгодженої позиції щодо трактування її сутності. Здійснене узагальнення дозволило виявити наявність суттєво відмінних точок зору, що дало підстави трактувати фінансову безпеку підприємства як ключову складову економічної безпеки підприємства; з точки зору статистики – характеристика фінансового стану, що визначається необхідним рівнем стійкості до негативного впливу дестабілізуючих факторів; з позицій динаміки – діяльність спрямована на захист та досягнення фінансових інтересів; передбачає зменшення рівня фінансових ризи-

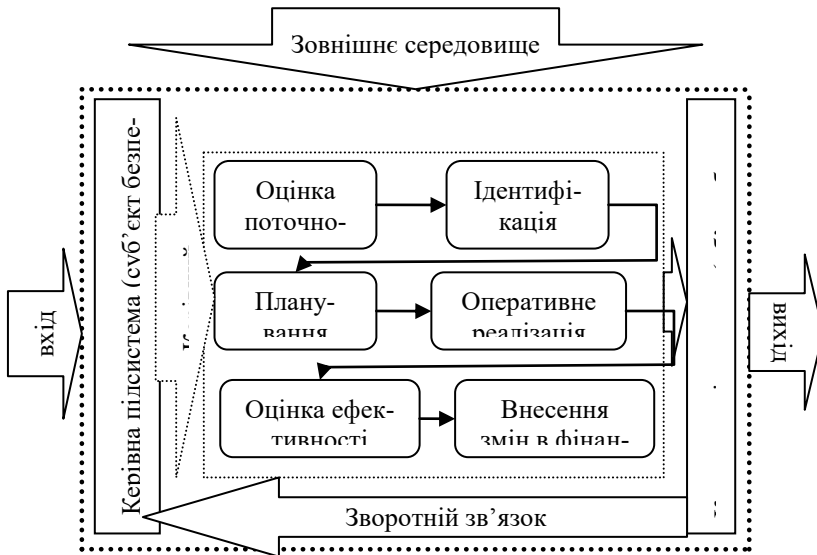
ків та протидію зовнішнім та внутрішнім загрозам; спрямована на збільшення ефективності використання фінансових ресурсів та зменшення фінансових втрат й ймовірності банкрутства.

Забезпечення фінансової безпеки в умовах певного підприємства на належному рівні неможливо здійснити без формування відповідної системи управління.

Можна стверджувати, що у найбільш загальному розумінні система управління визначається наявністю двох елементів: суб'єкта й об'єкта управління, які пов'язані між собою засобами управління. Оскільки ця система є відкритою на її існування впливає зовнішнє середовище. Між суб'єктом та об'єктом існує прямий та зворотній зв'язок. Як складові виділяють також «вхід» та «вихід», зміст яких відповідає сфері застосування такої системи управління. Такий підхід до формування системи управління можна вважати типовим. Він приваблює своєю простотою, але у визначенні І. Бланка стверджується, що ця простота є оманливою, адже в його розумінні система управління «...складне утворення процесів і явищ, удосконалювання якого може відбуватися з різним ступенем деталізації» [1, с. 223]. З цим твердженням доцільно погодитися, адже як суб'єктом, так і об'єктом управління виступають люди, поведінка яких, як і сприйняття ними будь-яких подій, доволі складно піддається прогнозуванню.

Метою системи управління можна визначити як здійснення управлінського впливу на об'єкт управління для досягнення визначених цілей через розроблення та прийняття управлінських рішень, враховуючи наявне ресурсне забезпечення та вплив зовнішнього середовища.

Виходячи із сутності методичних засад формування системи управління, розглянемо кожний компонент такої системи стосовно управління фінансовою безпекою підприємства (див. рис.).

Рис. Модель системи управління фінансовою безпекою підприємства

В умовах кожного окремого підприємства кадровий склад й організаційна структура суб'єктів безпеки, вертикальні та горизонтальні зв'язки із основним функціональними підрозділами суттєво різняться, але ключовим повинно залишатися усвідомлення власника та представників вищої ланки управління, що саме безпекова діяльність формує основу для ефективного функціонування та досягнення фінансових інтересів підприємства [2, с. 155].

Об'єктом безпеки в системі фінансової безпеки визначають фінансову діяльність загалом із подальшою конкретизацією (прибуток, структура капіталу, джерела формування фінансових ресурсів і т.д.), яка залежить від специфіки фінансово-господарської діяльності підприємства.

Керівний вплив нами поділений на окремі етапи, які характеризують процес забезпечення фінансової безпеки. В цьому контексті доцільно приділити увагу двом важливим аспектам:

по-перше, за результатами реалізації захисних заходів відбувається не лише внесення змін у фінансову діяльність підприємства, але й здійснюються кроки по удосконаленню дій суб'єктів

безпеки шляхом використання набутого досвіду для реалізації превентивних захисних заходів, тим самим зменшуючи ймовірність повторення подій, які мали або могли мати негативні наслідки;

по-друге, запропонована модель є спрощеною, адже поза увагою залишилися методи, важелі, засоби та ресурси, які застосовуються суб'єктами безпеки, а також взаємозв'язки фінансової безпеки як функціональної складової з іншими складовими, що також є важливим.

Не можуть реалізовуватися захисні заходи у сфері фінансової безпеки, наслідки яких спричинять виникнення ризиків чи загроз в інших складових, зокрема кадровій чи інформаційній. Тобто йдеться про планування та реалізацію суб'єктами безпеки управлінських рішень, які мають комплексний характер і спрямовані на забезпечення необхідного рівня економічної безпеки загалом виходячи із базових завдань та ресурсного забезпечення.

---

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент. К.: МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1999. 354 с.

2. Франчук В. І., Пригунов П. Я., Мельник С. І. Безпекова діяльність: системний підхід. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. 2017. № 1. С. 154–163.

Г. В. Миськів,

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ДЕТІНІЗАЦІЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна сьогодні стоїть перед значними ризиками у питанні відмивання коштів через корупцію та незаконну економічну діяльність, включаючи фіктивне підприємництво, ухиляння від сплати податків та шахрайство.

Усі ці негативні аспекти сучасного економічного життя держави об'єднані поняттям «тіньова економіка».

Тіньовою економікою називають економічну діяльність, що відбувається поза державним обліком та контролем, не оподатковується та не відображається в офіційній статистиці. Тіньова економіка – це не контрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей [4].

До основних причин, які провокують формування та розвиток тіньової економіки в Україні, перш за все, потрібно віднести сукупність фінансово-економічних причин, зокрема, затяжну соціально-економічну кризу в країні, котра зумовлює макроекономічну та фінансову нестабільність, провокує позабанківський грошовий обіг та діяльність криміногенної банківської системи, що дозволяє безперешкодно приховувати незаконно отримані прибутки та виводити їх за межі держави.

Прямим наслідком інфляції та недосконалої грошово-кредитної політики є зростання злочинів у банківській сфері. Низька купівельна спроможність населення впливає на зниження його культурного рівня та на зростання економічних правопорушень.

Цінова стабільність, як пріоритетна ціль грошово-кредитної (монетарної) політики Національного банку, встановлена НБУ від 2014 р. Низька і стабільна інфляція є головним внеском у збалансований фінансовий розвиток держави та в стає економічне зростання, яке може бути забезпечений НБУ. Формування низькоінфляційних очікувань є одним з ключових елементів покращення макроекономічного середовища та нарощення економічного потенціалу України [3].

Від початку 2015 р. НБУ почав застосовувати жорстку монетарну політику стримування інфляції. Правління Національного банку України в рамках підготовки до запровадження режиму інфляційного таргетування прийняло відповідні рішення про зміну операційних підходів проведення грошово-кредитної політики щодо підвищення її дієвості та прозорості для учасників ринку.

Одночасно з метою забезпечення прогнозованого та контрольованого розвитку ринкової ситуації, Національний банк застосував жорсткішу грошово-кредитну політику. Зокрема було ухвалено рішення про підвищення з 6 лютого 2015 року облікової ставки

з 14,0% до 19,5% річних та відповідного коригування ставок за активними та пасивними операціями Національного банку.

Впровадження НБУ у 2015–2016 рр. монетарного таргетування та плаваючого валютного курсу дозволили досягнути: дезінфляції – поповнення міжнародних резервів – стабілізації валютного ринку [5].

Стратегія монетарної політики на 2016–2020 рр., схвалена Правлінням Національного банку у серпні 2015 року, заклала підґрунтя для Основних засад грошово-кредитної політики та передбачила перехід Національного банку до режиму інфляційного таргетування як найбільш ефективного режиму для забезпечення цінової стабільності.

Впровадження НБУ у 2017–2018 рр. інфляційного таргетування та плаваючого валютного курсу дозволили досягнути: інфляційних цілей – поповнення міжнародних резервів – прийнятної процентної ставки як операційної цілі [5].

Більш жорстка монетарна політика Національного банку України сприяла стабілізації грошово-кредитного ринку та засвідчила рішучість Національного банку України виконувати пріоритетну ціль з досягнення та підтримки цінової стабільності в Україні.

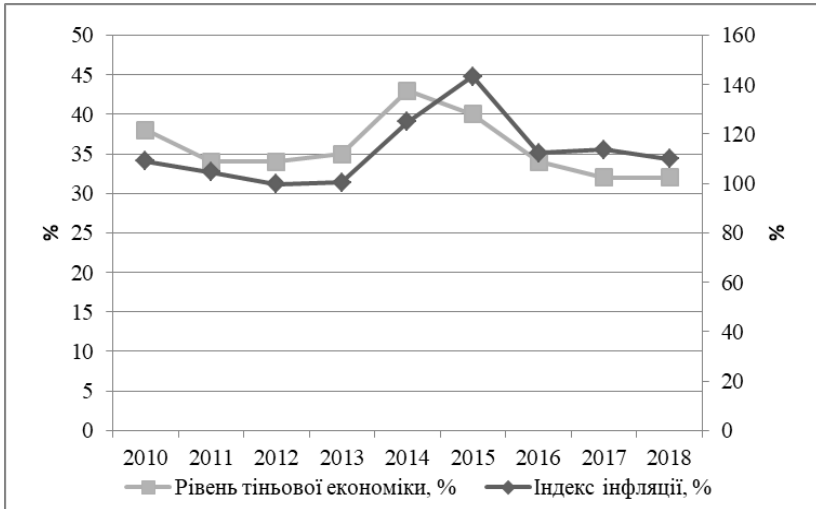
Такі дії НБУ позитивно вплинули на стабілізацію фінансової сфери, зменшили негативні очікування населення та відновили довіру до банківського сектора, упорядкувавши його діяльність. За ланцюговою реакцією, почала стабілізуватися і економічна сфера, що позитивно вплинуло на детінізацію економіки.

Переваги низької та стабільної інфляції, які поступово забезпечує режим інфляційного таргетування, впроваджений як напрям монетарної політики НБУ:

- зниження ризиків бізнес-середовища;
- підвищення довіри до гривні;
- дедоларизація;
- низькі номінальні відсоткові ставки;
- адекватна оцінка ризиків.

Прямо пропорційна залежність між рівнем тіньової економіки та індексом інфляції відображена на рисунку.

Отож, важливим досягненням монетарної політики НБУ в напрямку цінової стабілізації стає детінізація економіки.

Рис. Взаємозв'язок між рівнем тіньової економіки та індексом інфляції в Україні упродовж 2010–2018 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [1; 2].

Саме при утримуванні індексу інфляції в межах 10 % річних, спостерігається низький рівень тіньової економіки, який для України складає 32–35% від ВВП держави. Надмірне ж зростання інфляції – понад 40% (2014–2015 рр.) – призводить до критичного рівня тіньової економіки (40–43%) та дерегулює економічні процеси у суспільстві.

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2016 р. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Download?id=03bb37c9-4771-43ab-b2a9-821009f0f407>

2. Індекс інфляції . Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

3. Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>

4. Рябченко О. Посилення державного управління – шлях до детінізації економіки. *Міліція України*. 2009. № 1–2. С. 16–17.

5. Стратегія монетарної політики на 2016–2020 роки. *Правління НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20985218>

Н. Я. Михаліцька,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИФАКТОРНОЇ МОДЕЛІ ОЦІНКИ РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Серед основних напрямів державної політики національної безпеки України Стратегією виділено створення ефективного сектору безпеки і оборони, у тому числі удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, забезпечення ефективної координації та функціонування єдиної системи ситуаційних центрів профільних органів державної влади сектору безпеки і оборони.

На наш погляд, за цими напрямками потребує особливої уваги не тільки реформування системи державного управління, нова якість антикорупційної політики, але й, насамперед, забезпечення економічної безпеки. Адже саме реалізація першочергових заходів у сфері підвищення рівня економічної безпеки сприяє зростанню валового національного продукту і тим самим створює додаткові ресурси для комплексного вирішення проблем національної безпеки.

Автор поділяє науковий висновок, що «за основу удосконалення методології комплексного оцінювання рівня економічної безпеки держави приймається теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання, який передбачає використання макроекономічної моделі разом з моделлю економічної безпеки для оцінювання її рівня та складників з метою визначення ієрархії впливів та відповідних заходів регулювання». Крім того, слушною є пропозиція щодо переходу від так званої адитивної функції корисності (лінійної згортки), утвореної шляхом підсумовування окремих критеріїв-показників економічної безпеки, помножених на свої вагові коефіцієнти (*«метод зважених сум»*), до мультиплікативної

форми інтегрального індексу, яка пов'язана з адитивною через логарифмічну функцію [1, с. 47]:

$$I_t = \prod_{i=1}^n z_{it}^{a_i}; \quad \sum_{i=1}^n a_i = 1; \quad a_i \geq 0, \quad (1)$$

Мультиплікативна форми інтегрального індексу економічної безпеки запропонована нами у роботі [2]. Відповідно до цієї теорії функціональний взаємозв'язок між індексом зростання загального факторного результату (J_w) та темпами росту факторів, що викликали цей результат (J_i), можна записати у вигляді мультифакторної моделі

$$J_w = A J_1^\alpha \cdot J_2^\beta \cdot \dots \cdot J_n^\eta, \quad (2)$$

де $\alpha, \beta, \dots, \eta$ – показники степеня.

Для оцінки інтегрального індексу модель (2) можна використовувати тільки в тому випадку, якщо показник степеня дорівнює відповідній питомій вазі n -го факторного результату в загальному факторному результаті попереднього періоду.

При цьому має виконуватись рівність $\alpha + \beta + \dots + \eta = 1$ при $A = 1$.

Таким чином, показник степеня характеризує ваговий вклад n -го фактору у розвиток інтегрального індексу (J_w). Очевидно, що для статистичної оцінки показника степеня n -го фактору можна використати нормовану величину коефіцієнта детермінації (R^2), бо в загальному випадку коефіцієнт детермінації показує вплив змінної (J_i) на дисперсію результативної ознаки (J_w).

Нормована величина коефіцієнта детермінації визначається за допомогою формули

$$R_{норм.i}^2 = \frac{R_i^2}{\sum_{i=1}^n R_i^2}, \quad (3)$$

де R_i^2 – звичайний коефіцієнт детермінації при лінійній формі зв'язку $J_w = aJ_i + b$ між результативною ознакою (J_w) та змінною (J_i).

Для визначення головних факторів моделі (2) та оцінки їх впливу на зростання валового внутрішнього продукту України у 2000–2017 рр. використані статистичні дані Світового банку, Держстату та Мінфіну України. Результати розрахунку рівня та напрямку детермінації темпу приросту ВВП України основними факторами, що визначають економічну безпеку, наведені у таблиці.

Таблиця

**Результати розрахунку рівня детермінації
темпу приросту ВВП України основними факторами,
що визначають економічну безпеку**

Головний фактор, що впливає на приріст ВВП	Вид лінійної моделі*	R^2	$R_{норм.і}^2$	Напрямок впливу
– обсяг експорту товарів та послуг	$y = 0,4804x_1 + 2,6241$	0,6398	0,4758	+
– чисельність зайнятих	$y = 1,9022x_2 + 4,3632$	0,5576	0,4146	+
– обсяг валових капіталовкладень	$y = 0,2126x_3 + 1,6877$	0,4749	0,3531	+
– обсяг зовнішнього державного боргу	$y = 0,1372x_4 - 0,0557$	0,3609	-0,2684	–
– обсяг основних засобів	$y = 0,6524x_5 + 0,2916$	0,0334	0,0248	+
Сума:		2,0780	1	

* Параметр y – це річний темп приросту ВВП, у відсотках; $x_1, \dots, x_5$ означають відсоткові річні темпи приросту відповідних факторів.

До головних факторів, які підвищують рівень ВВП, а отже і економічну безпеку держави віднесені темпи зростання експорту, чисельності зайнятих, валових капіталовкладень та обсягів основних засобів. Фактором, що знижує економічну безпеку є зростання зовнішнього державного боргу. Зважаючи на зворотній напрямок впливу темпу приросту зовнішнього державного боргу на ВВП,

у мультифакторній моделі (2) степінь його росту необхідно врахувати зі знаком «мінус».

---

1. Харазішвілі Ю. М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни. *Наука та наукознавство*. 2014. № 4. С. 44–58.

2. Михаліцька Н. Я. Проблема удосконалення методики розрахунку рівня економічної безпеки в державному управлінні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 92–101.

I. П. Мірус,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління

фінансово-економічною безпекою

(ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК»)

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА: РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ

Врахування інтересів широкого кола осіб, зацікавлених в діяльності акціонерного товариства незалежно від частки належних їм акцій, є головною запорукою розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості і підвищення довіри інвесторів до акціонерних товариств будь-якої країни.

Одна з головних особливостей та протиріч системи управління акціонерними товариствами полягає в тому, що вищий орган управління – загальні збори акціонерів – мають найбільші владні повноваження, водночас найменший доступ до оперативної, точної і повної інформації про результати діяльності та реальний стан справ в компанії. Крім того, акціонери, які беруть участь у загальних зборах, мають погоджуватись з тим, що інформація, яка їм надається, пройшла цензуру з боку правління компанії, а отже в більшості випадків, це – саме та інформація, яку виконавчий орган вважав за необхідне їм представити у тому вигляді, який влаштовував надавача інформації, а не враховував індивідуальні потреби конкретного отримувача.

Невід'ємною передумовою ефективності корпоративного управління є прозорість та належне розкриття інформації про діяльність товариства, що дозволяє акціонерам та потенційним інвесторам здійснювати об'єктивну оцінку фінансово-економічного стану товариства для прийняття ними поінформованих рішень щодо придбання або відчуження цінних паперів, а також голосування на загальних зборах акціонерів [1].

З іншого боку, корпоративний секретар є посадовою особою, яка раніше за інших може здійснювати діагностику загроз економічної безпеки акціонерних товариств при взаємодії з акціонерами, владою та потенційними інвесторами.

Вивчення зарубіжного досвіду показало, що у багатьох країнах світу (Великобританії, США, Канаді, Австралії, а також у Гонконгу, Сінгапурі, Болгарії) в організаційній структурі корпорації обов'язково є посада корпоративного секретаря, або директора чи спеціаліста зі зв'язків з інвесторами. Введення такої посади було викликано зростанням інформаційних потреб інвесторів, що змусило компанії приділяти більше уваги рівню корпоративного управління, покращенню якісного боку взаємодії з акціонерами, особливо дрібними.

Посада корпоративного секретаря в 90-х роках минулого століття перетворилася на професію: в розвинених країнах світу діють спілки корпоративних секретарів або спілки зі зв'язків з інвесторами (наприклад, в Великобританії – спілка зі зв'язків з інвесторами, в США – Національний інститут зв'язків з інвесторами). В деяких країнах постсоціалістичного простору закон також вимагає від публічних компаній вводити посади корпоративних секретарів чи директорів зі зв'язків з інвесторами [2].

Беззаперечним лідером серед них є британський Інститут Сертифікованих Секретарів та Адміністраторів (Institute of Corporate Secretaries and Administrators, ICSA). Інститут був створений у 1891 році та наразі налічує 44000 членів та 27000 студентів. ICSA має представництва у більш ніж 70 країнах світу. Здійснюючи підготовку висококваліфікованих корпоративних секретарів, Інститут вважає, що саме ці особи мають ідеальну кваліфікацію для задоволення зростаючих потреб бізнесу. Адже корпоративний секретар – це особа, яка має підготовку у галузі управління, фінансів, адміністрування та права. Корпоративний секретар, на думку

фахівців ICSA, – це особа, котра надає підтримку як правлінню, так і спостережній раді таким чином, що всі посадові особи певні, що вони виконують свої обов'язки належним чином. ICSA має власний кодекс поведінки, а отже, корпоративний секретар не лише підпорядковується правилам, встановленим у відповідному товаристві, а й правилам, встановленим спеціалізованою організацією, що, безумовно, підвищує якість його/її роботи.

Незважаючи на те, що у світі робота корпоративних секретарів вже стала звичайним явищем, визнається дуже важливою і не піддається сумнівам ефективність її введення для посилення довіри інвесторів до цінних паперів публічних корпорацій, в акціонерних товариствах України на сьогодні ще не стала широкою практика введення посад корпоративних секретарів, як і створення спеціальних відділів, які є відповідальними за зв'язки з акціонерами.

Схвалені НКЦПФР України Принципи корпоративного управління України [2] також рекомендують запроваджувати посаду корпоративного секретаря для ефективного організаційного та інформаційного забезпечення діяльності органів управління акціонерного товариства, належного інформування акціонерів та зацікавлених у його діяльності осіб.

Принципи корпоративного управління для акціонерних товариств України відносять корпоративного секретаря до посадових осіб акціонерного товариства, який призначається спостережною радою та їй підпорядковується.

Координаційні функції корпоративного секретаря передбачають забезпечення зв'язку спостережної ради з іншими органами управління товариства, акціонерами та інвесторами, в т.ч. надання їм інформації та забезпечення її обміном між органами управління акціонерного товариства, контроль за захистом інформації з обмеженим доступом.

Маючи доступ до інформації про акціонерне товариство, корпоративний секретар здійснює первинну діагностику:

- змін, що відбуваються у реєстрах власників акцій та вказують на осіб, що скуповують акції товариства;
- змін, що вносяться до статуту акціонерного товариства, та їх відповідність рішенням, прийнятим на загальних зборах акціонерів;

- зміни у порядку денному щорічних та позачергових зборів акціонерів, причини та їх ініціатори;
- причин скликання позачергових зборів акціонерів та їх ініціаторів та інше.

З метою запобігання рейдерському захопленню акціонерного товариства, корпоративний секретар проводить ідентифікацію загроз економічній безпеці та вживає заходи щодо їх нейтралізації [3].

Отже, корпоративний секретар відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки акціонерного товариства. Спільні зусилля служби економічної безпеки та корпоративного секретаря щодо своєчасної ідентифікації загроз та розробці заходів щодо їх нейтралізації дозволять забезпечити стабільний стан системи економічної безпеки акціонерного товариства.

---

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI: в редакції від 01.01.2011 р. на підставі 2856-17. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 р. № 571. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств в Україні: колективна монографія / І. П. Мігус, Л. М. Худолій, М. П. Денисенко, С. П. Міхно. Черкаси: МАКЛАУТ, 2012. 341с.

І. П. Мойсеєнко,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та обліку
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІНСТРУМЕНТИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО БАЗИСУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Забезпечення економічної безпеки підприємництва є важливим завданням державної політики гарантування економічної безпеки держави. Безпека підприємництва є об'єктивною передумовою розвитку підприємницького сектору національної економіки, забезпечення таких структурних складників безпеки держави,

як фінансовий, соціальний, технологічний, продовольчий, зовнішньоекономічний, демографічний, енергетичний, екологічний.

Для визначення сукупності інструментів удосконалення інституціонального базису економічної безпеки держави в частині стимулювання розвитку підприємництва пропонується перелік заходів за напрямками:

запровадження моніторингу рівня ефективності функціонування та визначення потенціалу підприємництва;

покращення методичного забезпечення прийняття стратегічних рішень щодо стимулювання розвитку підприємництва;

підвищення ефективності регуляторної та податкової політики для розвитку та забезпечення економічної безпеки малого підприємства (посилення інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємства; стимулювання ділової активності населення у видах економічної діяльності, які є потенційно привабливими для малого підприємства, сприяють поліпшенню соціальної захищеності громадян, подоланню депресивності територій, розвитку малих міст і районних центрів; поширення коопераційних та кластерних зв'язків підприємств малого і великого бізнесу; покращання просторово-об'єктної структури підприємства) [1].

Оцінка ефективності заходів політики забезпечення економічної безпеки підприємства та держави передбачає поєднання таких методів дослідження, як моніторинг соціально-економічних показників та багатовимірного статистичного аналізу.

Відповідно до теоретичних узагальнень характеристик економічної безпеки підприємства його рівень вимірюється такими показниками: I_B – рівень сформованості інституціонального базису економічної безпеки підприємства; E_D – кількість діючих підприємств на 1000 осіб населення; N_B – відношення кількості новостворених підприємств до тих, що припинили діяльність; P_E – частка прибуткових підприємств; S_E – відношення рівня тінізації економіки до ВВП; R_S – коефіцієнт системного ризику підприємницької діяльності; C_E – кількість злочинних чи дискримінаційних (у т. ч. рейдерських) дій відносно до суб'єктів підприємницької діяльності; M_E – рівень монополізації (концентрації) економіки; F – рівень фінансової безпеки підприємства; C_R – середній рівень відсоткової ставки за кредитами; K_P – умовний середній загальний коефі-

цієнт ліквідності; K_{FS} – умовний середній коефіцієнт фінансової незалежності; I_R – рівень інфляції I_C – динаміка капіталізації підприємств; E – рівень реалізації експортного потенціалу підприємницького сектора економіки; K_E – коефіцієнт відношення темпів зростання експорту до темпів зростання імпорту; E_{GDP} – відношення обсягу експорту до ВВП; I_C – рівень сприятливості інвестиційного середовища; A_L – рівень зносу основних засобів; I_A – відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів; IN_{GDP} – відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; STC – рівень інноваційної активності та забезпечення науково-технологічного складника економічної безпеки підприємництва; NP_p – частка нових видів продукції (послуг); $IAEM_p$ – частка підприємств, які впроваджують матеріальні інновації; PC – рівень забезпечення виробничого складника економічної безпеки підприємництва; L_p – продуктивність праці; S_L – плінність кадрів; S_Q – витратомісткість продукції; V_A – рівень ділової активності; R_E – рентабельність операційної діяльності підприємств; MTV_L – рівень забезпечення підприємств матеріально-технічною та технологічною базою [1].

Традиційний перелік показників економічної безпеки підприємництва в сучасних умовах необхідності сталого розвитку може бути доповненим такими показниками:

R_{ki} – рівень розвитку креативних індустрій у підприємстві: KI_e – частка креативних індустрій у ВВП (ВРП); KI_p – частка креативних індустрій у структурі підприємництва; IA_{yi} – частка підприємств, що впроваджували управлінські інновації (Креативні індустрії – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту [2];

CO_c – рівень забезпечення соціального складника економічної безпеки підприємництва; E_c – рівень заборгованості по зарплаті підприємницького сектора національної економіки; K_z – середньомісячна зарплата; R_z – рівень зайнятості; R_b – рівень безробіття; R_s – рівень соціальних інвестицій;

ECC – рівень забезпечення екологічного складника економічної безпеки підприємництва; ET_Q – частка впроваджених мало-

відходних та екологічно чистих технологій; SES_L – рівень використання суб'єктами підприємництва вторинних енергетичних ресурсів; EP_F – частка фактично сплачених екологічних зборів у загальній сумі пред'явлених.

Інституційно-системна модель забезпечення економічної безпеки підприємництва (SES) яка містить перелічений перелік показників може бути доповнена параметрами визначення їх ефективності за коефіцієнтами елімінації та вимірювання рівня впливу на макропоказники.

---

1. Васильців Т. Г. Стратегія та механізми забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави» / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. К., 2010. С. 13.

2. Культурні індустрії: види діяльності. URL: <http://creativecities.org.ua/uk/creative-industries/texts/?newsid=22>

Т. В. Момот,

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і аудиту

*(Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Для активізації процесу входження України в європейський простір шляхом здійснення цілеспрямованих дій в реалізації державної політики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій науковцями та експертами у сфері інформаційних технологій було розроблено «Цифровий порядок денний України 2020» (цифрова стратегія). Основною метою документа є реалізація ініціатив щодо поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері, розбудови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень для стиму-

лювання внутрішніх ринків споживання, впровадження та виробництва «цифрових» технологій на найближчі роки. Документом встановлено стратегічні орієнтири, що мають бути досягнуті Україною відповідно до міжнародного рейтингування (таблиця).

Таблиця

**Стратегічні орієнтири розвитку ІКТ та «цифровізації» в Україні
(на основі глобальних індексів розвитку)**

Назва рейтингу та позиція України	Опис	Структура	Стратегічні орієнтири
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) – Україна на 83 місці зі 140 (за даними The Global Competitiveness Report 2018).	Розроблений Всесвітнім економічним форумом (WEF), Швейцарія. Представляє собою один з найповніший комплекс показників конкурентоспроможності за різними країнами світу.	98 індикаторів, розділених за 12-ма групами: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал.	У 2020 Україна на 50 місці. Лідерами рейтингу за даними 2018 р. є США, Сінгапур, Німеччина.
Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index (WEF) Україна за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у 2016 р. посіла 64 рейтингову позицію серед 139 країн світу (за даними Глобального звіту про розвиток інформаційних технологій - 2016 The Global Information Technology Report)	Розроблений Всесвітнім економічним форумом (WEF), Швейцарія. Визначає рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у країнах світу.	Індекс складається з чотирьох субіндексів – наявність умов для розвитку ІКТ; готовність; субіндекс використання ІКТ урядом, бізнесом і суспільством; та субіндекс впливу ІКТ на розвиток країни. Загальне значення Індeksu мережевої готовності розраховується як середнє арифметичне згаданих вище субіндексів.	У 2020 Україна на 40 місці. Лідерами рейтингу за даними 2016 р. є Сінгапур, Фінляндія та Швеція.

<p>Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index (INSEAD,WIPO)) У 2018 році Україна посіла 43 місце з 126 країн світу, які представляють 90,8% населення планети і генерують 96,3% світового ВВП (за даними звіту Global Innovation Index 2018).</p>	<p>Складається за даними дослідження Міжнародної бізнес-школи INSEAD, Корнельського університету та Всесвітньої організації інтелектуальної власності.</p>	<p>Дослідження аналізує рівень впровадження інновацій в інституціях, освіті, інфраструктурі й бізнесі та формує відповідний рейтинг.</p>	<p>У 2020 Україна на 40 місці. Лідерами рейтингу за даними 2018 р. є Швейцарія, Нідерланди та Швеція.</p>
---	--	--	---

Індекс глобальної конкурентоспроможності GCI 4.0 майже через 40 років після першої щорічної оцінки світової економіки оцінюється Всесвітнім економічним форумом за новою методологією, яка дає змогу якомога повніше врахувати вплив четвертої промислової революції на розвиток економік країн світу за 12-ма групами: сприятливість середовища (інституції, інфраструктура, впровадження ІКТ, макроекономічна стабільність); людський капітал (здоров'я, кваліфікація); ринки (ринок товарів, ринок праці, фінансова система, смність ринку); інноваційність екосистеми (динаміка бізнесу, спроможність до інновацій). Середній бал GCI 4.0 для світової економіки у 2018 р. становить 60,40 пункти. За результатами аналізу встановлено, що причиною досить низьких позицій України у рейтингу мережевої готовності є відставання за складовими, що характеризують політичне і регуляторне середовище, низький рівень використання ІКТ урядом, низька ефективність законотворчих органів та судової системи, проблеми із захистом інтелектуальної власності, низький рівень освоєння нових технологій бізнесом та низький рівень впливу ІКТ на появу нових бізнес-моделей. Україна продовжує суттєво поступатися в розвитку ІКТ країнам СНД і Східної Європи. Позитивну динаміку демонструє Україна у Глобальному індексі інновацій, піднявшись з 50-го місця у 2017 році до 43-го місця у 2018 році. Це найвища позиція нашої держави за 12 років існування рейтингу. Найвищі показники інноваційності Україна демонструє в освіті й науці та бізнесі. В той же час інституції та інфраструктура залишаються найменш інноваційними.

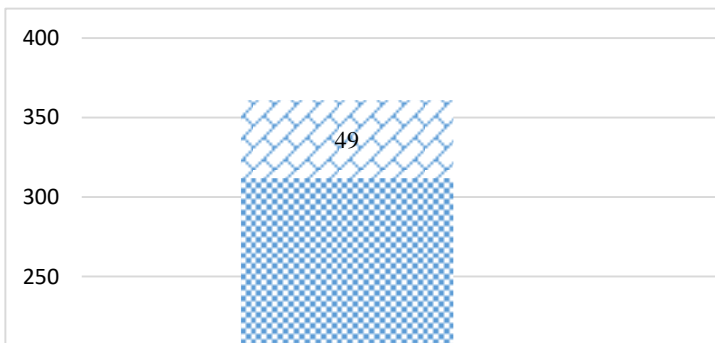
Таким чином, досягнення стратегічних орієнтирів розвитку ІКТ та «цифровізації» в Україні має враховувати останні тренди у світовій цифровій економіці, які будуть актуальними

О. В. Нагірна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ЗАГРОЗИ ЙОГО ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ

Від безпечного розвитку страхового ринку залежить рівень захисту майнових прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, та розвиток усіх складових фінансового ринку. Сьогодні основними загрозами фінансовій безпеці страхового ринку є: політична та економічна ситуація в країні; зниження платоспроможності населення; девальвація національної грошової одиниці; недосконалість чинного законодавства; неефективне розміщення страхових резервів; шахрайство на страховому ринку тощо.

Проведемо аналіз основних показників функціонування страхового ринку за 2015–2017 рр. Кількість страхових компаній станом на 31.12.2017 р. становила 294, з яких 33 страхові компанії зі страхування життя (СК «Life») та 261 страхові компанії, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life») (рис. 1) [1]. За 2015–2017 рр. кількість страхових компаній зменшилась на 67 одиниць.

Рис. 1. Кількість страховик компаній в Україні протягом 2015–2017 рр., од.

Рівень валових страхових премій та валових страхових виплат за аналізований період збільшився (рис. 2) [1].

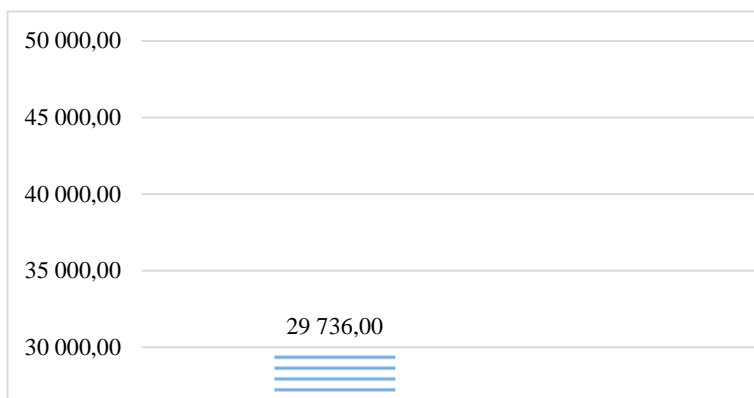

Рис. 2. Основні показники діяльності страхового ринку протягом 2015–2017 рр., млн. грн.

Обсяг надходжень валових страхових премій за 2015–2017 р. збільшився на 13 695,80 млн. грн., обсяг валових страхових виплат теж збільшився на 2 436,30 млн. грн.

Що стосується рівня валових виплат, то протягом 2015–2017 рр. він зменшився на 2,9% (рис. 3) [1].

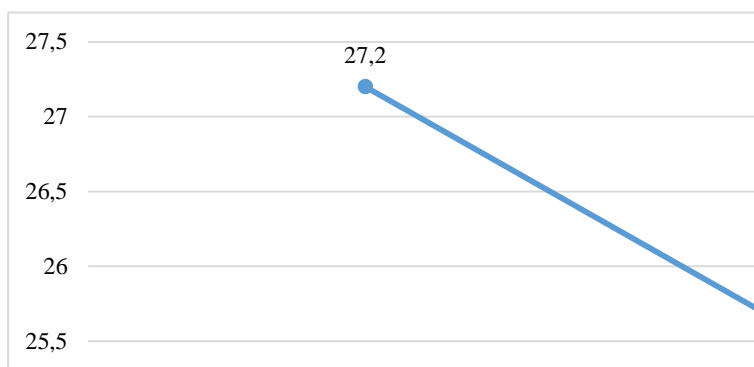

Рис. 3. Рівень валових виплат протягом 2015–2017 рр., %

Концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій станом на 31.12.2017 р. представлена в таблиці [1].

Таблиця

Концентрація страхового ринку за 2017 рік

Перші (Top)	Страховання «Life»		Страховання «non-Life»		
	надходження премій (млн. грн.)	частка на ринку, %	надходження премій (млн. грн.)	частка на ринку, %	кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Top 3	1 586,6	54,5	8 641,5	21,3	2
Top 10	2 794,7	95,9	17 751,9	43,8	4
Top 20	2 911,0	99,9	25 501,6	62,9	9
Top 50	2 913,7	100,0	35 651,4	88,0	13
Top 100	x	x	39 547,9	97,6	16
Top 150	x	x	40 318,0	99,5	17
Всього по ринку	2 913,7	100,0	40 518,1	100,0	28

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,5% – акумулюють 150 страхових компаній «non-Life» (57,5% всіх СК «non-Life») та 99,9% – 20 страхових компаній «Life» (60,6% всіх СК «Life») [1]. Це свідчить про низький рівень фінансової безпеки страхового ринку.

Незважаючи на те, що ми спостерігаємо зростання деяких показників страхового ринку, він не відіграє належної ролі у забезпеченні страхового захисту своїх суб'єктів. Але страховий ринок має значний потенціал і для підвищення рівня його фінансової безпеки необхідно вжити ряд заходів, а саме: удосконалити законодавчу базу; покращити страхову культуру; підвищити довіру до страховиків; підвищити захист споживачів страхових послуг; підвищити кваліфікацію персоналу тощо.

1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>.

Н. В. Наконечна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕЙТИНГ УКРАЇНИ ЗА ЛЕГКІСТЮ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Україна посіла 71 місце у цьогорічному рейтингу привабливості для ведення бізнесу Doing Business 2019 від Світового банку [1].

За рік Україна піднялась на 5 сходинок (135 місце). Лідерами цьогорічного рейтингу стали Нова Зеландія, Сінгапур і Данія.

Україна в рейтингу опинилась між Грецією та Киргизстаном. Умови ведення бізнесу в нашій країні залишаються одними з найгірших у Європі. Польща, до прикладу, на 33 місці, а Грузія посіла 6 сходинку

Найбільшими регуляторними перешкодами для розвитку підприємницького середовища та інвестиційного клімату України є: 1) система оподаткування; 2) процедури видачі дозволів, державного контролю; 3) технічне регулювання, яке є особливо обтяжливим для малих та середніх підприємств [2].

Податкова політика в Україні часто передбачає надання пільгового режиму, що спричиняє спотворення умов конкуренції і є потужним стимулом тінізації економічних відносин. За інформацією Рахункової палати, в Україні пільги із платежів до бюджету становлять 59 млрд грн. Для посилення детінізації економіки слід проводити послідовнішу державну політику, яка б законодавчо гарантувала недоторканність легалізованого капіталу некримінального походження.

Загалом у контексті проблеми зменшення обсягів тіньового сектору в Україні необхідно продовжити комплекс реформ у податковій сфері, при цьому основна увага має бути приділена таким напрямкам: 1) підвищенню прозорості оподаткування, належному контролю операцій органів державного управління; 2) створенню правового механізму та інфраструктури з протидії відмиванню нелегальних коштів і поверненню незаконно вивезених з України капіталів; 3) зміцненню методів управління у державному секторі [3].

Подібні перешкоди веденню економічної діяльності стають передумовами переходу суб'єктів підприємництва «в тінь». Дуже часто така іллегальна діяльність супроводжується зміною якості економічної злочинності – на криміналізацію економічної системи. Реаліями українського економічного життя все ще є кримінальна поведінка значної кількості суб'єктів господарювання. На сучасному етапі важливо не допускати поглиблення цього сектора іллегальної діяльності.

Таким чином, лише за системно-комплексного підходу до детінізації економіки – зі створенням єдиної системи правових, організаційно-економічних, суспільно-інформаційних, регулюючих державних заходів – можна досягти ефективної протидії тінізації суспільно-економічних відносин.

---

1. Україна піднялась на п'ять позицій у рейтингу легкості ведення бізнесу. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/news/278181-ukrayina-pidnyalas-na-5-pozitsiy-u-reytingu-legkosti-veden-nya-biznesu>.

2. Інвестиційний клімат в Україні: Яким його бачить американський інвестор?». URL: <https://glavcom.ua/publications/investiciyniy-klimat-v-ukrajini-2016-yakim-yogo-bachit-amerikanskiy-investor-doslidzhennya-374495.html>.

3. Логвиненко М. І., Кривошеєв А. М. Організація і управління майновою та особистою безпекою підприємця: навч. посібник. Суми: ФОП Наталуха А. С., 2012. 176 с.

Н. С. Носань,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та підприємництва

(Черкаський державний технологічний університет)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

В останні роки у вітчизняній науковій площині спостерігається стрімкий розвиток науки економічного безпекознавства. Причин для цього більш ніж достатньо – вперше після здобуття незалежності національна економіка перебуває під впливом воєнних дій, які ведуться на території держави; необхідність економіч-

ної і соціальної конвергенції з країнами Європи формує сучасне бізнес-середовище для вітчизняних господарських структур, сповнене ризиків, загроз і нових викликів для їх стабільної діяльності; глобалізація економічної і фінансової систем призвели до перерозподілу потоків капіталу, що спровокувало втрату Україною фінансового суверенітету. Таким чином, виникає необхідність у комплексних дослідженнях теоретичних і прикладних проблем забезпечення фінансової безпеки як на мікро, так і на макрорівні вітчизняної економіки.

У своїй монографії «Формування системи економічної безпеки фінансових установ» Н. В. Зачосова характеризує фінансово-інвестиційну безпеку як сукупність таких характеристик діяльності професійного учасника фінансового ринку, як «достатній обсяг власного та залученого капіталу, стабільна прибуткова діяльність, диверсифікація напрямів розміщення тимчасово вільних ресурсів, поміркована дивідендна політика, організована система фінансового ризик-менеджменту, варіативність інвестиційних стратегій за часовою перспективою та складом інвестиційних інструментів тощо» [1, с. 47]. Для фінансових установ фінансова безпека є домінуючою складовою комплексної системи їх економічної безпеки, функціональною основою конкурентоспроможності та прибуткової діяльності у перспективі. Однак, пропонуване визначення навряд чи може претендувати на універсальність, зважаючи на специфіку об'єкта наукових досліджень авторки.

О. М. Ляшенко на основі ґрунтовного аналізу наукових джерел прослідковує кілька підходів до дефініції фінансової безпеки у вітчизняній науковій думці: фінансова безпека – як захищеність фінансових інтересів, як забезпеченість фінансовими ресурсами, як фінансова здатність забезпечити економічне зростання, як стан фінансової стійкості, як фінансова здатність протистояти загрозам, як складова економічної безпеки тощо. На думку дослідниці, фінансовою безпекою є «результат керованих процесів досягнення фінансових цілей управління економічною безпекою, що забезпечує набуття певної міри фінансової свободи в межах наявних об'єктивних і суб'єктивних обмежень» [2, с. 29–30]. І. Ю. Зайцева відзначає, що «спільним в усіх визначеннях є розуміння фінансової безпеки як стану захищеності, забезпечення збалансованості та

сприяння ефективному використанню ресурсів, проте методи досягнення цього стану є різними та вирізняються тими індикаторними показниками, що, на думку конкретного вченого, є визначальними» [3, с.219].

І. І. Біломістна як і О. М. Ляшенко, систематизує існуючі дефініції поняття фінансової безпеки у кілька великих груп: фінансова безпека – як механізм, як стан, як якість фінансових інструментів, як взаємозв'язок мікро- та макрокатегорій безпеки, як здатність ефективно провадити фінансову діяльність тощо. Також дослідницею виявлено факт домінування у визначеннях досліджуваного поняття таких категорій, як механізм, стан, важіль, збалансованість, стратегія. За результатами проведених наукових пошуків нею сформульовано наступне визначення поняття «фінансова безпека» на мікрорівні: фінансова безпека підприємства – це стан, який характеризується фінансовою рівновагою, стабільністю, платоспроможністю і ліквідністю підприємства, який досягається шляхом застосування окремих заходів, важелів, інструментів, що дає змогу вчасно ідентифікувати зовнішні і внутрішні загрози діяльності підприємства та своєчасно на них відреагувати [4].

Г. М. Швороб домінуючим вважає підхід, згідно якого фінансова безпека – це складова економічної безпеки; з позиції менеджменту вартим уваги позиціонує підхід, де фінансова безпека – це самостійний об'єкт управління. Також фінансова безпека – це стан захищеності інтересів (вважаємо за доцільне конкретизувати – фінансових інтересів), стан ефективного використання ресурсів (також доцільно уточнити – фінансових ресурсів) [5, с. 166].

Отже, під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан фінансових ресурсів досліджуваного об'єкта, що дозволяє йому забезпечити реалізацію власних фінансових цілей і цілей усіх категорій його стейкхолдерів в умовах впливу на цей процес загроз, як наявних, так і потенційних.

Дослідження наукової категорії фінансової безпеки, розгляд фахових наукових джерел, у яких знаними дослідниками безпекознавства розкриваються питання її змістової сутності, пропонуються основні ознаки та характеристики, дозволили дійти висновків щодо відсутності універсального підходу до дефініції фінансової безпеки, а також прив'язки більшості існуючих визначень до мік-

рорівня, що свідчить про актуальність проведення подальших наукових пошуків у царині термінополя фінансової безпеки держави.

---

1. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ. Черкаси: ПП Чабаненко Ю. А., 2016. 375 с.

2. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2012. № 4. С. 27–32.

3. Зайцева І. Ю., Кореницька Ю. А. Розширення тезауруса до вирішення проблеми управління фінансовою складовою економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 42. С. 217–221.

4. Біломістна І. І., Олійник О. В. Особливості формування теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки підприємства як економічної категорії. *Економічні науки*. Серія: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10 (1). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/espof_2013_10\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/espof_2013_10(1)_6).

5. Швороб Г. М. Теоретичні підходи до трактування поняття фінансової безпеки. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2013. № 1. С. 165–169.

О. І. Пацула,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРЕНЗІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Розвиток економіки, зростання кількості компаній та їх масштабів призводять до збільшення загроз і ризиків, пов'язаних з їхньою діяльністю та функціонуванням. Однією з найбільших проблем в цьому напрямі є поява фактів корпоративного шахрайства у різних формах. Так, за даними останнього звіту Міжнародної організації професіоналів з розслідування шахрайства (ACFE) «Report of the nations 2018», втрати від корпоративного шахрайства за зафіксованими випадками зі 125 країн склали більше, ніж 7 млрд. доларів США [1]. Серед основних напрямів шахрайства

виділено незаконне привласнення активів (89%), корупцію (38%), перекручування показників фінансової звітності (10%) [1].

У зв'язку з цим, необхідним є впровадження інструментів для виявлення фактів шахрайства всередині підприємства, серед яких традиційними вважається внутрішній контроль, ревізія, аудит, а також використання практики компласнс (compliance) та системи зворотнього зв'язку (WBS – whistle blowing system). Поряд з наведеним, набуває поширення застосування форензік-аудиту, який являється новим терміном в наукових дослідженнях. Слово «форензік» походить від латинського «forensic» – форум або публічні дискусії.

В діловому світі воно використовується для окреслення комплексу заходів з виявлення шахрайських схем в компанії як серед співробітників, так і організованих топ-менеджерами. Це можуть бути махінації у звітності або фінансових операціях, крадіжки в процесі закупівлі, залучення у інформаційний шпіонаж, корупція, привласнення активів та ін. Різними науковцями наводяться свої визначення поняття «форензік». Так, Є. В. Чірва під форензіком розуміє незалежне економічне розслідування, яке проводиться за ініціативою власників або ради директорів по відношенню до менеджерів компанії [2].

Ряд авторів, вважають, що форензік – це сукупність незалежних ініціативних послуг, які надаються власникам компанії або ради директорів компанії різних організаційно-правових форм, аудиторськими, консалтинговими та іншими спеціалізованими суб'єктами [3]. Іншими, в тому числі і зарубіжними авторами, форензік розглядається як комплекс або узагальнення наукової методики різних галузей, таких як бухгалтерський облік, судова експертиза, психологія та ін. [4]. Проте, найбільш вдалими, на нашу думку, є визначення Ч. Девіса та Р. Фарелла у їх праці «Характеристика та досвід форензіку» [5], а також визначення у публікації М. А. Городилова і Н. А. Шіляєвої [6]. Перші, характеризують форензік як комплексне всебічне дослідження фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів мета якого полягає у виявленні різних фактів шахрайства, фінансових махінацій, інших неправомірних дій, як з боку управлінського апарату, так і з боку інших співробітників, а також третіх осіб, крім того подання

пропозицій системи заходів щодо їх мінімізації. Другі, вказують на те, що форензик – це незалежна діяльність, спрямована на розслідування, аналіз, врегулювання суперечливих ситуацій, які стосуються фінансових, правових, комерційних питань із суттєвими ризиками, і розробку процедур, орієнтованих на виявлення економічних злочинів і протидію всім видам фінансового шахрайства, ініційована власниками компанії або радою директорів [6].

З наведених визначень, робимо висновок, що основною метою даного виду діяльності є виявлення загроз шахрайства, збір доказів за фактом виявленого порушення і (або) встановлення винних осіб. Форензик дозволяє вирішити ситуацію в порядку досудового слідства і з мінімальною стратою для особистих інтересів власника, підвищити ефективність бізнесу, забезпечити безпеку інвестицій, зібрати доказову базу для судових справ. Для цього використовують спеціальні методи збору інформації, до яких входять: різні форми комплексних перевірок всіх підрозділів підприємства; forensic check – експрес-діагностика бізнесу на предмет шахрайства в середині підприємства; OSINT (open source intelligence – розслідування на основі відкритих джерел) та HUMINT (human intelligence – отримання інформації із залученням агентів).

Серед основних відмінностей форензику від аудиту та інших видів контролю є відсутність чіткого алгоритму перевірки, спрямованість на захист бізнесу зсередини, недотримання презумпції достовірності інформації, використання будь-яких інструментів та інформації, побудова сценаріїв потенційного шахрайства, ініціати-ва проведення, процес та форма звітування за наслідками проведення форензику.

На сьогодні в Україні, ця послуга надається, в основному, спеціальними аудиторськими організаціями, а також іншими експертами. Проте, у зв'язку із зростанням кількості, масштабів та складності економічних злочинів форензик стає перспективним напрямом в області навчання і підготовки молодих спеціалістів, проведення наукових досліджень.

---

1. Report to the nations 2018. Global study on occupational fraud and abuse. URL: <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf> (дата звернення: 07.03.2019).

2. Чирва Е. В. Услуга форензик как эффективный инструментарий предотвращения и уменьшения рисков мошенничества. *Актуальные проблемы современной экономической науки*. 2016. С. 308–310.

3. Суйц В. П., Хорин А. Н., Козельцева Е. А. Услуга форензик: профессиональное обучение и регулирование в зарубежных странах. *Аудит и финансовый анализ*. 2015. № 2. С. 74–83.

4. Enofe A. O., Omagbon P. E. and Ehigiator F. I. Forensic audit and corporate fraud. *II ARD international Journal of Economics and Business Management*. 2015. № 1 (7). P. 27–34.

5. Davis Ch., Farrell R., Ogilby S. Characteristics and skills of the forensic accountant. *The American institute of certified public accountants*. URL: <http://www.aicpa.org/interestAreas/ForensicAndValuation/Resources/PractAidsGuidance/DownloadableDocuments/ForensicAccountingResearchWhitePaper.pdf> (дата звернення 10.03.2019).

6. Городилов М. А., Шкляева И. А. Форензик в рамках экспертно-аналитической и аудиторской деятельности: теоретическое исследование понятия. *Учет, анализ, аудит*. 2018. Т. 5. № 2. С. 72–79. URL: <http://www.far.org/div/edition/uaa/pages/home.aspx>. (дата звернення 10.03.2019).

В. Н. Петрина,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
та фіскального адміністрування
(Національна академія внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНСЬКИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ШЛЯХОМ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Як відомо, найбільш поширеним шляхом захисту прав і інтересів суб'єктів господарювання в міжнародних приватноправових (зовнішньоекономічних) відносинах є міжнародний комерційний арбітраж. Проте, у зв'язку з проблемами в українському законодавстві, направленому на регулювання суспільних відносин в цій сфері, помилковому перекладі українською мовою міжнародно-правових актів з міжнародного комерційного арбітражу українські суб'єкти господарювання та українські юристи, які їх представляють, як правило, не цілком некоректно розуміють суть міжнародного комерційного арбітражу та порядку його здійснення. З цієї

причини українські суб'єкти господарювання, яких представляють українські юристи, що набували знань про міжнародний комерційний арбітраж з українських джерел, у випадку проведення міжнародного комерційного арбітражу за межами України (що має місце в переважній більшості випадків) залишаються вразливими, тобто не в достатній мірі захищеними, і через неефективність таких українських юристів в більшості випадків вимушені звертатись за послугами до іноземних юристів, що мають адекватне уявлення про міжнародний комерційний арбітраж, але чії послуги вартують набагато дорожче.

Основною причиною, що спотворює розуміння українськими правознавцями інституту міжнародного комерційного арбітражу, є перенесення в українське право радянської концепції арбітражу та радянської термінології в цій сфері, в той час, як радянська концепція, так званого, державного арбітражу та відповідна радянська термінологія в цій сфері базувалася на принципах адміністративно-командної економіки і не мала нічого спільного з арбітражем, що в економічно розвинутих країнах є інструментом вирішення комерційних спорів, властивим саме ринковій економіці.

До головних хиб в розумінні міжнародного комерційного арбітражу, що як радянський спадок закріпилися в українському законодавстві та українській юридичній літературі, відносяться:

1) трактування арбітражу одночасно: а) як способу вирішення міжнародних комерційних спорів, б) як інституції, що вирішує господарські спори, та в) як складу арбітрів, що вирішують міжнародний комерційний спір. В той час, як в міжнародному праві та праві економічно розвинутих країн поняття «арбітраж» (англ. *arbitration*; франц. *arbitrage*) визначається виключно як «*спосіб вирішення спорів із залученням однієї або більшої кількості нейтральних третіх осіб, які зазвичай визначаються за домовленістю сторонами спору та чиє рішення є обов'язковим до виконання*» [1];

2) хибне розуміння того, що міжнародні комерційні спори вирішується міжнародними арбітражними судами. В той час, як ті організації, які називаються міжнародними арбітражними судами (англ. *international arbitration courts*), наприклад, Міжнародний комерційний арбітражний суд при Міжнародній торговельній палаті (англ. *ICC International Commercial Arbitration Court*), насправді, не вирішують міжнародних комерційних спорів шляхом

арбітражу та не приймають арбітражних рішень. Ці організації створюються лише для надання послуг з проведення (адміністрування) арбітражу сторонам спору та арбітражним трибуналам, а вирішують міжнародні комерційні спори шляхом арбітражу та приймають арбітражні рішення арбітражні трибунали (англ. *arbitration tribunals*). «Арбітражний трибунал – це один або кілька арбітрів, які призначені для вирішення спору шляхом арбітражу» [2]. Арбітражний трибунал є повністю незалежним від міжнародного комерційного арбітражного суду і не може розглядатися як орган чи структура міжнародного комерційного арбітражного суду. Так, наприклад, Міжнародна торговельна палата (ICC) зазначає, що «арбітражні установи організують і надають послуги, пов'язані з проведенням арбітражу» [3]. Арбітражний регламент Міжнародного арбітражного суду Міжнародної торговельної палати (англ. *ICC Rules of Arbitration*) зазначає, що «даний суд сам не вирішує спори. Він сприяє арбітражним трибуналам у вирішенні ними спорів у відповідності до Арбітражного регламенту Міжнародного арбітражного суду Міжнародної торговельної палати» [4];

3) наступне трактування видів міжнародного комерційного арбітражу: а) арбітражу *ad hoc* як арбітражу, що здійснюється тимчасово діючим арбітражним судом, та б) інституційного арбітражу (англ. *institutional arbitration*) як арбітражу, що здійснюється постійно діючим арбітражним судом. В той час, як і арбітраж *ad hoc*, і інституційний арбітраж, по-перше, здійснюються, як уже зазначалося вище, не арбітражними судами, а арбітражними трибуналами, а по-друге, арбітражні трибунали створюються при обох видах арбітражу тимчасово для вирішення однієї конкретної справи. Інституційним арбітражем (англ. *institutional arbitration*), насправді, називається такий арбітраж, який здійснюється арбітражним трибуналом під егідою певного міжнародного комерційного арбітражного суду/установи (англ. *international commercial arbitration court/institute*). «Під егідою» означає те, що певний міжнародний комерційний арбітражний суд/установа, зазначений сторонами зовнішньоекономічного спору в їх арбітражній угоді, за відповідну винагороду згідно зі своїми правилами здійснює адміністрування арбітражу. Адміністрування арбітражу означає, що відповідний міжнародний комерційний арбітражний суд/установа силами своїх працівників організує арбітражний процес і, за певних умов, надає для його проведення своє приміщення, технічні засоби і технічний

персонал (наприклад, секретаря, який веде протоколи засідань арбітражного трибуналу). Арбітражем *ad hoc* називається такий арбітраж, який здійснюється не під егідою певного міжнародного комерційного арбітражного суду/установи. Саме так визначаються ці два види арбітражу в юридичній літературі економічно розвинутих країн. Так, наприклад, зазначається, що «*Institutional arbitration: administered by an institution. Ad hoc arbitration: not administered by an institution*», що українською мовою означає: «*Інституційний арбітраж – це арбітраж, що адмініструється певною установою. Арбітраж Ad hoc – це арбітраж, що не адмініструється певною установою*» [5].

---

1. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1999. 1738 p. P. 100.

2. World Heritage Encyclopedia. URL: http://www.worldheritage.org/articles/Arbitral_tribunal

3. ICC. Arbitration. URL: <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration>

4. Article 1 of the ICC Rules of Arbitration. URL: <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/>

5. Institutional vs. ad hoc arbitration: when and why? GASI/ACC CONFERENCE 19.10.2017. URL: http://www.gasi-arbitration.ch/documenti/37/37_FORNARA_Presentation.pdf

О. М. Підхонний,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ В УКРАЇНІ

Важливе значення для поліпшення ситуації у вітчизняній економіці та уникнення потрапляння України під міжнародні санкції має удосконалення методології національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму.

Методологія національної оцінки ризиків удосконалюється з урахуванням трьох найпоширеніших міжнародних методологій, розроблених Міжнародним валютним фондом (МВФ), Світовим банком (СБ), Європейським Союзом (ЄС).

Дослідження проблем визначення індикаторів, оцінювання рівня економічної безпеки країни та національної оцінки ризиків знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних вчених: О. І. Барановський, З. С. Варналій, І. М. Гасвський, О. О. Глущенко, А. Г. Чубенко та низки інших. Незважаючи на це, багато проблем щодо методології національної оцінки ризиків та зниження рівня зловживань у фінансовій системі України залишаються невирішеними. Національна оцінка ризиків (НОР) – система заходів, які здійснюються в країні суб'єктами державного фінансового моніторингу, уповноваженими органами державної влади із залученням інших суб'єктів з метою визначення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму (ВК/ФТ), їх аналіз, оцінка та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків.

Результати української першої НОР від 2016 р. [1; 3], серед іншого, засвідчили про те, що практика подальшого (правоохоронно-судового) відпрацювання сигналів про підозрілі на предмет ВК/ФТ фінансові операції, виявлені на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу, потребувала серйозного удосконалення, оскільки відповідні взаємозв'язки між показниками первинного виявлення підозрілих фінансових операцій та подальшої інкримінації виявлених даних були дуже слабкими.

За результатами порівняння методологій національної оцінки ризиків від МВФ, СБ, ЄС та України [2] нами було виділено 30 критеріїв, за якими вказані методології мають спільні риси або відрізняються. З метою спрощення аналізу виявлені критерії було поділено на 4 групи відповідно до таких складових методології НОР: концептуальна, факторна, процедурна, результату оцінки.

Стосовно дослідження впливу факторів у методологіях оцінки рівня ризику, економічної чи фінансової безпеки існує певна дилема між усередненням та виявленням критичних ланок. Окрема критична ланка може відіграти вирішальну роль навіть за умови прийнятних значень інших змінних моделі оцінювання рівня безпеки чи ризику. Досить чітко проблематика слабких ланок фінансової

системи сформульована лише у методології НОР від МВФ. Також розглянуті методології НОР різняться за гнучкістю/жорсткістю щодо можливості включення додаткових факторів у НОР, що важливо у мінливих соціально-економічних умовах сучасності. Українська методологія НОР містить переліки факторів, що підлягають дослідженню, допускаючи, разом з тим, залучення в аналіз додаткових факторів та відповідних індикаторів. Вважаємо це позитивною характеристикою вітчизняної методології НОР. Аналіз у розрізі джерел нелегальних доходів передбачено лише методологією НОР від МВФ.

Методологія національної оцінки ризиків, розроблена в Україні, увібрала в себе чимало сильних сторін із відповідних методологій, запропонованих міжнародними організаціями. До найбільш ретельно розроблених методологій національної оцінки ризиків варто віднести методологію від МВФ. Вона заслуговує позитивних характеристик з позиції поєднання гнучкості та деталізації. Безпосередньому застосуванню цієї методології в Україні перешкоджає сумнівний характер статистичної інформації. Найважливіші відмінності між методологіями національної оцінки ризиків стосуються використання або невикористання поняття «наслідки», наявності класифікації загроз, вразливостей, ризиків, виявлення критичних ланок фінансової системи, відкритості до урахування нових факторів, способів синтезу результатів оцінювання. Національна оцінка ризиків передбачає поєднання використання об'єктивних кількісних статистичних даних і суб'єктивних експертних оцінок. Тлумачення статистичних даних потребує проведення відповідного факторного аналізу та змістового осмислення його результатів. Перспективним напрямом досліджень є автоматизація процедур національної оцінки ризиків, зокрема, в частині імітаційного моделювання як регулярних, так і значних одноразових подій.

---

1. Звіт про проведення національної оцінки ризиків. 2016. 25 листопада. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf

2. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні від 19.12.2018. URL: <http://www.sdfm.gov.ua/>

3. Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів: Постанова КМУ та НБУ від 16.09.2015 р. № 717. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/717-2015-%D0%BF>

В. Ф. Піхоцький,
доктор економічних наук, доцент,
Заслужений економіст України,
начальник територіального управління
Рахункової палати України по Львівській,
Волинській, Рівненській та Тернопільській областях,
А. В. Піхоцький,
аспірант
(ЛРІДУ НАДУ при Президентові України)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Аналіз сучасного етапу розвитку світової економіки засвідчив, що забезпечення економічної безпеки держави стає однією з основних проблем, що потребують невідкладного вирішення. Ефективний розвиток економічної безпеки держави неможливий без досягнення необхідного рівня фінансової безпеки, яка визначає рівень її інвестиційної привабливості, конкурентну позицію на світових ринках, а також формує умови господарювання для розвитку суб'єктів підприємництва на перспективу та забезпечує добробут населення.

Для України ж актуальність питання фінансової безпеки, у першу чергу, обумовлюється перманентно критичним станом національної економіки, що є результатом суто вітчизняних проблем. Переважна частина вирішення усіх глобальних та локальних проблем на національному і міжнародному рівні лежить саме в економічній площині, і з одного боку, критичний стан економіки, у т.ч. безпосередньо впливаючи на соціально-психологічний стан населення, обумовлює можливість виникнення загроз в інших сферах національної безпеки, а з іншого – саме стан економічного розвитку країни визначає рівень та можливості фінансування для виконання державних програм щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у всіх напрямках [1].

Фінансова безпека держави – багатопланове поняття, яке визначається конкретними показниками функціонування економічної системи держави за певний проміжок часу. Слід зауважити, що склад економічної безпеки значно ширший, ніж той, що наведений

у Концепції національної безпеки. Серед загроз національній безпеці в економічній сфері в Концепції наведено складові фінансової безпеки: невирішеність проблеми фінансової залежності національної економіки від інших країн: неконтрольований відплив за межу України фінансових ресурсів; фінансовий аспект криміналізації суспільства та діяльності «тіньових» структур [2].

Це є вузьким підходом до визначення складу фінансової безпеки, тому що фінансово-кредитна система держави містить такі складові: грошово-кредитну, валютну, банківську, інвестиційну, бюджетну, фондову, страхову, фінансовий аспект зовнішньоекономічної діяльності. Зрозуміло, що розподіл по наведених складових є досить умовним, бо усі вони нерозривно пов'язані між собою в єдину фінансово-кредитну систему, яка в свою чергу входить до економічної системи держави.

Сучасний стан фінансово-кредитної сфери нашої країни, який характеризується поступовим виходом із затяжної економічної кризи, продовжує загрожувати національним інтересам незалежної держави, надзвичайно актуалізує проблему національної безпеки, в тому числі й таку її важливу складову як фінансова. Іншими словами, ці проблеми з порядку денного не знімаються. Світовий досвід свідчить, що стан фінансово-кредитної сфери будь-якої країни має відповідати вимогам ринкової економіки, бути безпечним. Це також стосується й управління регіонами та підприємствами усіх форм власності.

Відповідно, фінансова безпека держави виступає як такий стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення і в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток.

З урахуванням цих обставин, фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють різні підсистеми, кожна з яких має власну структуру та логіку розвитку. Зважаючи на те, що фінансова безпека не є статичною, то механізм її забезпечення становить сукупність організаційних та інституцій-

но-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз стабільності і стійкості фінансової системи.

З огляду на це, забезпечення фінансової безпеки, з одного боку, залежить від взаємозв'язку усіх її складових, з іншого – від економічної безпеки держави, субіндексом якої вона є. Складна ситуація в економіці України вимагає об'єктивної оцінки з точки зору фінансової безпеки щодо вжиття адекватних дій з боку держави.

Отже, фінансову безпеку країни, на нашу думку, слід розглядати на рівнях підприємства, галузі, країни, світової економіки, без фінансової безпеки окремих підприємств і галузей не можна гарантувати фінансової безпеки країни. Водночас фінансова безпека країни в умовах глобалізації світової економіки тісно пов'язана з ситуацією на міжнародних валютних і фондових ринках.

Стан фінансової безпеки залежить від багатьох чинників: безпеки інвестицій, факторів міжнародного фінансового ринку, коливання попиту і пропозиції, стану грошово-кредитної системи, збалансованості державного бюджету, обсягу державного боргу і, передусім, залежить від гармонійного взаємозв'язку складових фінансової системи. Розбалансованість Державного бюджету є головним дестабілізуючим чинником фінансової системи, і відповідно, фактором негативного впливу на фінансову безпеку. Формування і використання Державного бюджету відповідно до вимог фінансової безпеки має враховувати такі критерії: забезпечення інтересів держави; пріоритет національних інтересів; відповідність цілей бюджетної політики фінансовим ресурсам забезпечення стабільності дохідної частини бюджету; підтримання єдності бюджетної системи й узгодженні бюджетної політики країни з грошово-кредитною політикою Національного банку України.

Загалом же державна політика у сфері фінансової безпеки України повинна включати єдиний збалансований комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності фінансової системи, запобігання відшитої; капіталів, раціональне використання фінансових ресурсів. Закон України «Про національну безпеку України» до основних завдань у сфері фінансової безпеки відносить подолання «тінізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової

маси; забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку; здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень [3].

Основною метою політики держави у сфері фінансової безпеки має бути стабільний розвиток фінансової системи країни в напрямі нагромадження фінансових ресурсів для економічного розвитку та забезпечення її стійкості до потенційно негативного впливу вищенаведених зовнішніх і внутрішніх ризиків і загроз. Завдання державної політики у сфері фінансової безпеки полягають у своєчасній оцінці та реагуванні на існуючі та потенційні загрози.

---

1. Грошово-кредитні інструменти забезпечення фінансової безпеки на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України. URL: http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ_Vasiltsiv_Hudzovata_2017.pdf.

2. Концепція фінансової безпеки України; підготовлений за дорученням Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при РНБОУ / О. І. Барановський, Ю. О. Блашук, М. І. Пузяк, Л. В. Новошинська, О. О. Резніков, О. В. Романченко, Ф. Ф. Стасюк, В. В. Фещенко; ЗАТ «Українське агентство фінансового розвитку».

3. Про національну безпеку України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

О. П. Подра,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження особливостей мотивації праці у страхових компаніях свідчить, що цей процес є достатньо складним в силу існування особливостей у роботі щодо продажу страхових продуктів, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного співро-

бітника, а також значну кількість цілей страхової компанії в умовах динамічності ринкового середовища та необхідності забезпечення економічної безпеки. Керівники та менеджери страхових компаній дотримуються думки, що велике значення в досягненні економічних результатів відіграє мотивація персоналу, який займається продажем страхових послуг. Як наслідок, з метою забезпечення ефективного, конкурентного, прибутково розвитку страхового бізнесу, необхідно забезпечити створення та реалізації ефективної системи мотивації праці страхової компанії.

Зазвичай весь персонал страхової компанії прийнято поділяти на штатний та змінний. Під штатним персоналом страхової компанії розуміється сукупність осіб, що працюють на постійній основі, а розмір їх заробітної плати формується на основі окладу та відповідних нарахувань. До штатного персоналу відносять працівників виконавчого апарату, зокрема, керівників, менеджерів структурних підрозділів. У більшості випадків у структурному співвідношенні чисельність штатного персоналу не перевищує однієї третини загальної кількості працівників компанії.

Під змінним персоналом страхової компанії розуміють сукупність осіб, що працюють на основі договору, заробітна плата яких формується на базі процентного відрахування від зібраних ними премій. Таких працівників прийнято називати страховими агентами, у структурному співвідношенні до загальної кількості працівників вони складають дві третини.

Такий розподіл персоналу страхових компаній викликаний основними формами мотивації та стимулювання трудової діяльності.

Система мотивації страхової компанії розробляється на основі системної моделі показників та засобів мотивації. Метою мотивації продажу страхових послуг виступають такі чинники як зростання надходжень страхових премій, підвищення якості обслуговування клієнтів, збільшення прибутковості страхової діяльності та зменшення операційних витрат. В науковій літературі прийнято вділяти дві основні системи стимулювання продажу страхових послуг: валову та операційну моделі.

Дослідження проведені у країнах Західної Європи показують, що 69% компаній, використовують матеріальну винагороду як основний інструмент мотивації [1]. Результати дослідження

також свідчать про те, що лише 15% опитаних продавців страхових послуг очікують від роботодавців матеріального преміювання [1].

На основі дослідження особливостей систем мотивації персоналу страхових компаній України, можемо запропонувати універсальну систему мотивації страхових компаній, що передбачає використання засобів матеріальної та нематеріальної мотивації. Дана система повинна складатися із засобів матеріальної мотивації, зокрема:

- стабільна конкурентна заробітна плата, що відповідає кваліфікації працівника страхової компанії;
- гнучка система бонусів та премій (при цьому вона повинна бути доступною та зрозумілою усім працівникам для їх мотивування);
- знижки на страхування працівникам страхової компанії;
- організація корпоративних свят, тимблдінгів та інших заходів для сприятливого клімату в колективі;
- проведення семінарів, тренінгів, конференцій, оплата курсів підвищення кваліфікації тощо, що дасть змогу виходу на новий професійний рівень співробітників компанії.

А також засобів нематеріальної мотивації:

- наради мотивуючого змісту;
- змагальні програми для персоналу;
- створення сприятливого клімату в колективі, на основі приділення більшої уваги спільним досягненням і індивідуальним подіям, наприклад, традиція вітання зі святами, додає впевненості працівникам і дозволяє їм отримувати від роботи позитивні емоції);
- заохочувальні вихідні та допомога нематеріального характеру, зокрема, порада і розуміння в скрутну хвилину. Можливо погані темпи роботи – це наслідок особистих потрясінь;
- надання послуг за рахунок компанії, наприклад, оплата телефонного зв'язку, додатково медичне страхування, додаткова освіта, тощо;
- конкурси професійної майстерності, тощо

Представлена система мотивації персоналу страхових компаній може слугувати основою як для досвідчених підприємств страхового сектору, так і для новостворених. однак, слід зауважити, що для новостворених компаній варто більше використовувати засоби нематеріальної мотивації, стабільним, досвідченим – поєд-

нувати як засоби матеріальної, так і нематеріальної мотивації, оскільки остання сприяє розвитку згуртованого і дружнього колективу.

---

1. Карлова Н. Сутність та роль управління продажем страхових продуктів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2008. № 104. С. 47–51.

2. Захаров О. І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2012. № 32. С. 80–86.

Я. Я. Пушак,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та економічної безпеки,

Н. Р. Боднар,

аспірант кафедри економіки та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОРЕСУРСНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасні умови вимагають при формуванні механізму забезпечення трудоворесурсної безпеки застосування системного підходу, який передбачає урахування основних її складових – соціально-економічної, демографічної та політичної. Однак, на нашу точку зору, ключовий акцент необхідно робити на державному регулюванні забезпечення трудоворесурсної безпеки, яке реалізовується, в тому числі через прийняття і запровадження відповідної нормативно-правової бази.

У даному контексті слід зазначити, що на сьогоднішній день у вітчизняному законодавстві поки що не існує окремого нормативно-правового документу, що визначає організаційно-правові засади регулювання трудоворесурсної безпеки, а це певним чином ускладнює ефективну протидію загрозам цій складовій національної безпеки.

Зокрема, у Законі України «Про національну безпеку України» зазначено, що загрози національній безпеці та відповідні

пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України [1]. Однак аналізуючи Стратегію національної безпеки України [2], як основний документ довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки, в тому числі в частині трудоворесурсного забезпечення, можемо виявити, що безпосередньої інформації щодо напрямів підвищення рівня трудоворесурсної безпеки в даному документі немає, а це зумовлює необхідність пошуку платформ для ефективного організаційно-правового забезпечення трудоворесурсної безпеки.

При вивченні даного питання, доцільно звернути увагу на проект закону України «Про стратегію сталого розвитку до 2030 року» [3], у ньому серед завдань, що визначені в рамках стратегічних цілей зазначено наступне:

- забезпечити реалізацію політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних умов праці, підприємництву, творчості та інноваційній діяльності, створити сприятливі умови для підвищення кваліфікації, мотиваційні стимули для професійної переорієнтації та розвитку самозайнятості населення;
- до 2030 року забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідні умови праці для всіх жінок і чоловіків, зокрема молодих людей та інвалідів, і рівну оплату за працю рівної цінності відповідно до показників продуктивності праці;
- підвищити рівень зайнятості населення до 70 % у 2030 році за рахунок створення нових робочих місць;
- захищати трудові права і сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працюючих.

У вищезазначеному проекті нормативно-правового документа ми можемо спостерігати певну конкретику у питанні забезпечення трудоворесурсної безпеки, що дає підстави на сподівання щодо реалізації поставлених цілей у недалекому майбутньому. Однак слід відмітити, що не зважаючи на існуючі розроблені і вже прийняті нормативно-правові акти стосовно врегулювання питання трудоворесурсної безпеки, все ж лишається простір для формування більш конкретизованого та дієвого механізму забезпечення цієї складової національної безпеки.

Розглянута нормативна база дозволяє обґрунтувати доцільність розроблення Стратегії забезпечення трудоворесурсної безпеки

України, яка, на нашу точку зору, повинна передбачати здійснення наступних ключових заходів:

1. Організація та проведення всеукраїнського перепису населення.

2. Розроблення та реалізація державних програм перепідготовки працездатного населення у відповідності до потреб економіки.

3. Підвищення рівня соціального захисту населення, передусім у напрямку формування справедливої та прозорої системи пенсійного забезпечення а також наближення розміру мінімальної заробітної плати до рівня що дозволяє задовольняти не лише фізіологічні потреби;

4. Державну підтримку підприємницької діяльності в Україні, насамперед малого та середнього бізнесу.

5. Розробку та виконання державних програм по обміну досвідом в різних галузях економіки з зарубіжними країнами.

6. Створення нових робочих місць з відповідними умовами праці та забезпечення найманих працівників відповідним соціальним пакетом.

7. Державне регулювання перерозподілу населення через стимулювання реалізації трудового потенціалу в галузі сільського господарства (безкоштовне житло, дотації на техніку та інша державна допомога фермерським господарствам).

8. Підвищення культурного та духовного рівня населення.

9. Підвищення культури реалізації трудового потенціалу України, особливо в частині інноваційної діяльності.

Практична реалізація вище зазначених заходів Стратегії забезпечення трудоресурсної безпеки можлива лише за умови жорсткого регулювання з боку держави через застосування персональної відповідальності окремих посадових осіб виконавчої гілки влади, адже – це єдиний дієвий спосіб забезпечити ефективне виконання законів України, які в багатьох випадках хоча й є достатньо виваженими та доцільними, однак механізми їх реалізації потребують оптимізації.

---

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 6 травня 2015 р. № 287/2015 від 26.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

3. Про стратегію сталого розвитку до 2030 року: Проект Закону України. URL: search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/

І. О. Ревак,

доктор економічних наук, доцент,
декан факультету управління та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ НЕФОРМАЛЬНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Досліджуючи проблему безпеки, фахівці з теорії безпекознавства акцентують увагу на таких її властивостях:

- стабільність, тобто тривале збереження певного незмінного стану або оптимального рівня безпеки;
- стійкість – здатність системи належно функціонувати та чинити опір дестабілізуючим чинникам;
- живучість, або спроможність діяти за цілеспрямованого зовнішнього впливу, несприйнятливість до будь-яких факторів впливу;
- відносна самостійність – здатність системи функціонувати без сторонньої підтримки;
- цілісність, тобто відсутність окремих частин, сприйняття системного утворення як єдиного цілісного об'єкта.

Для аналізу системи економічної безпеки застосовують синергетичний підхід, в основу якого закладено принцип гомеостазису, під яким розуміють тип динамічної рівноваги, що притаманний складним саморегулюючим системам. Сутність цього принципу

полягає у підтримці важливих для збереження і функціонування системи безпеки параметрів у допустимих межах.

Проведений аналіз свідчить про те, що сьогодні майже усі галузі науки перебувають на етапі переосмислення одержаних результатів та упорядкування їх відповідно до системи. Відтак у багатьох випадках поняття «система» використовується на інтуїтивному рівні та слугує своєрідним виразником таких загальних понять, як множина, цілісність, складене із частин, порядок, що об'єднує безліч елементів тощо.

Інтегральний індекс рівня безпеки можна обчислити як суму добутоків вагових коефіцієнтів, що визначають питому вагу кожного показника в інтегрованому індексі, і нормалізованих значень вхідних показників; середнє арифметичне – для показників, які мають однаковий ступінь впливу на інтегральний індекс; середнє арифметичне зважене; середнє геометричне – у разі, коли будь-яке погіршення однієї часткової оцінки компенсується поліпшенням іншої тощо.

Альтернативою є експертні методи, які ґрунтуються на поглядах експертів у певній галузі знань із наступною обробкою отриманих результатів з метою виявлення основних критеріїв і тенденцій, які характерні для об'єкта дослідження. Методи експертних оцінок використовуються для ретроспективного аналізу й оцінювання впливу нових наукових і технологічних досягнень на національну економіку і суспільство та прогнозування науково-технічного розвитку.

Найпоширенішими є метод «круглого столу», метод «мозкового штурму», метод Делфі та метод «Форсайт» або «Передбачення». Варта уваги концептуальна схема експертної оцінки ефективності неформальних чинників соціальної взаємодії, розроблена, наприклад, для оцінювання впливу духовності на стан інтелектуального потенціалу в контексті проблем національної безпеки.

Застосування методу «мозкового штурму» актуальне для розробки комплексу заходів щодо протидії/мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України, напрямів збагачення інтелектуального потенціалу та його впливу на зміцнення економічної безпеки України.

Цей метод ґрунтується на стимулюванні творчого мислення для продукування нових творчих ідей з метою вирішення окресленої наукової проблеми.

Аналізуючи економічні та філософські наукові джерела мововолі постає дилема, що є первинним: духовність, духовний потенціал, духовне виробництво чи інтелект, інтелектуальний потенціал, інтелектуальне виробництво.

Робимо висновок, що такі специфічні риси, як розум, свідомість, ініціативність, здоровий глузд тощо характерні для обох категорій. Однак серед дослідників немає одностайної думки, яке поняття є ширшим – духовний чи інтелектуальний потенціал.

Окремі науковці схиляються до думки, що ширшим є поняття духовного потенціалу, а інтелектуальний потенціал є лише його складовою.

Зокрема, починаючи з ХХ ст. і до сьогодні духовний потенціал формується під впливом духовної енергії людства, що спрямована на природно-наукове пізнання світу.

Внаслідок такого впливу духовний потенціал суспільства доповнився інтелектуальним, а характерною рисою сучасної людини став її інтелектуальний розвиток, що дає змогу усвідомити та розкрити духовний світ людини, управляти та координувати власним саморозвитком.

Важливим напрямом підвищення інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки є перехід національної економіки на соціально-безпековий шлях розвитку.

Такий перехід передбачає трансформацію методологічних підходів до формування нових цілей соціально-безпекової політики і ґрунтується на:

- комплексності, паритетності соціальних та безпекових цілей;
- пріоритетності критеріїв соціально-безпекової ефективності для державного фінансування науково-технічних та безпекових програм;
- гнучкості соціально-безпекових цілей, їх мобільності та мінливості залежно від змінюваних соціально-безпекових проблем держави.

С. С. Родченко,
старший викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
(Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова)

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність формування фінансової стратегії комерційного банку на сучасному етапі обумовлена, в першу чергу, мінливістю фінансових умов функціонування банку, що створюють загрози та обмеження для ведення банківської діяльності. Наявність обмежень, ризиків, загроз є критичними чинниками у веденні банківської діяльності як на сучасному етапі, так і в перспективі. Наявність вказаних факторів визначає вибір цілей, завдань і управлінських рішень в довгостроковій перспективі. Тому на сучасному етапі актуальною стає розробка та реалізація фінансової стратегії і, зокрема, фінансової стратегії комерційних банків.

В сучасній науковій літературі не існує єдиного підходу до розуміння поняття «фінансова стратегія банку» та її ролі у забезпеченні фінансово-економічної безпеки банківської установи. Визначення сутності поняття «фінансова стратегія банку», що найчастіше зустрічаються у роботах науковців наведено в таблиці.

Таблиця

Наукові підходи до визначення поняття «фінансова стратегія»

Автор	Сутність підходу	Джерело
Подольська О. С., Місько Г. А.	Фінансова стратегія – це генеральний план дій по забезпеченню банку в досягненні його прибутку. Фінансова стратегія банку передбачає визначення відносин із зовнішнім середовищем – фінансовими, страховими, кредитними організаціями, акціонерами, фінансовим ринком взагалі	[7]

Егоричева С.	Під фінансовою стратегією банку розуміють ту частину його фінансової діяльності, що розрахована на строк більше одного року і завдання якої загалом зводяться до генерування позитивного фінансового результату	[3]
Зубок М. І.	Стратегія фінансування вид діяльності, що включає визначення цілей використання фінансових ресурсів і капіталу, методів фінансування, часових характеристик, важелів і прийомів управління рухом фінансових ресурсів та капіталу, визначення «стратегічного набору» (як структури специфічних фінансових стратегій), а також фінансове планування та розробку спеціальних планів»	[4]
Хитрін О. І.	Розкриває фінансову стратегію через призму співвідношення фінансових можливості та цілей зазначаючи, що «фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей умовам ринку; передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших способів їх досягнення і розробляється, враховуючи ризик неплатежів, інфляційних коливань, фінансової кризи ...»	[8]
Коцюба І. І.	Фінансова стратегія банку – складна багатofакторна орієнтована модель дій і заходів, необхідних для досягнення поставлених перспективних цілей у загальній концепції розвитку в області формування і використання фінансово-ресурсного потенціалу	[6]
Волошко І. В.	Під фінансовою стратегією банку на практиці найчастіше розуміється частина фінансової діяльності, зорієнтована на строк понад одного року, основне завдання якої полягає у генеруванні позитивного фінансового гепу, тобто позитивної різниці між чуттєвими до зміни відсотка активами та пасивами.	[2]
Бланк І. А.	Фінансова стратегія підприємства – система довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства, визначених його фінансової ідеологією, і найефективніших шляхів їх досягнення	[1]
Ковалев В. В.	Фінансова стратегія – вибір і обґрунтування політики залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів	[5]

Виходячи з цього, під фінансовою стратегією банку пропонуємо вважати комплексний план дій, спрямований на досягнення встановлених довгострокових цілей за умови найефективнішого розподілу фінансових ресурсів, мінімізації ризиків, досягнення стійкості та збереження цілісності банку.

-
1. Бланк І. О. та ін. Фінансова стратегія підприємництва: монографія / Міністерство освіти і науки України, Київський національний торговельно-економічний університет. К.: КНТЕУ, 2009. 147 с.
  2. Волошко І. В. Стратегічне фінансове управління у банку: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01. Суми, 2003. 22 с.
  3. Єгоричева С. Інноваційні стратегії банків: сутність та класифікація. *Банківська справа*. 2009. С. 63–72.
  4. Зубок М. І. Безпека банків. К., 2002. 306 с.
  5. Ковалев В. Г. Корпоративные финансы и учет: понятия, алгоритмы, показатели: учеб. пособие. М.: КНОРУС, 2010. 768 с.
  6. Коцюба І. І. Актуальність формування фінансової стратегії банку. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/8006/1/201%20-%2020203.pdf>
  7. Подольська О. С., Місько Г. А. Формування фінансової стратегії банку. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/Economics/1_155191.doc.htm
  8. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С. 118–124.

О. І. Руда,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ

На сучасному етапі розвитку суспільних, культурних та економічних відносин в Україні особливої уваги потребує дослідження проблем боротьби з кіберзлочинністю. Такі злочини стають дедалі більш складними, зростає рівень їх антисоціальної спрямованості, що завдає шкоди не тільки людині, економіці, але й державному ладу. Злочини у сфері інформаційних технологій стали одними

з п'яти найпоширеніших економічних злочинів в Україні. Згідно з даними звіту Allianz Global Corporate & Specialty, кіберзагрози вже перемістилися на друге місце в рейтингу найбільш небезпечних ризиків для бізнесу.

До кіберзлочинів відносять:

- промислове шпигунство – крадіжка промислових таємниць: документації, маркетингових стратегій;
- саботаж – злочинці тероризують власника електронної пошти, припиняючи її роботу безліччю рекламної інформації;
- вандалізм – зміна чи знищення даних;
- підбір паролів здійснюється задля здійснення злочину під чужим ім'ям;
- спуфінг – використання різних хитрощів задля викрадення приватної інформації;
- дитяча порнографія – розбещення дитини зловмисником, що знаходиться у будь-якій країні;
- азартні ігри – поширено у країнах, де азартні ігри потребують ліцензування або ж заборонені;
- шахрайство – заволодіння чужим майном або правом на нього;
- крекінг – видалення захисту з програмного забезпечення. подальшою метою зловмисника є безкоштовне користування інформацією;
- розсилка повідомлень різного характеру – у народі називають «спам»;
- фішинг – отримання доступу до приватних даних: паролі, дані банківських карток, тощо;
- комп'ютерний вірус – створення копій одного файлу і його розповсюдження з метою порушення роботи: видалення файлів, блокування роботи користувачів, тощо;
- хакінг – злом інтернет-сайтів з метою зміни інформації;
- кардінг – крадіжка реквізитів для здійснення незаконних фінансових операцій;
- dos атаки – дії, що викликають відмову в обслуговуванні («зависання» ПК) [1].

Кіберзлочинність набуває нових рис та виходить на якісний організаційний рівень, а враховуючи тенденції розвитку

інформаційних технологій суспільна небезпека даного деструктивного явища постійно збільшується.

У 2017 року втрати світової економіки від кібератак оцінюються в \$600 млрд. До 2020 року аналітики «оптимістично» прогнозують зростання збитку до \$2 трлн. Лише від вірусу Petya українська економіка втратила \$466 млн, або 0,5% ВВП [2].

Важливо наголосити на транснаціональному характері кіберзлочинності та появі нових форм злочинів. Як відзначає В. Б. Дзюндзюк, серед них варто відзначити наступні: 1) Інтернет-війна – уперше групи комп'ютерних активістів, засуджуючи військові дії Югославії та НАТО, здійснювали злом урядових комп'ютерів та поширювали антивоєнну Інтернет-пропаганду; 2) Інтернет-страйк – групова діяльність, яка призводить до перевантаження Інтернет-сайту та неможливість його відвідування іншими користувачами тощо [3, с. 5–6].

На жаль, Україна на сьогоднішній день слабко задіяна у процесі боротьби з кіберзлочинністю й, відповідно, є незахищеною від атак у сфері інформаційної безпеки. Спеціалісти Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України у своїй аналітичній доповіді на тему «Кібербезпека: світові тенденції та виклики для України» виділяють три основні, тісно пов'язані проблеми, що ускладнюють боротьбу проти злочинів у кіберсфері: 1) відсутність сформованих визначень ключових понять і термінів: «кібербезпека», «кіберпростір», «кібератака», «кіберзахист», «кібервійна», «кібертероризм», що потенційно можуть ефективно застосовуватись у практиці правоохоронної діяльності; 2) нереформованість чинного нормативно-правового поля у сфері кібербезпеки; 3) відсутність Єдиної загальнодержавної системи протидії кіберзлочинності з необхідним нормативним забезпеченням [4]. Тому на сьогодні важливим є перегляд усіх існуючих інструментів та розробка нових, які дозволять надійніше захиститись від кіберзлочинців та забезпечити інформаційну безпеку на всіх її рівнях.

---

1. Злочини у сфері інформаційних технологій. URL: <https://g-ross.com.ua/novyny/zlochyny-u-sferi-it.html>

2. Кібертерористи наступають: як українські компанії «зміцнюють» свої позиції. URL: <https://mind.ua/publications/20185546-kiberteroristi-nastupayut-yak-ukrayinski-kompaniyi-zmicnyuyut-svoyi-poziciji>

3. Дзюндзюк В. Б. Поява і розвиток кіберзлочинності. Державне будівництво. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_3

4. Кібербезпека: світові тенденції та виклики для України. Аналітична доповідь. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kyberbezpeka-aab17.pdf>

А. В. Сибірний,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної гігієни з екологією
(*Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького*),

Р. І. Сибірна,

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри психології діяльності
в особливих умовах
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПОРУШЕННЯ ЕРГОНОМІЧНИХ ВИМОГ У СИСТЕМІ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕЦИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сьогоднішній день певні позитивні поступи в економіці та приріст обсягів промислової продукції не супроводжуються ні відчутними поліпшенням безпеки праці на підприємствах, ні зниженням рівня виробничого травматизму. Не впливають належним чином і заходи органів Державної служби з питань праці, спрямовані на запобігання аваріям, нещасним випадкам на виробництві і профзахворюванням, та примусові засоби впливу на роботодавців щодо створення безпечних умов праці.

Незадовільний стан охорони праці важким тягарем лягає на економіку підприємств, організацій та всієї держави. Щорічно майже 17 000 осіб стають інвалідами внаслідок травм і профзахворювань. Чисельність пенсіонерів по трудовому каліцтву торік перевищила 150 000, а пенсіонерів у зв'язку з втратою годувальника внаслідок нещасного випадку – 50 000 осіб. Загальна сума витрат

на фінансування пільгових професійних пенсій і пенсій по трудовому каліцтву, відшкодування потерпілим на виробництві та інших витрат, пов'язаних з цим, сьогодні становить 10–15 відсотків фонду оплати праці в промисловості, а в окремих галузях і регіонах – 15–30 відсотків.

У системі загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання настанню шкідливих наслідків нещасного випадку, аварії або професійного захворювання передують порушення ергономічних норм або вимог безпечної обстановки, що є необхідною умовою настання шкідливих наслідків. І саме ергономіка займається комплексним вивченням і проектуванням трудової діяльності з метою оптимізації знарядь, умов та процесів праці, що, в цілому, впливає на стан економічної безпеки суб'єктів господарювання та персоналу [1].

З позиції етапів ергономічного забезпечення об'єктами судової експертизи, пов'язаної з порушеннями в галузі безпеки життєдіяльності та охорони праці є функціональні та/або структурні компоненти системи «людина – техніка – середовище» (СЛТС). Ці компоненти стають об'єктами експертизи тільки в тому випадку, якщо в СЛТС відбулася подія, причиною якої є дія або бездіяльність персоналу або посадових осіб, які ініціювали розвиток причинного зв'язку та зумовили настання шкідливих наслідків через неправильний розподіл функцій між людиною-оператором і технічними засобами, не вивіреним ергономічним алгоритмом діяльності оператора, зміну функціонального стану оператора через темпову, операційну або емоційну напруженість праці і т.п. та створили умови, за яких настання шкідливих наслідків може відбутися у тому числі і з випадкових причин [2].

Методика проведення дослідження порушень ергономічних вимог передбачає систему методів (прийомів, технічних засобів), що застосовуються при вивченні об'єктів експертизи для встановлення фактів щодо предмету виконуваної судової експертизи, пов'язаної з порушеннями в галузі безпеки життєдіяльності, охорони праці та ергономічного забезпечення. За логікою проведення ряду етапів судова експертиза не відрізняється від ергономічної експертизи продукції, виробів, систем [3]. Відмінності полягають у вихідних передумовах і у використанні результатів. Під час аналізу нещасних випадків, пов'язаних з порушеннями в галузі

життєдіяльності, охорони праці та ергономічного забезпечення, фахівці у своєму експертному висновку формують відповідно до кожного конкретного випадку «законодавче поле» і, базуючись на нормативних актах і чіткому їх використанні, дають інтерпретацію здійсненого шляхом відтворення: моделі фактичної ситуації нещасного випадку; моделі безпечної ситуації; моделі невідповідності існуючої ситуації вимогам нормативно-законодавчих актів.

Основними причинами аварій, нещасних випадків і грубих порушень технологічної дисципліни є недбалість спеціалістів та керівників підприємств, низька кваліфікація і некомпетентність персоналу, відсутність належного контролю за його роботою, послаблення вимогливості до виконання правил техніки безпеки.

При розслідуванні подій нещасних випадків та аварій в виробничих людино-машинних системах для встановлення фактичних порушень діючих нормативних документів, які регламентують безпеку виконання робіт в різних галузях промисловості, слід використовувати алгоритм проведення експертних ергономічних досліджень, який більш аргументовано допоможе вирішувати питання причин нещасних випадків та їх причинний зв'язок з невиконанням певними особами своїх обов'язків [4].

Важливим у профілактиці нещасних випадків та аварій на підприємстві, внаслідок порушень ергономічних норм, є виконання рекомендованих фахівцями-експертами ряду сформульованих ними заходів. Така практика суттєво вплине на мінімізацію загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання з боку порушення ергономічних вимог.

---

1. Яремко З. М., Тимошук С. В., Писаревська С. В., Стельмахович О. Б. Охорона праці: навч. посібник за ред. проф. З.М. Яремка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2018. С. 63–88.

2. Сидорчук Л. А. Концепція ергономічного проектування системи «людина – техніка – середовище». *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Вип. 113. 2013. С. 182–191.

3. Громов М. Методологія проведення експертизи з питань охорони праці та опрацювання висновків за її результатами. *Охорона праці*. 2004. № 12. С. 24–25.

4. Ашеро́в А. Т., Сабаша́ш В.В. Судебно-эргономическая экспертиза: понятийный аппарат, методологические основы. *Вестник ХНАДУ*. Сб. научн. тр. Харьков: ХНАДУ. 2003. Вып. 23. С. 61–66.

О. С. Силкін,
аспірант кафедри
фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування
(Української академії друкарства)

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

У науковій літературі поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства» зустрічається рідко, і найбільш частіше можна зустріти сформоване визначення Н. Пойда-Носик [1], в якому зазначається, що даний механізм являє собою чітку сукупність дій суб'єктів забезпечення фінансової безпеки зі створення належних умов гарантування захищеності об'єкта фінансової безпеки від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Х. О. Мандзіновська, А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, О. В. Мельников виділяють чотири ключові функції механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства [2, с. 51]:

1. Функція планування. Передбачає формування оперативних та стратегічних планів, програм та прогнозів.
2. Функція організації і регулювання. Розробка та реалізація управлінських рішень та використання фінансових інструментів.
3. Функція стимулювання. Здійснення заходів щодо підвищення ефективності управлінського апарату.
4. Функція контролю. Здійснення ретельного контролю за виконанням планів та програм.

Ми встановили, що будь-який механізм забезпечення має бути максимально доступним і відповідати вимозі відсутності невідомості.

Отже, слід розширити список існуючих функцій і додати навчально-методичну функцію, яка би передбачала формування інформації про систему забезпечення фінансової безпеки, з метою проведення навчання та роз'яснення основного її процесу для персоналу підприємства.

Також, слід виділити аналітичну функцію, яка дозволила би допомогти виконувати функцію планування, оскільки дана функція передбачала би проведення ретельного аналізу та оцінки теперішнього стану підприємства, з метою подальшого планування.

На основні проведеного дослідження, можна сформувані основні положення механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Так, до основних положень слід віднести:

1. Усвідомлення того, що роблять і до яких результатів в кінцевому випадку дійдуть.

2. Завжди необхідно дотримуватись певних правил або алгоритму, з метою забезпечення ефективності системи фінансової безпеки підприємства.

3. Постійно мати сформоване заздалегідь інформаційне забезпечення.

4. Враховувати людський фактор. Необхідно розуміти, що систему забезпечення фінансової безпеки підприємства реалізують люди, і тому можуть зустрічатись помилки, негативне сприйняття тих чи інших рішень, тощо.

Проведений аналіз дозволив сформувані необхідну для подальших досліджень теоретико-методологічну базу формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Ми вважаємо, що лише правильне застосування усіх елементів системи забезпечення фінансової безпеки дозволить забезпечити стійкість та розвиток підприємства в умовах негативного впливу зовнішнього середовища.

---

1. Пойда-Носик Н. Н. Визначення сутності механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісн. Ун-ту банків. справи Нац. банку України*. 2012. № 1 (13). С. 87–91.

2. Мандзіновська Х. О., Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Мельников О. В. Фінансова безпека машинобудівного підприємства: Методичні засади формування та забезпечення: монографія. Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 226 с.

В. С. Сідак,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри управління
фінансово-економічною безпекою
*(Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»)*

ВИМІРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РІВНІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Різноманіття поглядів, а також відсутність єдиного підходу до визначення даних при аналізі параметрів та показників економічної безпеки свідчить про невисоку ефективність методів оцінки економічної безпеки держави.

Враховуючи сучасні умови існування ринкових відносин, питання щодо коректної оцінки рівня економічної безпеки держави є надзвичайно актуальними. Належна і своєчасна оцінка стану економіки, що має на меті насамперед забезпечення її стабільного функціонування та запобігання виникнення кризових явищ, вимагає системних навичок діагностування рівня економічної безпеки, зокрема її реальних та потенційних загроз, а також діючих механізмів, що здатні подолати ці негативні явища на різних етапах.

Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [1] визначає «індикатори економічної безпеки» як «реальні статистичні показники рівня розвитку економіки, що найбільш повно охарактеризують явища і тенденції в економічній сфері», а «критерії економічної безпеки» – як «реальні статистичні показники, що дають змогу здійснити оцінку стану економіки країни з погляду забезпечення її сталого розвитку». Варто зауважити, що попри існування визначення, саме поняття в документі не використовується.

Взагалі, до основних недоліків статичних методик слід віднести складність процесу збору статистичних даних, які здатні забезпечити реальну оцінку якості показників економічної безпеки. Крім цього такі показники, як володіння запасами природних ресурсів і географічне розташування країни, мають вагові коефіцієнти що в 1,5 рази нижче дипломатичних і в чотири рази нижче еконо-

мічних можливостей, оскільки такі оцінки завжди мають суб'єктивний характер.

За результатами аналізу вітчизняної наукової думки, можна зробити висновок, що система показників економічної безпеки держави містить:

- макроекономічні показники, які свідчать про основні тенденції розвитку національного господарства (ВВП; витрати на оборону; обсяг зовнішнього та внутрішнього боргу та ін.);

- приватні соціально-економічні показники (обсяг інвестицій в основний капітал і витрат на науку в обсязі ВВП; частка машинобудування, металообробки та інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва; рівень безробіття та ін.);

- показники функціонального і галузевого рівня, які дають змогу оцінити окремі складові економічної безпеки держави (рівень монетизації; рівень інфляції; обсяг золотовалютних резервів та ін.).

У 2007 році Міністр економіки України підписав наказ, яким було затверджено «Методику розрахунку рівня економічної безпеки України». Дана методика покликана визначити рівень економічної безпеки держави як ключової складової національної безпеки. Нею визначений визначає перелік найважливіших показників, що характеризують стану національної економічної безпеки на момент часу, їхні оптимальні, порогові та граничні рівні, а також методичні рекомендації щодо розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки».

Зручність розрахунку в цій методиці забезпечують визначені показники стану економічної безпеки, кожен з яких має свою граничну позицію. Відхилення фактичного значення від порогового свідчить про відхилення рівня економічної безпеки у відповідний бік. Методика не містить даних щодо найбільш оптимального рівня економічної безпеки держави, проте, враховуючи рекомендований діапазон можливих значень кожного показника, який рекомендовано розділити на п'ять інтервалів, можна стверджувати, що і сам рівень економічної безпеки рекомендується визначати за цими рівнями.

Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 року затвердив «Методичні рекоменда-

ції щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [2]. Ключовою особливістю нової методики стало коригування назви та кількості складових економічної безпеки держави, а також суттєва модернізація складу показників (їх кількість збільшилась зі 117 до 126).

Крім цього було відредаговано складові економічної безпеки держави та відповідних субіндексів. Також, нова редакція запровадила 78 нових одиничних показників замість 64 [3].

Таким чином, різноманіття поглядів, а також відсутність єдиного підходу до визначення даних при аналізі параметрів та показників економічної безпеки свідчить про невисоку ефективність методів оцінки економічної безпеки держави. Відповідно, постає актуальне питання про необхідність розробки обґрунтованого системного підходу до вирішення проблеми забезпечення ефективності оцінки економічної безпеки.

Критерії економічної безпеки визначають якісну позицію, що, в свою чергу, формує стратегію стримання та протидії небезпеці. Використання об'єктивної системи критеріїв, параметрів, індикаторів та порогових рівнів, дає можливість належним чином окреслити величину реальних та потенційних загроз. Пороговий рівень є певним числовим вираженням кількісно-якісної характеристики стану економічної безпеки суб'єкту, що характеризує їх гранично допустимі значення.

В свою чергу, недотримання вказаних значень шкодить процесу нормального розвитку різних елементів відтворення та, як наслідок, призводить до закріплення руйнівних тенденцій в економіці.

---

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: підручник. К.: КНТЕУ, 2001. 309 с.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.

3. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60.

В. В. Скупейко,

кандидат економічних наук
(Львівський університет бізнесу і права)

О. Б. Вознюк,

кандидат економічних наук
(ГУ ДФС у Львівській області)

АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тіньова економіка за своєю природою явище багатогранне, що має об'єктивний характер і впливає на всі аспекти економічної діяльності.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі рівень тіньової економіки в Україні у січні–вересні 2018 року становив 32% від обсягу офіційного ВВП [4].

Сьогодні детінізацію економіки можна розглядати як один із критеріїв оцінки ефективності впроваджуваних реформ і прийняття їх суспільством [2].

Незважаючи на деякі позитивні економічні тенденції та збереження ознак загальної економічної стабілізації, динаміка детінізації стримується нерозв'язаними проблемами, які негативно позначаються на розвитку економіки країни в цілому.

В умовах війни та анексії територій відбувається спад темпів розвитку виробництва та ділової активності, зниження інвестиційної активності, недоступність кредитів (високі ставки), низька купівельна спроможність населення та ін.

За видами діяльності тіньова економіка поділяється на незаконну та законну діяльність.

Незаконна тіньова економічна діяльність включає виробництво і збут наркотиків, азартні ігри, контрабанду, торгівлю краденими товарами з використанням грошей, а також бартерні операції.

Наслідком здійснення таких операцій є ухилення від сплати податків та зменшення податкових зобов'язань.

Законна тіньова економічна діяльність здійснюється у грошовій і не грошовій формах, і, як правило, є наслідком недосконалості законодавчої бази. Вона містить не задекларовані доходи від

самостійної діяльності, доходи від незареєстрованої трудової діяльності, використання фізичних осіб-підприємців як найманих працівників, несплати єдиного соціального внеску самозайнятими особами та податків і зборів за результатами річного декларування. Її наслідком є законне зменшення податкових зобов'язань і ухилення від сплати податків і недоотримання бюджетних надходжень [1].

Перебуваючи в «тіні» і проводячи економічну діяльність при цьому не декларуючи офіційно своїх доходів, держава не одержує суми податків, її громадяни соціальний захист, одночасно використовуючи пільги від держави (субсидії, різного роду соціальні допомоги та ін.).

Причини появи тіньової економіки слід поділити на: загальні та часткові. До загальних відносять – заборони і обмеження, а до часткових – високе податкове навантаження та неефективну систему його адміністрування; чисельні бюрократичні процедури; недовіра до інститутів влади та судової системи; корумпованість всіх ешелонів чиновництва тощо і врешті взаємодія тіньової економіки з тіньовою політикою.

Взаємодія тіньової економіки з тіньовою політикою здійснюється у формі фінансового донорства для купівлі бізнесом адміністративних послуг і посадових місць тощо. А взаємодія тіньової політики з тіньовою економікою відбувається через розподіл державних замовлень для своїх; через тіньові схеми чиновник задовольняє економічні інтереси, тіньова економіка створює умови для самозбереження чиновника тіньової політики тощо. Таку взаємодію між тіньовою економікою та тіньовою політикою сьогодні в Україні можна назвати тіньовим державно-приватним партнерством [3].

Глобалізація економічних процесів, мондіалізація ринку праці, орієнтація на ту чи іншу ресурсну базу наражає державу на зубожіння та технологічне відставання та піддає її стихійному впливу того чи іншого інтеграційного угруповання, яке виходить винятково з власних інтересів і може несвідомо, а часто і свідомо, підвищувати національний інтерес України [2].

Результативність процесу детінізації економіки є похідною від спроможності держави створити сприятливі умови для наро-

щення суб'єктами господарювання ділової активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та бізнес-клімату в країні та створенню такого інституційного середовища, для якого тіньова економіка стала б неефективною.

---

1. Аніловська Г. Я., Стоколоса Т. М. Виміри «тіньової економіки». *Легалізація економіки та протидія корупції в системі економічної безпеки держави*: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (31 травня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 16–17.

2. Лейфура М. В. Методики оцінки рівня тіньової економіки та її динаміка в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. Вип. № 2 (10). 51 с.

3. Мазур І. І. Соціально-економічна природа тіньової економіки та причини її розвитку в підприємстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2017. № 190. С. 15–16.

4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: www.me.gov.ua.

Р. С. Сорока,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Удосконалення національної системи запобігання і протидії відмиванню (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму передбачає обґрунтування причин та умов розвитку даного явища в Україні.

Без поглибленого аналізу можна виділити такі основні причини та умови відмивання (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму в цілому світі:

– інтенсивний розвиток світової економіки та посилення процесів її глобалізації;

- активний розвиток інструментів фінансового ринку;
- зменшення частки сектору готівкових розрахунків та ріст сектору безготівкового грошового обороту внаслідок бурхливого розвитку новітніх інформаційних технологій;
- активний розвиток криптовалют та відносно слабке державне регулювання їх майнінгу та використання;
- ріст потоків міжнародної міграції капіталу та трудових ресурсів у цілому світі;
- недостатнє правове, кадрове, організаційне та технічне забезпечення державних органів, функціональними обов'язками яких є протидія відмиванню протиправних доходів. При цьому спостерігається дублювання частиною державних органів функціональних обов'язків щодо боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом;
- розширення можливостей використання інтернету при здійсненні фінансових операцій при анонімності клієнтів або вигодоодержувачів;
- складність та довготривалість розслідування злочинних дій у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки необхідна співпраця підрозділів фінансових розвідок багатьох держав.

Залежно від змісту, виділяють такі види причин та умов відмивання незаконних доходів: економічні, політичні, правові, організаційні, технічні, міжнародні та соціальні. Найбільш важливими є економічні причини та умови легалізації злочинних доходів, адже економічні відносини є основою переважної частини злочинів.

Основною економічною передумовою відмивання протиправних доходів є трансформація економічної системи в Україні на початку 90-х років минулого століття від адміністративно-командної організації народного господарства до ринкової економіки. Трансформаційні процеси супроводжувалися широкомасштабними змінами як суспільного ладу, відносин власності, лібералізації економіки, так і способу життя населення внаслідок диференціації в доходах та соціального розшарування.

Непродуманість, а відповідно, і неефективність реформ в економічній сфері стали каталізатором економічної кризи, яка

виникла ще за часів СРСР та зумовили значне розширення частки тіньової економіки і підвищення рівня економічної злочинності через неузгодженість дій контролюючих і правоохоронних органів.

Виникнення та розвиток інфляційних процесів, часті та не зовсім зрозумілі зміни в сфері оподаткування, прискорене і не завжди законне проведення приватизації, відсутність стратегії розбудови фінансового ринку, прорахунки в регулюванні грошового обігу, а особливо сфери готівкових операцій, спричинили кумулятивний ефект у розвитку економічної кризи, розширенню тіньової економіки, а відповідно, і розвитку економічних причин та умов відмивання злочинних доходів.

Після прискороного, непрозорого і не завжди законного проведення приватизації діяльність кримінальних структур зосередилася на фінансовому секторі з акцентуванням уваги в останні роки на легалізації злочинних доходів на професійному рівні. Професіоналізації та інтернаціоналізації діяльності кримінальних структур, спрямованої на легалізацію злочинних доходів сприяє недосконалість законодавства в сфері фінансового моніторингу, можливість здійснення фінансових операцій через офшорні юрисдикції та території із сприятливим режимом оподаткування тощо.

Специфіка розвитку суспільних відносин в Україні обумовило тісне переплетення політичних причин та умов легалізації (відмивання) злочинних доходів в Україні з економічними тенденціями, які розглянути вище.

Нестабільність та відносна неефективність економічної політики в Україні зумовлена перш за все політичною боротьбою між владними структурами та опозиційними силами, коли реальні важелі впливу на стратегію розвитку країни переходили по чергово від чинної влади до опозиційних сил, і навпаки. Зміна владних еліт шляхом виборів або в результаті двох «революцій» зумовлювала коригування стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку держави, а відповідно, і напряму економічної політики в Україні.

Непродуманість економічної політики позначилася на політиці протидії злочинності. В цьому зв'язку не розробленість і непослідовність, як економічної політики, так і політики у сфері проти-

дії злочинності виступили умовою зростання злочинності в Україні. Відмивання злочинних доходів знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з ефективністю державної політики, оскільки лише грамотна економічна політика, спрямована на забезпечення добробуту серед населення, здатна усунути причини корисливої злочинності, а грамотна робота правоохоронних органів здатна забезпечити ефективну протидію легалізації злочинних доходів.

О. О. Столяренко,
старший викладач кафедри
економіки та економічної безпеки
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ

Фінансова безпека особи – це показник забезпечення особи фінансовими ресурсами, безпечним станом життя та захист від зовнішніх та внутрішніх ризиків.

Також науковці розглядають фінансову безпеку особи, як соціально-економічну категорію, яка показує рівень матеріального забезпечення для задоволення первинних потреб, а також як важливу складову соціальної безпеки та один із найважливіших показників рівня життя населення [1, с. 230–234].

До основних показників, що визначають рівень фінансової безпеки особи, можна віднести [2; 3]:

1. Рівень прожиткового мінімуму (розмір прожиткового мінімуму встановлюють на основі споживчого кошика, оскільки за його допомогою визначають набір продуктів та послуг першої необхідності). Розмір прожиткового мінімуму за перше півріччя 2018 року становило 1700 грн., а за перше півріччя 2019 року 1853 грн.

2. Розмір оплати праці (для особи, котра працює основним джерелом доходів є заробітна плата і саме її розмір визначає купівельну спроможність працівника).

Середня заробітна плата в Україні в січні 2018 році становила 7711 грн., а грудні 2018 року 10573 грн .

3. Величина сукупних доходів на душу населення та їхня структура. В Україні структура доходів населення майже однакова і до її складу входять заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти. Середній розмір призначеної субсидії на одне домогосподарство у грудні 2018р. зменшився порівняно з відповідним періодом 2017р. на 28,2% і становив 713,0 грн.

4. Розширення населення за рівнем доходів та витрат.

5. Розмір ВВП на душу населення. В Україні цей показник у II кварталі 2018 року становить 19,074 тис грн.

До факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці особи можна віднести: бідність, безробіття, податкове навантаження на доходи фізичних осіб і заробітну плату працівника. Зокрема рівень безробітне населення України у віці 15–70 років у 2018 році становило 1712,8 тис. осіб.

Ці загрози мають негативні наслідки на фінансову безпеку особи, оскільки безробіття, бідність та інші ризики створюють перешкоди до нормального функціонування особи, забезпечення її фізіологічних потреб. Зокрема, стан цієї безпеки особи впливає на фінансовий стан країни та її безпеку.

Також на нашу думку, важливий вплив на фінансову безпеку особи впливає ставлення до грошей, оскільки саме психологічне ставлення впливає на кількість кредитів, якими користується людина, здатність до заощадження, пошуку джерел фінансування для забезпечення відповідного рівня життя.

В Україні процес формування у людей ставлення до грошей, на думку В. Москаленко, є під впливом різних тенденцій. Першою тенденцією дослідниця вважає традиційну економічну свідомість, пов'язану з ідеєю соціальної рівності, сприйняттям грошей як абстрактної цінності, про яку неохоче говорять.

До другої тенденції вона зараховує радянський менталітет, в якому закладений образ грошей як засіб експлуатації і нерівності, якого потрібно позбутися. Третя – це вплив західного економізму, який ставить грошові відносини в центр суспільства. Та четверта тенденція – це кризовий характер економіки. Взаємодія цих чоти-

рьох тенденцій і визначає особливий тип монетарної культури нашого суспільства [4].

С. Лі, П. Веблей та С. Велкер у дослідженнях проблеми заборгованості виділили низку факторів, що впливають на поведінку, яка призводить до заборгованості. На їхню думку, до таких факторів можна зарахувати позитивне соціальне ставлення до боргів. Це пов'язується із розповсюдженням такого явища, як кредит, який вважають оптимальним засобом отримання коштів для купівлі товарів та послуг. Також одним із таких чинників є процес економічної соціалізації, тобто якщо в сім'ї заборгованість вважається допустимим явищем, то це породжує таку ж модель поведінки у наступних поколіннях. На процес породження заборгованості теж впливає соціальне порівняння, тоді коли людина порівнює себе з невідповідною, за фінансовими можливостями, референтною групою, бажаючи в такий спосіб бути такою, «як усі». На поведінку, яка призводить до заборгованості можуть впливати й такі фактори, як невміння розпоряджатися власними фінансовими ресурсами, нерациональна споживацька поведінка, ставлення до боргів, а також зовнішній локус контролю особистості [5].

Таким чином, окрім соціально-економічних чинників, які впливають на фінансову безпеку особи існують ще психологічний вплив ставлення до грошей. Саме негативне психологічне ставлення до грошей призводить до заборгованості особи, бідності, алкоголізму та безробіття.

---

1. Папуша Н. С. Фінансова безпека особи: генезис. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. Вип 19. С. 230–234.

2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози стратегія забезпечення. Нац. торг.-екон. ун-т. К., 2015. 309 с.

3. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Москаленко В. Сучасні напрямки досліджень в економічній психології. *Соціальна психологія*. 2004. № 3 (5). С. 3–21.

5. Фенько А. Проблема денег в зарубежных психологических исследованиях. *Психологический журнал*. 2000. № 1. С. 50–62.

С. О. Ткаченко,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних
та економічних дисциплін
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ОЗДОРОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Пріоритет в якості центрального поняття у рамках антикризової економічної науки учені віддають по-різному. Так, окремі науковці пріоритетним вважають безпеку, а інші відстоюють концепцію стійкого розвитку. Разом з тим, ми вважаємо, що стійкий розвиток без безпеки або без розвитку конкурентоспроможності неможливий. Включення нових ресурсів для потреб виробничо-господарської системи на основі їх ефективного використання є об'єктивною необхідністю. Взаємовідносини з середовищем і внутрішня гармонія системи можуть вирішуватися лише за допомогою триєдиної системи: конкурентоспроможність, стійкість, безпека.

Слід зазначити, що антикризова економічна наука включає не лише загальнотеоретичний і загальнодержавний підходи, але і формування системи антикризових заходів на мезо- і мікрорівні в рамках галузі і підприємства. Це питання в сучасних умовах найбільш актуальне, оскільки від стану підприємств багато в чому залежить стан галузі і економіки держави в цілому. Очевидно, що поняття «антикризове управління» і «управління підприємством», що знаходиться в процедурі банкрутства відрізняються характерними ознаками, які для практичних цілей корисно ідентифікувати.

Так, для «антикризового управління» характерними ознаками є: довгострокове функціонування фірми в конкурентному ринковому середовищі, виступ власника або загальних зборів учасників (акціонерів) як суб'єкта управління, а визначення потенціалу, прибутку і ліквідності як об'єкту, відсутність часових обмежень щодо періоду впровадження заходів впливу та визначення стратегічного балансу та стратегічної перспективи як системи орієнтації управління.

В свою чергу, для управління суб'єктом, що є «неспроможним боржником» метою є його ліквідація як юридичної особи, якщо неможливо її повернення до платоспроможного стану, суб'єктом управління виступають арбітражний керуючий (ліквідаційна комісія), а об'єктом борги і майно, де періоди управлінської діяльності законодавчо обмежені процедурою банкрутства (максимально можливий період для відновлення платоспроможності боржника чітко обговорений у законі), а орієнтація спрямована на підготовку ліквідаційного балансу (передатного акта, розділового балансу) та ін.

Неважко помітити, що представлені підвиди управління не можуть бути об'єднані під назвою одного з підвидів, – «антикризове управління» – навіть з посиланням на його тлумачення в широкому значенні. Антикризове управління, на нашу думку, – це управління внутрішнє, цільове, таке, що має і стратегічну і оперативну складову, попереджувальне. Щоб відповідати цій характеристиці, антикризове управління, на наш погляд, має риси, властиві ситуаційному, селективному, адаптивному і інноваційному менеджменту, забезпечуючи їх комбінаторний синтез.

Відповідно до цього, актуалізуються питання слід розмежувати підвиди антикризового менеджменту. Підхід, що базується на використанні поняття «Антикризовий менеджмент» в широкому значенні слова, дозволяє визначитися з його різновидами – реактивним і превентивним.

Реактивний антикризовий менеджмент реалізується, коли дія загрози щодо збереження підприємства стає очевидною, наочно спостережуваною, такою, що не залишає сумніву, коли криза починає проявлятися досить гостро і втрати компанії досягають значних розмірів, що негативно позначається на фінансових результатах і збереженні платоспроможності.

Оскільки загроза кризи реалізувалася, на нашу думку, важливо відновити фінансову рівновагу компанії, як системи, при якій реалізуються її здібності виконувати свої зобов'язання по платежах. Для досягнення фінансової рівноваги слід забезпечити рівновагу надходжень щодо видатків як за величиною, так і за періодами.

Механізм реалізації реактивного антикризового управління може бути описаний наступним чином. Центр тяжіння в комбінації

дій, що здійснюються у відповідь на розвиток кризи, переносяться на посилення економії і проведення заходів оперативного характеру для ліквідації відчутних фінансових збитків і, за можливості, мінімізації витрат, обумовлених згоранням нерентабельної діяльності. Ключовою метою реактивного антикризового менеджменту виступає відновлення платоспроможності, внаслідок чого спеціальному поглибленому дослідженню підлягають процеси, що регламентують залучення та виток грошових активів і їх сальдо, співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості тощо.

Інструментальною основою протидії погіршення фінансово-економічного стану є план, що встановлює ключові показники і комплекс заходів щодо їх досягнення. При цьому сама криза трактується негативно, оскільки розвивається як пряма загроза існуванню виробничо-господарської системи.

Якщо припущення щодо оперативного характеру пов'язаних з кризою питань не підтверджується, то еволюційний розвиток шляхом здійснення надзвичайних оперативних заходів не зможе забезпечити нормалізації стану. Оскільки колишні підходи не забезпечують активного впровадження нових форм, методів, прийомів, тобто реалізації стратегічно орієнтованих заходів.

О. А. Туркот,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕТОРІВ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В Україні, зважаючи на фінансову кризу, яка діє до сьогодні, суб'єкти господарювання перебувають у непростих умовах щодо їх функціонування та потребують захисту, шляхом внесення відповідних змін у законодавство як щодо спрощення процедури створення, функціонування так і припинення діяльності. Інвестори

не залучають інвестиції для покращення економічної ситуації в країні, оскільки їх права та інтереси є неналежно захищеними. Неможливість виконати свої зобов'язання перед кредиторами призводить до банкрутства суб'єктів господарювання.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року № 2343-ХП [1] визначив положення щодо здійснення процедури банкрутства боржників. Також, процедуру здійснення банкрутства боржника регулюють норми ГК України, який використовують як загальний законодавчий акт, та інші норми чинного законодавства.

Н. Ю. Возіянова зазначає, що аналіз стану підприємства-боржника необхідно здійснювати в чотири етапи:

- 1) проведення загального аналізу стану управління підприємством і встановлення виду банкрутства;
- 2) оцінка його фінансового стану;
- 3) оцінка заборгованості і майна підприємства;
- 4) формування довідки про характер банкрутства і можливість проведення ліквідаційних процедур у разі визнання судом його банкрутства [2, с. 9].

Необхідно погодитись із науковцем, оскільки усі вказані етапи аналізу стану суб'єкта господарювання є важливими для врахування. На нашу думку, ще до подання заяви про визнання боржника банкрутом необхідно встановити наявність майна у боржника та рахунків, на яких суб'єкт господарювання зберігає кошти. Вказане встановлення необхідне для можливості накладати арешт на майно боржника та рахунки для унеможливлення знаття коштів, або переведення їх на інші рахунки, а також реалізації майна, з метою нездійснення розрахунку із кредиторами. Особливо інвесторам, для захисту законних прав та інтересів, необхідно проводити аналіз майна суб'єкта господарювання та визначати наявність рахунків, на яких боржник може зберігати кошти, перед зверненням із позовною заявою про визнання боржника банкрутом до суду.

Також, необхідно зазначити, що «рейдери» можуть скуповувати борги суб'єкта господарювання і пред'являти їх у сукупності. У випадку, якщо суб'єкт господарювання не зможе погасити усі борги, виникають підстави для початку процедури банкрутства

або досудової санації. При вказаних процедурах суб'єкт господарювання не підконтрольний власнику, а лише арбітражному керуючому (зокрема, керуючому санацією). Останнього «рейдери» можуть підкупити [3, с. 270].

На нашу думку, «рейдери» використовують усі можливі способи для здійснення «рейдерської» атаки. У зв'язку з цим, інвестори потребують захисту їх законних прав та інтересів, у тому числі від «рейдерів».

Необхідно зазначити, що Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» потребує внесення змін та доповнень. Інвестори будуть вкладати кошти у діяльність суб'єктів господарювання, якщо їх інвестиції будуть належно захищені. У зв'язку з цим, 21 грудня 2018 року прийнято Кодекс України з процедур банкрутства [4], у якому значно спрощено та вдосконалено процедуру здійснення банкрутства. На даний час Президент України все ще не підписав вказаний документ.

Отже, інститут банкрутства існує уже протягом тривалого часу. Положення щодо банкрутства суб'єктів господарювання потребують внесення змін, оскільки інвестори не бажають залучати інвестиції у діяльність підприємств при відсутності належних норм щодо захисту їх вкладень.

Таким чином, з метою захисту прав і законних інтересів інвесторів та спрощення процедури банкрутства, прийнято Кодекс України з процедур банкрутства.

---

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/conv/print>.

2. Возіянова Н. Ю. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління банкрутством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг». Донецьк, 2001. 16 с.

3. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.

4. Кодекс України з процедур банкрутства: проект Закону України від 18.10.2018 року № 8060. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63518

О. О. Уманець,
аспірант кафедри маркетингу
(*Львівський національний університет
імені Івана Франка*)

МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Управління маркетингом являє собою процес запланованих дій, реалізацію маркетингових концепцій в діяльності підприємства. Процес управління маркетингом – послідовність дій підрозділів маркетингової служби для досягнення тактичної і стратегічної мети маркетингу (наприклад, аналіз ринкових можливостей, вибір цільових ринків, розробка комплексу маркетингу, розробка планів маркетингу, контролінг та ін.) [1].

Управління маркетингом – це складний процес який вимагає прийняття рішень стосовно діяльності підприємства з максимально позитивними результатами та мінімальними негативними чинниками. Процес маркетингового управління включає планування, організацію, реалізацію та контроль, вміння протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, це формує підґрунтя для економічної безпеки. До категорії «економічна безпека» включають багато функціональних складових, але маркетингова там відсутня. Наявність такої складової дозволить підприємству більш повно врахувати всі чинники, які можуть сприяти підвищенню його економічної безпеки. Проблемами економічної безпеки підприємств займалося багато іноземних та вітчизняних вчених. Серед них можна виділити праці таких вчених як С. Покропивного, В. Шликова, Н. Й. Реверчук.

Методики які розглядалися фактично не враховували маркетинг основною складовою економічної безпеки підприємства. Тому варто розглянути його вплив на економічну безпеку підприємства.

Функціональні складові економічної безпеки складаються з таких елементів: фінансова; інтелектуальна і кадрова; техніко-технологічна; політико-правова; інформаційна; екологічна; силова.

Фінансова функціональна складова вважається основною і вирішальною, оскільки фінанси є головним механізмом діяльності, який дає змогу найяскравіше виділитись підприємству на ринку серед конкурентів. Фінансова складова важлива бо враховує забезпеченість підприємств власними ресурсами, ефективністю їх використання, результатами яких є фінансова стабільність.

Інтелектуальна і кадрова складові сприяють отриманню кваліфікованого персоналу, його освітою, навчанням та самовдосконаленням. Результатом якої є вмотивований та кваліфікований персонал завдяки якому підприємство матиме перевагу на ринку серед конкурентів.

Техніко-технологічна складова враховує відповідність до світових стандартів технологічних режимів та процесів, які використовує підприємство. Підвищення якої дасть змогу оптимально використовувати ресурси підприємства, мати можливість створювати нові продукти чи розробки.

Політико-правова складова враховує загрози як внутрішні так і зовнішні. Внутрішніми загрозами можуть бути, як низький рівень юридичної кваліфікованості підприємства, низьке фінансування юридичного забезпечення. Зовнішніми є недосконалі законодавча база. Ці загрози несуть не тільки недоотримання доходу але і його втраті.

Інформаційна складова має на меті збір та обробку результатів діяльності підприємства на ринку, відповідність до нових потреб серед споживачів. Управління якою дасть можливість швидше освоювати нові ринки, перевагу серед конкурентів, швидше розвиватись.

Екологічна складова враховує стандарти як національні так і міжнародні, залежить лише де підприємство реалізовує свою діяльність. Підприємство яке відповідає національним стандартам та яке намагається відповідати міжнародним стандартам, матиме перевагу серед конкурентів на ринку.

Силова складова відповідає за фізичний захист свого підприємства та його майна, працівників, та продукції. Захищеність підприємства від зовнішніх загроз захищатиме від недобросовісної конкуренції, втрати майна через нехтування заходами безпеки. Серед перелічених функціональних складових відсутня маркетин-

гова складова, та її вплив на економічну безпеку підприємства. Маркетингове управління має вагомий вплив на діяльність підприємства. Ефективне управління якого впливатиме на всі аспекти діяльності, та на всі функціональні складові економічної безпеки підприємства.

Ефективне маркетингове управління, у фінансовій складовій дасть змогу підприємству яке залежне від залучених коштів, знайти рішення для зменшення рівня залежності. Шляхом пошуку нових ринків збуту, розробки нової продукції. її доцільності та прогнозований дохід для зниження заборгованості.

В інтелектуальній та кадровій складовій, маркетингове управління допоможе у пошуку нових кваліфікованих.

Маркетингове управління економічною безпекою вдосконалюватиме всі основні функціональні складові економічної безпеки шляхом виконанням основної мети маркетингу. Мета маркетингу, це формування і стимулювання попиту; забезпечення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень і планів роботи підприємства; розширення обсягу продажів, ринкової частки.

Для найбільш повного розкриття усіх можливостей маркетингового управління необхідне виконання певних вимог: впровадження маркетингового управління в діяльність підприємства як однією з основних функцій економічної безпеки підприємства; проведення добре продуманої стратегії маркетингового управління на підприємстві; повне та досконале представлення у вищого керівництва необхідності впровадження маркетингового управління як основної складової економічної безпеки підприємства; усвідомлення про якісне та ефективне маркетингове управління як механізм розвитку підприємства та покращення результатів його діяльності.

Отже, маркетингове управління підприємства дасть змогу підприємству розвиватись швидшими темпами та вдосконалювати стійкість економічної безпеки до зовнішніх та внутрішніх загроз.

---

1. Процес управління маркетингом. Словник маркетингових термінів.
URL: <https://cutt.ly/Jwr1us>

О. В. Хомів,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Діяльність підприємництва за час існування незалежної України не тільки набула певного економічного розвитку та досвіду, а і формувалась у постійній боротьбі з різного роду небезпеками та загрозами. Аналізуючи питання забезпечення безпеки підприємництва, слід зазначити, що суб'єкт підприємництва є основою розвитку економічної системи держави, заснованої на засадах конкуренції, а не на тиску державно-монополістичних структур.

Виділяють такі функціональні складові економічної безпеки підприємства:

- фінансова складова – досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів;
- інтелектуальна складова – збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;
- техніко-технологічна складова – ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій до сучасних світових аналогів щодо оптимізації витрат ресурсів;
- політико-правова складова – всебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства;
- інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства;
- екологічна складова – забезпечення фізичної безпеки співробітників фірми (насамперед керівників) і збереження її майна [1].

Мета системи безпеки – це, насамперед, своєчасне виявлення та відвернення як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення захищеності підприємства та досягнення ним цілей бізнесу.

Досягнення поставленої мети можливе на основі вирішення комплексу завдань:

- виявлення реальних та прогнозування потенційних небезпек і загроз;
- пошук способів їх запобігання, послаблення або ліквідація наслідків їх впливу;
- пошук сил та ресурсів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства;
- організація взаємодії з правоохоронними органами і органами контролю для запобігання та припинення правопорушень, спрямованих проти інтересів підприємства;
- формування власної адекватної загрозам служби безпеки підприємства.

Система безпеки підприємства базується на певних принципах, з яких найвагоміші: комплексність, своєчасність, безперервність, законність, економність, взаємодія, компетентність. Така система має виконувати ряд функцій: прогнозування, виявлення, відвернення, послаблення небезпек і загроз; забезпечення захищеності діяльності підприємства і його персоналу; формування необхідного конкурентного середовища, збереження його майна; ліквідація наслідків завданих збитків.

Для великого підприємства доцільним є формування власної служби безпеки, яка може включати різні відділи, групи, підрозділи (охорони, режиму, роботи з кадрами, інженерно-технічного захисту, розвідки та контррозвідки, оперативного реагування, пожежної безпеки, які координує один із керівників підприємства, а для виконання консультативних функцій може створюватись рада безпеки [2].

Для забезпечення економічної безпеки підприємств застосовуються такі функціональні стратегії безпеки: 1) стратегія економічної безпеки, що включає систему превентивних заходів, реалізовану через регулярну, безперервну роботу всіх підрозділів суб'єкта підприємницької діяльності з перевірки контрагентів, аналізу передбачуваних угод, експертизи документів, виконання правил роботи з конфіденційною інформацією; 2) стратегія реактивних заходів, що застосовується у разі виникнення або реального здійснення будь-яких загроз економічної безпеки підприємництва. Вона заснована на застосуванні ситуаційного підходу і врахуванні всіх

зовнішніх і внутрішніх чинників, реалізується службою безпеки через систему заходів, специфічних для даної ситуації [3].

При управлінні економічною безпекою підприємства науковцями пропонується виділяти механізми оперативного, тактичного та стратегічного управління. Оперативне управління характеризується лише протистоянням загрозам, які уже виникли; тактичне – здатністю до адаптації; стратегічне – здатністю до постійного розвитку.

Отже, об'єктом безпеки підприємства, передусім економічної, є вся система її повноцінного функціонування. Уразивши хоча б один із об'єктів безпеки підприємства, остання зазнає відповідного впливу на окрему ділянку фірми, що може обернутися небезпекою або загрозою втрати балансу рівноваги виробничо-господарського механізму підприємства. Кожне підприємство (суб'єкт господарювання) має як загальний об'єкт безпеки, так і специфічний, через особливості її діяльності. Безпосередня організація забезпечення безпеки покладена на суб'єкти безпеки підприємства, а саме відповідних осіб, підрозділи, служби, органи, відомства та установи.

---

1. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека». *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 309–314.

2. Крутов В. В., Пилипчук В. Г. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектору безпеки України (система безпеки підприємництва): наукова доповідь. К.: НІСД, 2011. 85 с.

3. Іванюта Т. М., Зайчковський А. О. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.

Н. І. Чапляк,

кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Сьогодні в умовах нестабільної економічної ситуації, валютних та цінових коливань як ніколи актуальним постає питання активізації цінних паперів в Україні. В той час, як міжнародне спів-

робітництво досягло значних результатів в частині розвитку фондового ринку і переходить на новий етап біржових відносин з використання деривативів – аналіз показників динаміки торгів на вітчизняному ринку свідчать про проблеми його розвитку. Чітко прослідковується відсутність єдиної законодавчої бази врегулювання діяльності на фондовому ринку та на ринку похідних цінних паперів, що дестабілізує та сповільнює розвиток інвестиційної діяльності в Україні.

У нормативно-правовій базі, яка регламентує операції на ринку похідних цінних паперів, сьогодні відсутні механізми регулювання багатьох ключових моментів функціонування ринку похідних цінних паперів, зокрема, чітко не прописані нетривіальні питання клірингу за строковими угодами, емісії контрактів, вимоги щодо біржової маржі і гарантування угод, недостатньо висвітлені питання бухгалтерського і податкового обліку операцій із деривативами, відсутній єдиний законодавчий акт, який регулював би систему відносин на ринку похідних фінансових інструментів [2].

Зазначимо, що згідно Податкового кодексу дериватив – документ, що засвідчує право та(або) зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах [1]. Порядок випуску та обігу деривативів устанавлюється законодавством. Тобто похідні цінні папери страхують учасників угоди від ринкових ризиків і на даному етапі, вітчизняні інвестори лише вивчають інструменти ринку похідних цінних паперів, ознайомлюються з механізмом їхнього функціонування та законодавчо закріпленими правами та обов'язками, про що й свідчать показники структура торгів деривативами в Україні за видами інструментів у 2017 році.

Найбільший обсяг торгів на ринку цінних паперів деривативами зафіксовано у листопаді 2017 року – 1,17 млрд грн. У загальній структурі обсягів торгів на ринку цінних паперів частка обсягу торгів деривативами склала 1,2% сукупного обсягу торгів на фондовому ринку. Своєю чергою, частка обсягу торгів деривативами на біржовому ринку у 2017 році становить 88,17%, а найбільшим попитом у 2017 році користувалися ф'ючерсний контракт без пос-

тавки базового активу (фондового індексу) та опціон на купівлю з поставкою базового активу (деривативів), ця тенденція прослідковується і у 2018 році [3]. Попит на ф'ючерси пов'язаний із нестабільною ситуацією на фондовому ринку і здебільшого використовуються інвесторами переважно для зниження ризиків валютних операцій.

Нерозвиненість біржової торгівлі впливає на капіталізацію і ліквідність ринків цінних паперів у цілому, позбавляючи підприємства можливостей для залучення фінансових ресурсів через механізми ринку капіталів, змушуючи звертатися лише до системи банківського кредитування, а слабка концентрація торгівлі цінними паперами та іншими фінансовими інструментами на регульованих ринках ставить під сумнів наявність в країні систем ціноутворення, здатних визначити справедливу вартість фінансового ресурсу [4].

Інтеграція ринку деривативів, у майбутньому, дасть змогу проводити оцінку стану та перспектив змін фінансових показників не лише національної, а й міжнародної економіки, а підвищення відсоткового співвідношення використання похідних цінних паперів є першочерговим етапом збільшення дохідності для інвестора та страхування ризиків фінансових операцій.

Необхідність введення нових видів деривативів і можливість перерозподілу цінових ризиків є ключовим фактором освоєння зарубіжного досвіду ефективної інвестиційної діяльності. Тому важливою передумовою ефективного функціонування ринку похідних цінних паперів і надалі залишається вирішення питань формування законодавчої бази, передусім закону про ринок деривативів в Україні.

---

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Гордон В. Б. Роль деривативів на ринках, що розвиваються. *Фінанси України*. 2015. № 1. С. 70–76.

3. Річний звіт національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10197.amp>

4. Князь С. В., Лучко Г. Й. Сучасний стан та проблеми функціонування ринку деривативів в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 347–354. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_6_42

Т. Б. Шира,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування
(Українська академія друкарства)

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО БАЗИСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема забезпечення безпеки існувала з моменту усвідомлення людиною свого місця в природі, бажання захистити себе проявлялося як у жертвоприношенні, поклонінні надприродним явищам, об'єднанні у громаду та створенні приписів для співіснування.

Проблема забезпечення безпеки підприємства набула особливої гостроти в останні два десятиліття, що в найбільшій мірі спричинено трансформаційними змінами в національній економіці та формуванням сектору підприємств недержавної форми власності. Власник, а не лише державні інституції, повинні дбати про формування безпечних умов функціонування та розвитку певного суб'єкта господарювання, що потребує як змін у сприйнятті самого поняття «безпека», так і розроблення відповідного наукового підґрунтя, що спирається на фактичні умови ведення бізнесу в нашій країні. В цьому контексті вважаємо за доцільне процитувати висловлювання китайського стратега і мислителя Сунь-Цзи (544 р. до н.е.) із його книги «Мистецтво війни»: «...якщо знаєш його і знаєш себе, бийся хоч сто разів, – а загрози не буде; якщо знаєш себе, а його не знаєш, – один раз переможеш, другий раз будеш переможений; якщо не знаєш ні себе, ні його, – кожен раз, коли будеш битися, ти будеш переможений» [1, с. 37–48]. В цьому висловлюванні можна простежити важливість володіння знаннями як про підприємство, так і його середовище господарської діяльності як основи збереження, захисту та формування підстав для розвитку бізнесу.

Проблему забезпечення безпеки підприємства вирішити надзвичайно складно в наслідок високої невизначеності середовища

функціонування та швидких темпів розвитку подій, які вимагають від фахівців не лише досвіду, але й знань про суть природи безпеки бізнесу та можливості її досягнення.

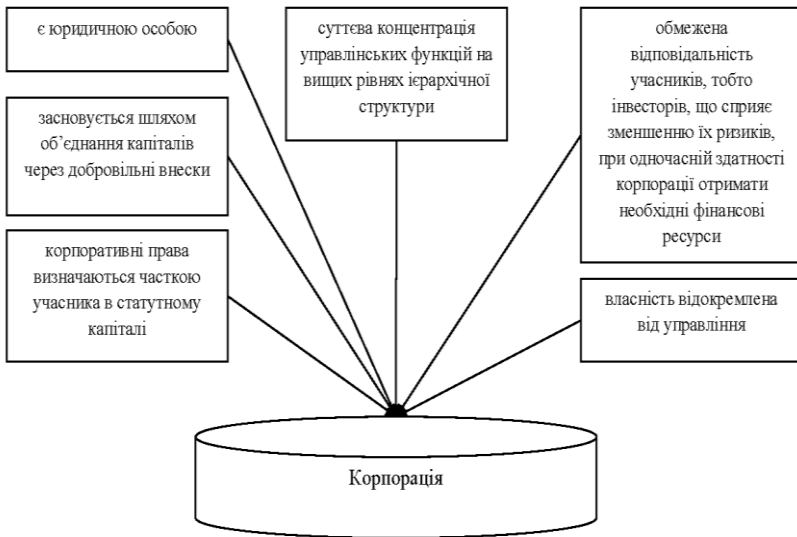
В період планової економіки питання безпеки підприємств державної форми власності перебували в полі зору правоохоронних органів. Трансформаційні процеси в національній економіці, які спонукали до виникнення підприємств приватної та інших форм власності, сприяли розумінню того, що бізнес потребує захисту, без якого не лише розвиток, а й функціонування неможливе. Кожне підприємство потребує формування надійних оборонних редутив, що лягає на плечі перш за все власника. Держава обмежена у втручанні в господарську діяльність підприємства, а відтак і першочергові захисті заходи повинні реалізовуватися з ініціативи і за рахунок самого підприємства.

Здійснюючи узагальнення проведеного дослідження можна стверджувати, що сучасні трактування поняття «економічна безпека підприємства» визначають підприємство як соціально-економічну систему, що перебуває під впливом зовнішнього середовища та внутрішніх змін, пов'язаних із розвитком, потребує захисту, який полягає в діях суб'єктів безпеки стосовно об'єктів безпеки.

Можна стверджувати, що уже сьогодні наявні ознаки наступного етапу наукового поступу, який полягає у переході від трактування безпечних умов розвитку підприємств шляхом забезпечення економічної безпеки до їх формування через корпоративну безпеку. Перш ніж приділити увагу поняттю «корпоративна безпека підприємства» з'ясуємо суть терміну «корпорація». Здійснене узагальнення дозволило визначити характерні ознаки, притаманні для корпорацій в економічно розвинутих країнах світу (див. рис.).

Узагальнюючи можна стверджувати, що жоден із наукових підходів до трактування суті терміну «економічна безпека підприємства» не передбачає розгляду взаємовідносин між членами корпорації, інвесторами та менеджерами, захисту корпоративних інтересів і т. д.

Відтак із зростанням корпоративного сектору в Україні формування методологічного базису забезпечення корпоративної безпеки стає все більш актуальним.

Рис. Ознаки корпорації

Можна стверджувати, що корпоративна безпека є більш широким поняттям у порівнянні із економічною безпекою підприємства, оскільки визначає необхідність виконання більш широкого кола завдань: здійснення захисту корпорації, в т.ч. від негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз; забезпечення найбільш ефективного використання наявних корпоративних ресурсів; досягнення корпоративних інтересів; перешкоджання виникненню корпоративних конфліктів; формування безпечних умов сталого розвитку підприємства.

У відповідності до цих ключових аспектів мету корпоративної безпеки можна визначити як досягнення корпоративних інтересів завдяки ефективному використанню наявних ресурсів та здатності організувати захист, що уможливорюють формування безпечних умов стійкого розвитку підприємства.

---

1. Сунь-Цзы. Трактаты о военном искусстве; пер. с кит., предисл. и коммент. Н. И. Конрада. М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. 558 с.

О. В. Шишкіна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
(*Чернігівський національний
технологічний університет*),

Х. І. Штирхун,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
(*Чернігівський національний
технологічний університет*)

ПРОБЛЕМИ МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ В ПРОЦЕСІ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стабільність функціонування промислового підприємства, здатність протистояти загрозам внутрішнього і зовнішнього середовища, а, отже, забезпечити його фінансово-економічну безпеку, визначається ефективністю системи управління фінансовими ризиками, яка, у свою чергу, є невід'ємним елементом стратегії і тактики розвитку кожного суб'єкта підприємництва.

В умовах нестаціонарної економіки України більшість великих і середніх промислових підприємств вичерпали запас морально зношених виробничих потужностей і потребують оновлення, модернізації та розширення виробництва на інноваційній технологічній основі, що вимагає значних матеріальних вкладень. У наслідок низької гнучкості використання економічного потенціалу, неповного використання виробничих потужностей, що обумовлено недостатньою платоспроможністю споживачів продукції, спостерігається ситуація коли прибуток таких підприємств не в змозі забезпечити їх інвестиційні потреби. А недостатній рівень кваліфікації топ-менеджменту не дозволяє своєчасно і адекватно реагувати на безперервні зміни в політичній, соціальній та економічній ситуації в країні, що спричиняє збитки, обумовлює зниження ефективності

діяльності промислових підприємств загалом. Тобто у мінливих ринкових умовах всі операції господарюючих суб'єктів носять ризикований характер, що впливає на прибутковість, ліквідність, фінансову стійкість й визначає їх життєздатність. Непередбаченість ризиків стала життєво важливою проблемою, пов'язаною з існуванням невизначеності прояву загроз економічній безпеці.

Необхідність створення ефективної системи управління ризиками, як важливого елемента системи економічної безпеки, обумовлює актуальність проведення ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень.

В Україні тільки упродовж двох останніх десятиліть почали усвідомлювати важливість ідентифікації загроз економічній безпеці та необхідність вимірювати і прогнозувати фінансові ризики в контексті планування розвитку підприємств. Зауважимо, що вітчизняні уявлення про методи і прийоми управління фінансовими ризиками базуються переважно на зарубіжному досвіді, який, в свою чергу, потребує адаптації до специфічних умов розвитку української економіки. Розуміння цього обумовлює необхідність створення системи управління ризиками здатної мінімізувати негативний вплив загроз зовнішнього і внутрішнього середовища.

Особливої уваги потребують фінансові ризики, які пов'язані з ймовірністю втрат фінансових ресурсів (прибутку/доходу/капіталу) при здійсненні економічним суб'єктом операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Наявність численних класифікацій фінансових ризиків, які відрізняються різним ступенем деталізації, протирічять одна одній за тією чи іншою ознакою, суттєво ускладнюють можливість створення ефективної системи ризик-менеджменту. Побудова класифікації ризиків, у тому числі фінансових, дозволяє не тільки проаналізувати положення підприємства на ринку та узагальнити основні фінансово-економічні проблеми, а й систематизувати загрози ефективному функціонуванню та розвитку.

Проведені авторами дослідження передумов виникнення ризиків в діяльності промислових підприємств і загроз економічній безпеці дозволили виявити основні з них, а саме: недосконалість планування стратегічних і тактичних планів розвитку; недостатнє обґрунтування оцінки кредитоспроможності, інвестиційної привабливості, платоспроможності контрагентів підприємства, а, отже,

низький рівень ймовірності повернення коштів; безсистемність фінансово-аналітичної роботи на підприємстві; неузгодженість вимог контролюючих органів, що обумовлюють як додаткові фінансові, так і репутаційні втрати; форс-мажорні обставини (анексія, військові дії на частини території країни із значним промисловим потенціалом) тощо. Численність загроз і ризиків з якими стикаються промислові підприємства та обмеженість їхніх фінансових, матеріальних енергетичних та інших ресурсів при належному плануванні і управлінні можуть стати потужним стимулом для впровадження систем, котрі дозволяють ці ресурси заощаджувати.

У контексті планування розвитку і управління ризиками можна виділити стратегічний і тактичний підходи. Стратегічний підхід не оперує конкретними рішеннями і ресурсами, а лише визначає оптимальні напрямки та їх співвідношення [1]. Зокрема, у межах стратегічного підходу за стратегічною оцінкою зовнішнього середовища та за результатами аналізу встановлюються граничні значення ризиків і здійснюється прогнозування критичних точок середовища (факторів розвитку). Тактичний підхід полягає у визначенні рівня ризиків на найближче майбутнє і порівнянні їх з критичними значеннями [1]. Підприємство, яке займається виробничо-збутовою діяльністю, характеризується високим рівнем низки фінансових ризиків (фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, кредитного, інноваційного, інвестиційного ризику тощо), управління якими здійснюється в рамках тактичного підходу.

Таким чином, результативність планування розвитку промислових підприємств визначається ефективністю системи управління ризиками здатної мінімізувати негативний вплив загроз зовнішнього середовища та нейтралізувати локальні проблеми економічних суб'єктів при виконанні організаційно-технічних й фінансово-економічних завдань з урахуванням стратегічних і тактичних планів розвитку.

---

1. Шишкіна О. В. Управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки промислових підприємств. Сучасні концепції, передумови та перспективи розвитку підприємств України: колективна монографія / під заг. ред. К. Ф. Ковальчука. ІМІ-прес, 2012. С. 251–263.

Т. В. Яворська,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ВИДИ ГАРАНТІЙНИХ ФОНДІВ ЗА ДОГОВОРАМИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Нині в Україні існує система надання компенсаційних виплат лише за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Для забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками при Моторному транспортному страховому бюро створюються такі види гарантійних фондів:

1) фонд страхових гарантій, призначений для забезпечення платоспроможності МТСБУ під час взаєморозрахунків з уповноваженими організаціями інших країн у галузі страхування цивільно-правової відповідальності (2% від обсягів страхових премій з договорами «Зелена картка»);

2) фонд захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах (фонд захисту потерпілих), призначений для здійснення розрахунків з потерпілими (3% усіх страхових премій, отриманих за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів);

3) фонд попереджувальних заходів – з метою проведення попереджувальних заходів, спрямованих на підвищення безпеки дорожнього руху (1% страхових премій за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів).

Окрім цього, затверджено проект «Про погодження проекту закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя», за яким нова структура буде аналогом чинного Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (державною спеціалізованою установою) з обов'язковою участю для усіх страхових компаній життя.

Вважаємо, що при створенні гарантійного фонду необхідно керуватися наступними засадами:

- 1) види страхування, для яких доцільно створювати такі фонди;
- 2) організаційно-правова форма суб'єкта, що виконуватиме функції розпорядника коштами фонду;
- 3) ступінь обов'язкової участі страхових компаній у цьому фонді;
- 4) умови формування коштів фонду;
- 5) перелік випадків, при настанні яких здійснюватимуть виплати із гарантійного фонду;
- 6) порядок визначення розміру виплат;
- 7) доцільність надання фонду додаткових функцій, пов'язаних із оздоровленням та реструктуризацією неплатоспроможних страхових компаній;
- 8) джерела гарантій на випадок нестачі коштів для здійснення фондом компенсаційних виплат.

Світова практика засвідчує, що гарантійні фонди створюються як для здійснення виплат за окремими видами страхування, так і для захисту страхувальників за усіма видами страхування неплатоспроможних страхових компаній. Найчастіше фонди здійснюють виплати за такими видами страхування: страхування цивільної відповідальності автовласників, інших видів обов'язкового страхування, а також страхування життя.

На нашу думку, формування гарантійних фондів актуальне: по-перше, для видів особистого страхування, передусім страхування життя, завдяки їхній соціальній значущості, доцільності стимулювання їх розвитку у зв'язку з інвестиційними можливостями, довгостроковості та, як наслідок, більш високих ризиків для споживачів; по-друге, зумовлене аналогічною системою гарантування банківських вкладів, що створюватиме рівні умови у конкурентній боротьбі між банками та страховими компаніями за заощадження громадян. Основна причина, що гальмує процедуру формування гарантійного фонду в Україні, – слабкий розвиток страхування життя та використання страхової діяльності у тінювих схемах.

Формування гарантійних фондів для договорів добровільного страхування не є першочерговим завданням. Хоча в подальшому (найперше щодо тих, які пропонують страховий захист громадян

нам) їх створення може бути виправданим. Цей процес має здійснюватися об'єднаннями страхових компаній, які матимуть статус саморегульованої організації. На нашу думку, участь у таких фондах може бути обов'язковою або добровільною. Участь страхових компаній у гарантійних фондах щодо страхування життя та обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів – обов'язкова. Цю норму необхідно прописати у нормативно-правових документах як умову отримання ліцензії на здійснення певного виду страхування.

Доцільно, щоби членами гарантійних фондів були усі страхові компанії, які матимуть відповідну ліцензію. Основним джерелом коштів будуть внески учасників-страхових компаній; їх розмір залежатиме від обсягу зібраних страхових премій і буде єдиним для усіх страхових компаній або диференційованим залежно від рівня їх фінансової стійкості. Другий спосіб ефективніший, оскільки обмежує потоки коштів від надійних страхових компаній до клієнтів ненадійних суб'єктів страхового підприємництва.

Отже, основна мета гарантійних фондів захисту страхувальників полягає у обстоюванні інтересів страхувальників, пов'язаних із страховими виплатами. Тому ці структури є одним з головних елементів системи економічної безпеки і доповнюють діючу систему державного регулювання та нагляду страхового підприємництва в країні.

Т. С. Яровой,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного адміністрування
(Інститут «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР

Сучасні геополітичні тенденції та євроінтеграційні прагнення України наразі є темою для дискусій не лише політиків і науковців, але й широкої громадської аудиторії. Натомість, незважаючи на

вкрай високу актуальність проблематики забезпечення безпеки держави та широту досліджень демократичних структур з позицій політології, державного управління, права, більшість дослідників лишають по за межами уваги природні слабкі місця демократичних політичних структур, які формують потенціал вразливості держави перед певними загрозами.

Дослідження політичної сфери в руслі комунікативної традиції дозволяють пов'язати поняття безпеки з процесами циркуляції інформації та комунікації. Так, наприклад, в кібернетичній «цільовій» моделі К. Дойча політика розглядається як комунікаційний процес координації людей, спрямований на досягнення поставлених цілей. Ключовим в моделі Дойча також є зворотній зв'язок – який дозволяє отримати інформацію щодо досягнутого стану системи та ефективності управлінських дій, оцінити наскільки цей стан відповідає цілям системи та виробити шляхи максимального наближення до поставлених цілей [1, р. 211]. Окрім того, в соціально-політичних реаліях сьогодення поняття «безпеки» стає тісно пов'язаним із категорією «комунікації» як на індивідуальному рівні, так і на рівні соціумів та держав. Формування постіндустріальних суспільств, де інформація та комунікація перетворюються на фактор детермінації структурних змін та розвитку усіх сфер діяльності, забезпечення права на комунікацію, на доступ до інформаційно-комунікативних мереж виступає одним із фундаментальних прав особистості, соціальних груп та суспільства в цілому, таким як право на життя та свободи. В такій ситуації фактор «включеності» до комунікативного обміну, дотримання балансу інтересів різноманітних груп у процесі комунікації, створює умови для забезпечення вільної конкуренції в суспільстві та виступає умовою повноцінної участі у суспільно-політичних процесах [2, с. 42]. Проте, висока інформаційна проникність подібних структур несе в собі значні ризики, зокрема – ризик застосування комунікативних маніпулятивних технологій з боку потенційного (або явного) супротивника. Саме комунікативним маніпулятивним технологіям присвячено напрацювання у сфері доволі відомого та розтиражованого ЗМІ «кризового менеджменту».

Кризовий менеджмент (*crisis management*) – дослідження застосування комунікативних маніпулятивних технологій в процесі

управління кризами на міжнародній арені в результаті застосування військових та невійськових («м'яких») впливів [3, с. 38]. Виходячи з наведеного визначення стає очевидним, що потенційну перевагу в застосуванні кризового менеджменту мають потужні країни, що мають сучасні збройні сили та систему впливу на громадськість шляхом напрацьованих телекомунікаційних технологій. Їх інструментарій вкрай широкий: кризові комунікації, пропаганда, спеціальні інформаційні та психологічні операції, «паблік рілейшнз» за посередництвом міжнародних державних та недержавних організацій, мас-медіа, транснаціональних корпорацій та окремих осіб [4, с. 72]. В зазначеному контексті міжнародна комунікація переважно трактується як процес реалізації «м'якого» впливу на уряди країн з метою управління політичними процесами (кризами). При цьому наслідки такого «м'якого» впливу можуть бути вкрай жорсткими: посилення дисбалансу галузей економіки, фінансова криза, демографічна криза, громадянська війна, часткова або повна втрата державного суверенітету.

Дослідження проблематики політико-комунікативного простору та його впливу на безпеку вже проводились. Так, О. Ю. Гребініченко під політико-комунікативним простором пропонував розуміти «усю сукупність внутрішніх та зовнішніх комунікативних потоків, що генеруються політичними акторами» [5, с. 50]. Аналізуючи демократичні структури, він акцентував увагу на притаманному їм «високому рівні опірності та безпеки в сенсі збереження своєї структури та зв'язків в умовах дії будь-яких інформаційних взаємодій та взаємовпливів», при цьому визнаючи, що «разом із тим, відкритість телекомунікаційної системи на усіх рівнях, її транспарентність, множинність доступу створює можливості для зовнішнього управління процесами в системі, застосування «м'яких» комунікативних впливів, джерело яких важко піддається ідентифікації [5, с. 58].

В цьому контексті вкрай важливою є проблема ідентифікації загроз, ефективній протидії їм та локалізації і усунення наслідків дії таких суб'єктів впливу. На наше переконання, у випадку відсутності в держави ефективного механізму нагляду за діяльністю «акторів «м'яких» комунікативних впливів» (як це спостерігається сьогодні в Україні), постійно зберігатиметься загроза національній

безпеці, спостерігатимуться системні кризові явища, матиме місце ймовірність часткової або повної втрати державного суверенітету.

---

1. Deutsch K. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. London, Free Press of Glencoe, 1963. 316 p.

2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура; пер. с англ. под. науч. ред. О. И. Шкаратана. М., ГУ-ВШЭ, 2000. 608 с.

3. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований. К.: АДЕФ-Украина, 1998. 332 с.

4. Почепцов Г. Г. Информационно-политические технологии. М.: Центр, 2003. 381 с.

5. Гребініченко О. Ю. Міжнародні рейтинги України як фактор впливу на національну безпеку держави: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. К., 2008. 221 с.

ЗМІСТ

Благута Р. І. Актуальні питання зміцнення економічної безпеки України в епоху посилення глобалізаційних викликів.....	3
Аніловська Г. Я., Кайдрович Х. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємств.....	5
Блага Н. В. Механізм та особливості формування стратегії розвитку підприємства.....	8
Бодрецький М. В. Антикризове управління банком: прискікання шахрайських дій з використанням довіреностей.....	11
Вараксіна О. В. Загрози економічній безпеці держави в контексті європейської інтеграції.....	14
Вашенко О. М., Момот Д. Т. Стратегічний моніторинг глобальної конкурентоспроможності в системі фінансово-економічної безпеки держави, регіону, підприємства.....	17
Вдовиченко Л. Ю., Волосяк М. В. Механізм стратегічного управління економічною безпекою підприємства.....	19
Верескля М. Р. Забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства: світовий досвід.....	22
Висоцька І. Б. Економічні наслідки корупції в Україні.....	24
Вінічук М. В. Проблеми консолідації фінансових ресурсів для забезпечення соціального захисту населення в Україні.....	26
Вовчак О. Д. Роль корпоративного управління та наглядових процедур у забезпеченні фінансової безпеки банку.....	30
Волошин О. Р. Інноваційна діяльність підприємства: ризики та безпека.....	33

Галайко Н. В.	
Особливості управління державними запозиченнями.....	36
Гобела В. В.	
Теоретичний аналіз змісту поняття екологізація.....	38
Горбан І. М.	
Формування системи економічної безпеки фінансової установи.....	41
Григорішин Н. О.	
Відмінності та протиріччя між монетарною і грошово- кредитною політикою.....	44
Дубина М. В.	
Особливості формування фінансової безпеки на ринку фінансових послуг.....	47
Дядін А. С.	
Антикризове управління як специфічна форма антикризової діяльності.....	50
Сфімова Г. В., Пашенко О. В.	
Проблеми оцінки економічної безпеки розвитку регіону.....	53
Живко З. Б.	
Підходи до забезпечення соціальної безпеки.....	55
Завгородня О. С., Замула А. О.	
Ризики економічної безпеці при застосуванні гейміфікації.....	58
Зачосова Н. В.	
Економічна безпека суб'єктів господарювання та фінансова безпека держави: причинно-наслідковий зв'язок.....	61
Кавун С. В., Петренко А. В.	
Інноваційна стабільність як складова сталого розвитку України.....	64
Князь С. В., Юринець М. В., Хвалько П. І.	
Оцінювання трансферного потенціалу як компонента системи управління економічною безпекою підприємства.....	67
Коваль Я. С.	
Передумови створення мегарегулятора державного антикризового регулювання діяльністю банківських установ України.....	70
Когут А. І.	
Використання процесного підходу до вдосконалення управління ЗВО.....	73
Козій І. С.	
Поняття і види ризиків у діяльності підприємств.....	75
Кондро І. В.	
Механізм зниження імпортозалежності вітчизняної економіки.....	78

Копитко М. І.	Інноваційна діяльність підприємств як основа конкурентоспроможності та безпеки національної економіки.....	81
Кримчак Л. А.	Формування механізму інформаційно-аналітичного забезпечення процесів управління в сфері економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства.....	84
Лавров Р. В., Садчикова І. В.	Джерела внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці підприємства в сучасних умовах.....	87
Лаптев М. С.	Механізм взаємодії в системі економічної безпеки закладу вищої освіти.....	89
Лаптев С. М.	Фінансовий моніторинг як система державного регулювання економічною безпекою України.....	92
Левків Г. Я.	Оптимізація фінансових результатів на основі ефективного управління доходами та витратами.....	95
Леськів Г. З.	Менеджмент конкурентоспроможності підприємства.....	97
Ляшенко О. М.	Драйвери зміцнення системи економічної безпеки України в умовах гібридної війни.....	99
Маркіна І. А., Дячков Д. В.	Інформаційна безпека як аспект економічної стабільності на різних рівнях господарювання.....	102
Марушко Н. С.	Формування комплексної системи внутрішнього контролю підприємства як елемента фінансової безпеки.....	105
Марущак С. М.	Діагностика в системі управління економічною безпекою підприємства.....	107
Марченко О. М.	Концептуальні засади економічної безпеки України в сучасних умовах.....	111
Мельник С. І.	Теоретичні засади формування системи управління фінансовою безпекою підприємства.....	114
Миськів Г. В.	Вплив монетарної політики на детінізацію економіки України.....	117
Михаліцька Н. Я.	Механізм застосування мультифакторної моделі оцінки рівня національної економічної безпеки.....	121

Мігус І. П.	
Зарубіжний та вітчизняний досвід у забезпеченні економічної безпеки акціонерного товариства: роль корпоративного секретаря.....	124
Мойсеєнко І. П.	
Інструменти інституціонального базису економічної безпеки підприємництва.....	127
Момот Т. В.	
Інформаційна безпека цифрових трансформацій в умовах глобалізації.....	130
Нагірна О. В.	
Страховий ринок України та загрози його фінансовій безпеці.....	133
Наконечна Н. В.	
Рейтинг України за легкістю ведення бізнесу.....	136
Носань Н. С.	
Фінансова безпека як наукова категорія.....	137
Пацула О. І.	
Форензік як інструмент забезпечення безпеки бізнесу.....	140
Петрина В. Н.	
Проблеми захисту економічних інтересів українських суб'єктів господарювання шляхом міжнародного комерційного арбітражу.....	143
Підхонний О. М.	
Методологічні основи національної оцінки ризиків відмивання коштів в Україні.....	146
Піхоцький В. Ф., Піхоцький А. В.	
Роль та місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави.....	149
Подра О. П.	
Особливості мотивації персоналу страхових компаній як складової економічної безпеки.....	152
Пушак Я. Я., Боднар Н. Р.	
Особливості організаційно-правового регулювання трудових ресурсів України.....	155
Ревак І. О.	
Концептуально-методологічні засади оцінювання рівня безпеки у контексті неформальних чинників соціальної взаємодії.....	158
Родченко С. С.	
Підходи до трактування сутності фінансової стратегії банку в сучасних умовах.....	161
Руда О. І.	
Кіберзлочинність як загроза інформаційній безпеці.....	163
Сибірний А. В., Сибірна Р. І.	
Порушення ергономічних вимог у системі загроз економічної безпеці суб'єктів господарювання.....	166

Силкін О. С.	
Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах розвитку.....	169
Сідак В. С.	
Вимірні характеристики рівнів економічної безпеки.....	171
Скупейко В. В., Вознюк О. Б.	
Аспекти подолання проявів тіньової економіки.....	174
Сорока Р. С.	
Економічні причини та умови легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	176
Столяренко О. О.	
Соціально-економічні чинники фінансової безпеки особи.....	179
Ткаченко С. О.	
Антикризовий менеджмент в системі оздоровлення суб'єкта господарювання.....	182
Туркот О. А.	
Щодо захисту прав інвесторів у процедурі банкрутства суб'єктів господарювання.....	184
Уманець О. О.	
Маркетингове управління економічною безпекою підприємства в Україні.....	187
Хомів О. В.	
Сутність економічної безпеки підприємництва та шляхи її забезпечення.....	190
Чапляк Н. І.	
Особливості та перспективи розвитку ринку похідних цінних паперів в Україні.....	192
Шира Т. Б.	
Пріоритетність формування методологічного базису забезпечення корпоративної безпеки.....	195
Шишкіна О. В., Штирхун Х. І.	
Проблеми мінімізації фінансових ризиків і загроз в процесі планування розвитку промислових підприємств.....	198
Яворська Т. В.	
Види гарантійних фондів за договорами страхування в Україні.....	201
Яровой Т. С.	
Забезпечення безпеки держави в умовах функціонування демократичних політичних структур.....	203

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Збірник тез доповідей учасників
Всеукраїнської
науково-практичної конференції

19 квітня 2019 року

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Друк *І. М. Хоминець*

Підписано до друку 08.04.2019 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 12,32.
Тираж 100 прим. Зам. № 27-19.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.